

KASPAR HAUSER

HET KIND VAN EUROPA

Door Paul Heldens

Nijmegen, 29 november 2012
Verbeterde en uitgebreide versie

Jenseits aller historischen Forschung,
aller wissenschaftlicher Akribie,
ist die zum Mythos gewordene Figur des Kaspar Hausers
ein Symbol jeglichen Menschheitsschickals:
Wir alle kommen, ich weiß nicht woher,
und gehen, ich weiß nicht wohin.
Wir alle begehen und erleiden
'Verbrechten am Seelenleben des Menschen',
und wir alle sind Sünder und Opfer der
'Trägheit des Herzens' ¹

Hermann Pies

¹ Hermann Pies IV (1928), pag. 9. NL: "Voorbij alle historisch onderzoek, alle wetenschappelijke nauwgezetheid, is de tot mythe geworden figuur van Kaspar Hauser een symbool voor het mensheidslot van iedereen: wij allen komen, ik weet niet waar vandaan, en gaan, ik weet niet waar naar toe. Wij allen begaan en ondergaan ' misdaden tegen het zieleleven van de mens' en wij allen zijn daders en slachtoffers van de 'traagheid van het hart'."

INHOUDSOPGAVE

TEN GELEIDE	5
I. OVER LEVEN EN DOOD VAN KASPAR HAUSER	8
Onbekend zijn geboorte.....	8
Het Kind van Europa.....	9
Allermerkwaardigste misdaad	10
Een raadsel van zijn tijd.....	12
Crux voor pedagogen.....	14
Geruchten, beweringen en feiten n.a.v. een aanslag	16
Naar Ansbach	19
Duister zijn dood.....	20
II. VOORTLEVEN IN EUROPA.....	25
Lastercampagne	25
De zon brengt het aan de dag	26
III. DE DNA-ONDERZOEKEN VAN 1996 EN 2002	31
"Schönster Krimi aller zeiten" (1996)	31
"Die haben etwas anderes untersucht als wir" (2002)	34
IV. ONTWIKKELINGEN IN DE PERIODE 2003-2012.....	36
Enkele recente publicaties.....	36
Roep om een derde DNA-onderzoek	41
De verdwenen doods-kisten van Pforzheim.....	42
Het spook van Europa.....	44
Doods-kist van prinsje N.N. toch niet verloren?	45
V. RUDOLF STEINER OVER KASPAR HAUSER	46
VI. THEORIEËN OVER KASPAR HAUSER.....	49
Spekulaties en geruchten.....	49
Feuerbachs geheime Mémoire van 1832	50
Merkers openbare anti-Hausergeschrift van 1830	51
Pro en contra.....	52
Zeven theorieën over Kaspar Hauser	54
De bedriegertheorie nader beschouwd	56
Geloof versus ongeloof.....	59
VII. LITERATUUROVERZICHT	62
VIII AFBEELDINGEN & FESTSPIELE	70
Over de afbeeldingen	70
Kaspar Hauser Festspiele	70
IX. BIJLAGE: Het Vaderland – 17 december 1933	71

Aquarel door Kaspar Hauser

N.B.

Alle publicaties waar in de tekst en in de noten naar verwezen wordt, staan in het literatuuroverzicht op pag. 62 e.v.

Alle citaten uit oorspronkelijk Duitse literatuur zijn door de auteur van dit document in het Nederlands vertaald.

TEN GELEIDE

Wanneer men in een digitale encyclopedie, de Encarta/Winkler-Prins van 2006 bijvoorbeeld, het lemma over Kaspar Hauser opzoekt, dan kan men daar onder meer het volgende lezen: "Hauser, Kaspar (30 april 1812 ? – Ansbach 17 dec. 1833), beroemd geworden vondeling, vertoonde zich op 26 mei 1828 voor het eerst te Neurenberg. Hij kon nog nauwelijks lopen en praten, maar wel zijn naam schrijven. Hij had brieven bij zich voor de commandant van een regiment lichte cavalerie, waarin stond dat zijn vader bij dat regiment had gediend en dat de zoon ook daarin moest worden opgenomen. Allerlei pedagogen hielden zich met zijn 'geval' bezig. Hij verklaarde grootgebracht te zijn in een donkere, lage ruimte en daaruit pas kort tevoren te zijn bevrijd. Op 17 okt. 1829 werd waarschijnlijk een eerste moordaanslag op hem gepleegd. Anderen beweren dat hij zichzelf een wond toebracht om weer in de getaande belangstelling te komen. Hij werd onder onopgehelderde omstandigheden vermoord. Het is niet duidelijk of Kaspar Hauser een bedrieger was, dan wel de zoon van groothertog Karel van Baden en Stéphanie de Beauharnais."

In alle grote gedrukte encyclopedieën – Winkler-Prins, LaRousse, Britannica, Brockhaus – vindt men overeenkomstige beschrijvingen met dezelfde strekking, waarbij de mogelijkheid van een zelfmoordpoging in plaats van een dodelijke moordaanslag in 1833 wordt opengelaten. Als mogelijke geboortedatum wordt de uit de aard van de zaak fictieve datum aangegeven die op een van de twee briefjes stond, die Kaspar Hauser bij aankomst in Neurenberg bij zich had nl. 30 april 1812. De werking van de aldus beleden wetenschappelijke terughoudendheid is dat Kaspar Hauser nog altijd een wat dubieuze figuur blijft en dat aan de z.g. bedrieger- of zelfmoordtheorie de facto alle ruimte wordt gegeven.

De zeer populaire internet-encyclopedie Wikipedia is voor steeds meer mensen een belangrijke, zo niet de belangrijkste bron van informatie geworden. De informatie die in de Duitse, Engelse en Nederlandse Wikipedia over Kaspar Hauser wordt gegeven is weliswaar uitgebreider dan die in de gedrukte wetenschappelijke encyclopedieën, maar blijkt die vrijblijvende wetenschappelijke terughouding te hebben ingeruild voor de neurologisch-psychiatrische variant van de reeds genoemde bedrieger- of zelfmoordtheorie: geen moord, maar zelfmoord, geen opsluiting in een kerker en al helemaal geen erfprins van Baden. Het verschil met de klassieke bedriegertheorie is dat Kaspar Hauser niet langer als een doortrapte oplichter wordt neergezet, maar als een psychiatrisch patiënt die zelf geloofde in de onzin die hij uitkraamde. Ivo Striedinger was de eerste die in 1933 deze psychiatrische versie van de bedriegertheorie lanceerde. In de publicatie van het resultaat van het DNA-onderzoek door Der Spiegel in 1996 bracht de neuroloog-psychiater Günther Hesse naar voren dat het "epidermolysis bullosa" was waaraan Kaspar Hauser leed, een vrij zeldzame huidziekte. Die opvatting is inmiddels onhoudbaar gebleken. Met name Peter Jozef Keuler (1997) vocht de verklaring van Hesse aan. Daarom domineert tegenwoordig de "histrionische persoonlijkheidsstoornis" (Karl Leonhard 1970) of een andere hysterische persoonlijkheidsstoornis als wetenschappelijke verklaring voor het veronderstelde leugenachtige en aanstellerige gedrag van Kaspar Hauser. De Duitse Wikipedia heeft sinds 2007 de opvatting van Striedinger overgenomen en deze op spitsvondige wijze in de geest van Leonhard en Keuler verder trachten te onderbouwen. De Engelse versie sluit daar nauw bij aan. De Nederlandse Wikipedia is wat voorzichtiger en oppert nog de mogelijkheid van een speciale vorm van autisme.

De historische onderzoekingen van met name Adolf Bartning (1874-1929), Fritz Klee (?-?) en Hermann Pies (1888-1983) zijn beslissend geweest om de feiten te ontdoen van het omvangrijke spinrag van onjuistheden, misverstanden, aantijgingen en laster, dat tot op de dag van vandaag aan de figuur van Kaspar Hauser kleefte. Het is vooral Karl Heyer (1888-1964) geweest die op grond van die ware feiten het unieke karakter van het verschijnsel Kaspar Hauser vanuit de antroposofisch zienswijze heeft beschreven. Zijn in 1958 verschenen boek: "*Kaspar Hauser und das Schicksal Mitteleuropas im 19. Jahrhundert*", is bij uitstek een voorbeeld van baanbrekende inzichten die konden ontstaan in het licht van de geesteswetenschap van Rudolf Steiner.

Dit document is een poging om voor een Nederlands publiek de belangrijkste feiten omtrent leven en dood van Kaspar Hauser weer te geven zoals deze uit de oorspronkelijke getuigenissen van tijdgenoten en uit het historische onderzoek naar voren komen. Het heeft een inleidend karakter. Veel komt niet ter sprake wat in de uitgebreide literatuur over Kaspar Hauser punt van discussie is geweest. De inhoudsopgave geeft een goed overzicht van wat dit document dan wél te bieden heeft. Een uitvoeriger beschrijving van het Kaspar Hauservraagstuk, inclusief de gehele historische achtergrond, vindt men in het boek van Hans Peter van Manen (1931-2009) uit 1985.

Voor ondergetekende geldt, dat hij geleidelijk aan een overtuigd aanhanger is geworden van de spirituele variant van de prinsentheorie en dat hij daarbij in hoge mate schatplichtig is aan de antroposofische geesteswetenschap van Rudolf Steiner.

Met dank tenslotte voor de enthousiaste hulp van Stephan Vollenberg, die mij wees op de Pforzheimer grafkelderkwesitie en die mij een kopie bezorgde van de geboorteakte van prins N.N., die naar het zich laat aanzien, Kaspar Hauser moet zijn geweest.

Paul Heldens

Nijmegen, vrijdag 28 september 2012

Herziene versie

Na publicatie van dit document als E-book op het webportaal antrovista.com deed zich de noodzaak voor om een aantal passages te herschrijven. Ook werden een aantal onjuistheden en typefouten gecorrigeerd. Over de verloren gewaande doodskist van het in 1812 naamloos gestorven prinsje is inmiddels bekend geworden, dat deze vermoedelijk nog steeds in de grafkelder van de Michaëlkerk te Pforzheim staat. Zo is deze verbeterde en uitgebreide versie tot stand gekomen.

Paul Heldens

Nijmegen, donderdag 29 november 2012

Ein Prinz, Sohn des Großherzogs Karl.

Gebohren im Jahr 1812.

Im Jahr Eintausendachtzehnhundert zwölff im Jahr
des neunten hundertjährigen September. Morgens 11 Uhr
30 Minuten in der Kapitulung Ertzbischof gebohren und
erfielt den 16. Oktobr. Abends 7. u. 8. Uhr die Pfaffen
mittel der Verstorbenen

ein Großherzog

in Gegenwart 7. Off. der Frau Herzogin's Mutter
H. Graf. Graf v. Liechtenstein Anton Bischof
H. Liechtenstein Graf. Graf. Anton Bischof

Ein Prinz. H. Liechtenstein Anton.

Unter: Frau Königl. Hofrat Großherzogin Elisabeth
Mutter: Frau Hofrathin Gräfin Wilhelmine, geb. Beau-
harnais, nebst ihre Vorgesetzter Angehörigen.

Der Kind starb bald darnach.

in der Kaiserlich-königlichen
Stadt des Fürstbistums Trier
Jahres Martini.

Die Majoritätstimmung der Vorstehenden mit dem Eintrage
in dem kaiserlich-königlichen Landtafelbuch
Kaiserslautern 2. Juni 1870.

Großherzog Johann Ludwig von Baden

v. Heub.

Quaff.

Afschrift van de geboorte- en overlijdensakte van het naamloos overleden prinsje N.N.

I. OVER LEVEN EN DOOD VAN KASPAR HAUSER

De geboortedatum van Kaspar Hauser kon tot op heden nog niet definitief worden vastgesteld. Hoogst waarschijnlijk is hij op 29 september 1812 om 10.20 uur te Karlsruhe geboren als zoon van groothertog Karl von Baden (1786-1818) en zijn echtgenote Stéphanie de Beauharnais (1789-1860). Kaspar Hauser overleed op 21-jarige leeftijd te Ansbach op 17 december 1833 als gevolg van een moordaanslag.

In de namiddag van maandag 26 mei 1828, op een Tweede Pinksterdag, verscheen hij strompelend en stamelend op een plein in Neurenberg. Hij bleek twee brieven bij zich te hebben: de eerste was geadresseerd aan ritmeester Von Wessenich in Neurenberg en leek van de hand van zijn pleegvader te zijn; de tweede brief, het z.g. "dienstmaagdbriefje", was ogenschijnlijk door zijn moeder geschreven. In de eerste brief stond onder meer dat de jongen op 7 oktober 1812 als vondeling bij de pleegvader was gekomen, steeds binnenshuis was gebleven en dat hij geen idee had waar dat huis was. In het dienstmaagdbriefje stond dat de moeder een arm meisje was en dat de jongen op 30 april 1812 was geboren als zoon van een inmiddels overleden soldaat.

Onbekend zijn geboorte

Aanvankelijk hield men de jongen voor een landloper of een verstoten kind van arme mensen. Hij scheen achterlijk, greep verwonderd in een kaarsvlam en huilde erbarmelijk toen hij daarbij zijn vingers brandde, stamelde te pas en vooral te onpas steeds dezelfde woorden ("ik wil een ruiter worden, zoals mijn vader is geweest", "weet niet", "paard!"). Hij raakte in panische verstarring als men hem dreigend toeschreeuwde, maar bleek tot ieders verrassing wel zijn eigen naam te kunnen schrijven. Het bleef alles bij elkaar een moeilijk thuis te brengen geval. De artsen Paul Sigmund Karl Preu en Johan Karl Osterhausen onderzochten de jongen

in de volgende weken meerdere keren om uit te zoeken wat er aan de hand kon zijn. Ook de ervaren gevangenenbewaarder Andreas Hiltel, aan wiens hoede Kaspar in de eerste 2 maanden van zijn verblijf in Neurenberg werd toevertrouwd, kreeg opdracht hem grondig te observeren.

De resultaten waren opzienbarend en verontrustend: de jongen bleek naar omstandigheden goed verzorgd, zijn nagels en haar geknipt. Hij had zelfs een litteken van een pokkeninenting, dus vermoedelijk een kind uit de hogere kringen. Zijn haar was buitengewoon zacht en met een opvallende glans. De huid was bleek en erg teer, de voetzolen waren zonder enig spoor van eelt; ook de handen waren zonder eelt, blank en zacht. ("Dat lijkt wel een adellijk juffertje i.p.v. een volkskind", aldus Hiltel.) Hij kon nauwelijks lopen en kreeg dan meteen blaren aan zijn voeten. Zijn motoriek was stijf en onbeholpen, zijn spieren zwak, zijn kniegewrichten vreemd gevormd. Hij vertoonde weinig gelijkenis met een in die tijd vaker voorkomend verwilderd kind, zoals bijvoorbeeld de beroemd geworden Wilde van Aveyron.² Kaspar Hauser maakte geen verwilderde, dier-

² De Wilde van Aveyron, ook Victor d'Aveyron geheten, was een verwilderde jongen die jarenlang eenzaam in de bossen had geleefd. Hij gedroeg zich tegenover mensen als een bedreigd dier. De Franse arts Jean Itard (1774-1838) nam de jongen vijf jaar in zijn huis op om hem te beschaven. De Franse cineast François Truffaut maakte er in 1969 een mooie film over, "L'Enfant sauvage" ("The Wild Boy"). Zie het artikel "Nobele wilde" van

lijke indruk op zijn tijdgenoten, maar was juist opvallend zachtmoedig en onbevangen. Hij begreep niets van de wereld en de mensen om hem heen. Wat hij aan woorden uitbracht, begreep hij zelf niet. Zijn leeftijd werd geschat op minimaal 16 en maximaal 19 jaar.³ Hij verdroeg geen enkel ander voedsel dan water en gekruid zwartbrood. Zijn zintuigen waren buitengewoon scherp en daarom snel overprikkeld. Direct zonlicht was hem onverdraaglijk, kleuren kon hij zelfs bij volkomen duisternis goed onderscheiden. Hoewel hij normale, helder blauwe ogen had, keek hij de wereld in als een blindgeborene, die na een operatie plotseling kan zien, aldus Feuerbach.⁴

De artsen Preu en Osterhausen kwamen op grond van hun waarnemingen tot dezelfde conclusies. In de woorden van Preu: "Deze mens is noch krankzinnig, noch achterlijk, maar blijkbaar op de meest heilloze wijze met geweld verwijderd van elke menselijke en maatschappelijke vorming."⁵ En: "De opgesomde resultaten (...) leiden tot de samenvattende conclusie dat Hauser werkelijk, vanaf de vroegste kindertijd, buiten de menselijke gemeenschap en op een verborgen plaats waar het daglicht niet kon doordringen, was opgegroeid en in die toestand verbleef tot het moment waarop hij ineens, als uit de wolken gevallen, onder ons is verschenen."⁶ Osterhausen concludeerde droogweg: "Uit dit alles blijkt: 1) Hauser is, wat zijn geestelijke ontwikkeling betreft, als een verwaarloosd, zich zelf nog niet bewust kind naar Neurenberg gekomen. 2) Hij kon daarom van zijn vroegere leven en zijn reis hier naartoe geen verantwoording afleggen."⁷

Overigens doen deze korte conclusies geen recht aan de vele interessante details waarvan beide artsen melding maakten. In de woorden van Hiltel luidde de conclusie, dat hij zo zeker van zijn onschuld was, dat hij zonodig tegen God zou getuigen, als die het tegendeel zou beweren.⁸ Dit kon "... geen verwilderd of verwaarloosd kind zijn", zo sprak Hiltel op grond van zijn rijke ervaring, "maar leek eerder een op onbegrijpelijke wijze van alle menselijke opvoeding en ontwikkeling verstoken mensenkind."⁹

Het Kind van Europa

Op 7 juli 1828 deed de burgemeester van Neurenberg, Jakob Friedrich Binder, een officiële bekendmaking uitgaan die op 14 juli in diverse kranten werd afgedrukt en enorm opzien baarde. Daarin werden Kaspar Hauser en de omstandigheden waaronder hij was opgedoken, in opmerkelijk lovende, maar niet altijd juiste en soms tegenstrijdige bewoordingen beschreven. Er werd zelfs van de mogelijkheid van een hoge geboorte ge-rept!

De hartroerende inhoud van Binders bekendmaking had ook zijn schaduwzijden. De toenmalige gouverneur Arnold Von Mieg en Anselm von Feuerbach, de rechtbank-president van het Hof van Appel, waren bepaald niet gecharmeerd van de ongebruikelijk uitvoerige en lyrische bekendmaking. Von Mieg gelastte zelfs de vernietiging van een deel van de krantenoplagen. Zwaarwegende gevolgtrekkingen verbinden aan het verhoor van een jongen die kennelijk het ontwikkelingsniveau van een kleuter had, was on-

Gie van den Berghe: <http://www.serendib.be/gievandenbergh/artikels/nobelwilde.htm> . Zie ook "Leven in een fles" van dezelfde auteur: <http://www.serendib.be/gievandenbergh/artikels/levenineenfles.htm> .

³ De arts Osterhausen schatte zijn leeftijd op 17 à 19 jaar (Preu, Osterhausen, Albert & Heidenreich, 1985, pag. 24). Burgemeester Binder sprak in zijn "Bekendmaking" van 16 à 18 jaar (Pies VII (1966), pag. 25) en Feuerbach in een brief aan Elise von der Recke d.d. 20-9-1828 van 17 à 18 jaar (Pies VI, 1956/1987, pag. 69).

⁴ Feuerbach 1832, uitgave 1983, pag. 66-71. NL: Feuerbach, Daumer, Von Pirch & Fuhrmann 1990, pag. 42-46.

⁵ Preu, Osterhausen, Albert & Heidenreich, 1985, pag. 46.

⁶ Preu, Osterhausen, Albert & Heidenreich, 1985, pag. 22.

⁷ Preu, Osterhausen, Albert & Heidenreich, 1985, pag. 43-44.

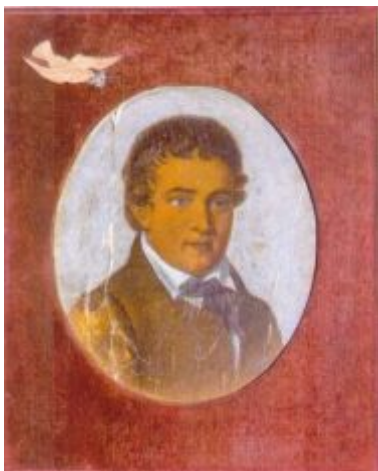
⁸ Hiltel aangehaald door Daumer, in Pies VII (1966), pag. 20.

⁹ Hiltel aangehaald door Feuerbach, in Feuerbach 1832, uitgave 1983, pag. 40.

verantwoord. Binder moest eerst maar eens zorgen voor een gedegen, ter protocol gebracht verhoor van alle getuigen en zich beperken tot een korte zakelijke vraag om inlichtingen in plaats van gewaagde gevolgtrekkingen in de openbaarheid te brengen. En als de stad Neurenberg zo hevig met de vondeling was begaan als hij schreef, dan moest de burgemeester hem behoorlijk onderdak verschaffen bij een goede opvoeder i.p.v. de jongen als stedelijke kermisattractie in bewaring te houden, aldus de ongezouten kritiek van Von Mieg en Feuerbach.¹⁰

Door de bekendmaking van burgemeester Binder werd Kaspar Hauser tot ver buiten Neurenberg een bekende persoonlijkheid. Na een aanslag die een jaar later op hem werd gepleegd, breidde die vermaardheid zich over heel Europa uit. Omdat niemand wist waar hij vandaan kwam of wie hij was en men in heel Europa meeleeftte met zijn lotgevallen, werd hij het Kind van Europa genoemd.

Allermerkwaardigste misdaad

Als hoogste juridisch verantwoordelijke kreeg nu ook de voornoemde en destijds befaamde Beierse staatsraad en gerechtshofpresident, Paul Johann Anselm Ritter von Feuerbach (1775-1833) met Kaspar Hauser te maken. Uit persoonlijke interesse had hij op 11 juli een bezoek aan de vondeling gebracht en moeten toezien hoe er met hem werd gesold. Kort daarna werd hij verantwoordelijk voor het gerechtelijk onderzoek. De zaak ontwikkelde zich al spoedig tot een buitengewoon delicate aangelegenheid vanwege het hardnekkige gerucht dat Kaspar Hauser een uit de weg geruimde prins van het groothertogdom Baden was. Feuerbach was er al gauw van overtuigd dat het inderdaad niet om een alledaagse geschiedenis ging.

De twee brieven bijvoorbeeld, die Kaspar bij aankomst in Neurenberg bij zich had, beoordeelde hij meteen als "waarschijnlijk door dezelfde hand geschreven"¹¹ en bedoeld om naspeuringen te verijdelen. De daarin genoemde data gaven hem te denken. Zij bleken nagenoeg de geboortedag 30 april van het tweede zoontje Alexander van Karl von Baden en Stéphanie de Beauharnais te zijn, dat op 1 mei 1816 was geboren en op 8 mei 1817 was overleden, maar het geboortjaar van het eerste zoontje, dat op 29 september 1812 was geboren en officieel op 16 oktober 1812 overleed. Merkwaardig toeval of een hint van een gewetensbezwaarde medeplichtige?

Geen hint, maar ronduit spottend schenen sommige titels bedoeld te zijn van de laat-18^e eeuwse, rooms-katholieke gebedenboekjes die Kaspar bij aankomst in Neurenberg bij zich had: "De drie theologische deugden", "Geestelijke schildwacht", "Geestelijk vergeet-mij-niet" en "Kunst om de verloren en ellendig doorgebrachte tijd in te halen". Hieruit sprak een arglistige hoogmoed die in schril contrast stond tot de onbeholpen argeloosheid van het slachtoffer.

¹⁰ Brieven van medio juli 1828 van Von Feuerbach en van Von Mieg in Pies VII (1966), pag. 37 e.v. respectievelijk pag. 162.

¹¹ Het onderzoek van Fritz Klee (1929) bevestigde dit oordeel. De brieven bleken geschreven door een en dezelfde persoon. Hans Scholz (1985) wist te achterhalen wie dit was. Het bleek een broodschrijver en 'advocaat van slechte zaken', Johann Jakob Lutz uit Neumarkt te zijn, met als bijnaam "de professor". Hij schreef de brieven waarschijnlijk in opdracht van baron von Griebenbeck, de toenmalige eigenaar van het Slot Pilsach in Neumarkt, of in opdracht van diens zaakwaarnemer Schwab. (Mehle 2009, pag. 92 e.v. en pag. 294). Zie verder het grafologische onderzoeksverslag van dr. M. Pulver in Bartning & Pies 1930, pag. 146 e.v.

Na verloop van tijd bleek Kaspar Hauser zich wat meer details van zijn gevangenschap te kunnen herinneren. Hij had lange tijd in een donkere ruimte gezeten. Door iets wat hem van achteren tegenhield kon hij alleen maar liggen of zitten, maar niet staan. Er stond altijd een kruik met water met een stuk brood klaar. Zijn behoefte deed hij in een gat in de grond achter hem waarin een bak stond. Hij had twee houten paardjes die hem gezelschap hielden en waarmee hij zijn brood deelde. Soms smaakte het water vies en dan viel hij meteen in een diepe slaap. Als hij daarna weer wakker werd was hij gewassen en verschoond en waren zijn nagels bijgeknipt. Nooit zag hij het daglicht, nooit hoorde hij enig geluid, nooit zag hij een mens of een dier. Zo was zijn leven, waarvan hij zich verder niets kon herinneren, tot op die dag dat de man in zijn kerker kwam en hem leerde spreken en lopen en zijn naam te schrijven, dezelfde man die hem daarna naar Neurenberg had gebracht.

Voor Feuerbach ontstond daaruit het beeld van een complexe criminele achtergrond. Kaspars pokkeninenting, zijn verzorgde nagels, zijn eeltloze handen en voeten, zijn verzorgde haren, het ontbreken van luizen en zijn zorgvuldig uitgekende gevangenschap gedurende vele jaren, de verdoving door opium tijdens zijn gevangenschap, de poging om hem zijn naam te leren schrijven, al deze aanwijzingen duiden erop dat het hier beslist niet om een verwaarloosd en verstoten volkskind ging. Feuerbach vroeg zich af of Kaspar wellicht een uit de weg geruimd kind uit hogere kringen was dat als gijzelaar achter de hand werd gehouden om bepaalde betrokkenen te kunnen chanteren. Maar waarom dan het risico genomen van een jarenlang volgehouden isolatie-experiment om hem dan ineens vrij te laten? Men had hem immers ook op gewone wijze gevangen kunnen houden en wanneer hij als gijzelaar overbodig was geworden kunnen doden, zonder dat iemand ooit van zijn bestaan had vernomen.

Eind augustus 1828 droomde Kaspar Hauser van een prachtig ingericht kasteel. Ook droomde hij van een wapenschild, dat hij later min of meer kon natekenen. Toen hij in september met Daumer de burch van Neurenberg bezocht, herinnerde Kaspar zich die droom weer en vertelde Daumer erover.¹² De beelden in die droom waren zo feitelijk, met zoveel concrete details, dat Daumer, Von Tucher en Feuerbach meenden dat het hierbij om resten van herinneringen ging aan een vroegere periode in zijn leven. Von Tucher noteerde nauwkeurig de inhoud en deze vormde voor Feuerbach onderzoeksmateriaal voor zijn naspeuringen. Feuerbach heeft echter nooit een kasteel of slot kunnen vinden, dat overeenkwam met de details uit Kaspars droom. Max Isele had goede redenen om te menen dat het kleine slot Mahlberg dit droomkasteel geweest zou kunnen zijn, hetzelfde slot waar majoor Hennenhofer vanaf 1831 de eerste jaren van zijn pensionering doorbracht.¹³ Mahlberg ligt nabij Kippenheim, een plaatsje in zuid-west Duitsland, noordelijk van Freiburg im Breisgau. Fritz Klee vond het wapenschild uit Kaspars droom uiteindelijk in het slot Beuggen bij Rheinfelden aan de Rijn in Zuid-Duitsland.¹⁴ Dat slot is waarschijnlijk één van de verblijfplaatsen van Kaspar Hauser geweest voordat hij in Pilsach werd opgesloten.¹⁵

En zo waren er nog andere mysterieuze details waarvoor Feuerbach een oplossing zocht. In een brief van 15 mei 1830 aan zijn Berlijnse vriend Julius Eduard Hitzig noemde Feuerbach de zaak Kaspar Hauser de "allermerkwaardigste misdaad van alle merkwaardige misdaden" die hem ooit onder ogen of ter ore waren gekomen.¹⁶ In januari

¹² Zie Pies VII (1966), pag. 53 e.v.; ook Mayer & Tradowsky 1984, pag. 67 e.v.

¹³ Zie de boekbeschrijving op pag. 36 e.v.

¹⁴ Klee 1929, pag. 63 e.v.

¹⁵ Over het wapen van Beuggen en het slot Pilsach, zie ook pag. 27 van dit document.

¹⁶ Pies VI (1956/heruitgave 1987), pag. 22.

1832 verscheen Feuerbachs boek met de karakteristieke titel: "Kaspar Hauser. Beispiel eines Verbrechens am Seelenleben des Menschen" (Kaspar Hauser. Voorbeeld van een misdaad begaan aan het zielenleven van een mens). Het werd in heel Europa tot in de hoogste kringen toe gelezen.¹⁷ Dit boek geldt na de Kaspar Hauserroman van Jakob Wassermann, als het meest gelezen boek over Kaspar Hauser.

Een raadsel van zijn tijd

Op 18 juli 1828 kwam Kaspar Hauser op aandringen van Anselm von Feuerbach in huis bij gymnasiumleraar Georg Friedrich Daumer (1800-1875). Dankzij de liefdevolle inspanningen van Daumer kon de leergierige Kaspar in betrekkelijk korte tijd een deel van zijn ontwikkelingsachterstand inhalen. De bovenbeschreven observaties door de artsen Preu en Osterhausen en de cipier Hiltel werden door de waarnemingen van Daumer bevestigd en aangevuld.

Kaspar bleek een erg meevoelend en goedhartig mens. "Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet", – dat was voor hem vanzelfsprekend in de omgang met mens en dier. Een voorbeeld van zijn opmerkelijke contact met dieren beschreef Daumer als volgt:

"Met een kat die ik in mijn huis onderdak bood en eten gaf, onderhield Hauser in de tijd dat hij nog geen vlees had leren eten (1828) een merkwaardige, niet eenvoudig te verklaren band. Deze kat liet zich binnenshuis weliswaar aaien en op de arm nemen, maar als zij buiten was stond zij dit niemand toe. Onmiddellijk echter als Hauser de tuin inkwam, rende zij, als er geen andere mensen in de buurt waren, op hem af, liet zich door hem oppakken en rondragen, en holde spelend voor hem uit. Zij rolde zich tegen zijn voeten, wat hem, naar hij zei, een bijzonder en weldadig gevoel gaf. De kat at doorgaans niets anders dan vlees en melk; droog brood weigerde zij, ook als zij honger had. Uit Hausers hand nam zij echter alles aan, zelfs als zij pas had gegeten. Ik legde eens een paar stukjes gekookte appel voor haar neer; zij rook eraan en wendde zich af. Maar toen Hauser ze oppakte en voor haar bek hield, at zij ze onmiddellijk op. Op een dag kwam zij met een lang lint op Hauser afrennen en legde het aan zijn voeten neer, ten teken dat zij met hem wilde spelen. Een paar dagen later zag ik hoe de kat, terwijl Hauser in de tuin liep rond te zoeken, in de struiken sprong en er met het lint in haar bek uit te voorschijn kwam. Hauser beweerde dat de kat pas naar hem sloeg, toen hij was begonnen vlees te eten."¹⁸

Kaspar vertoonde een sterke gevoeligheid voor onweer en andere weersinvloeden, voor de stand van de maan, voor spinnen, voor metalen, voor begraaftplaatsen, etc. Als mensen hem lichtjes aanraakten voelde hij dit al als een klap of stomp. Van mensen, metalen, begraaftplaatsen, enzoorts, gingen werkingen uit die hij als sterke lichamelijke gewaarwordingen onderging, waarvan hij soms zelfs ziek werd. Hij bleek uiterst gevoelig te reageren op zelfs maar de kleinste hoeveelheid van allerlei stoffen. Omdat Daumer grote belangstelling had voor de homeopathie van Samuel Hahnemann (1755-1843), was dit voor hem een belangrijke ervaring. Hij deed dan ook talrijke homeopathische proeven met hem, waarbij hij in zijn enthousiasme het welbevinden van Kaspar soms uit het oog verloor. Kaspar bleek ook over een bijzonder sterk geheugen te beschikken. Als hij bijvoorbeeld aan meer dan veertig mensen was voorgesteld, kon hij dagen later exact

¹⁷ De eerste Nederlandse vertaling verscheen nog datzelfde jaar (1832) bij Ten Brink & De Vries in Amsterdam onder de titel: "Kaspar Hauser: voorbeeld eener misdaad gepleegd tegen de geestvermogens of het zieleleven eens menschen". Een jaar later (1833) volgde een tweede druk. Een ingekorte Nederlandse versie van Feuerbachs boek verscheen in de bundel Feuerbach, Daumer, Von Pirch & Fuhrmann 1990.

¹⁸ Daumer 1832, uitgave 1983, pag. 100-101.

naam, aanspreekvorm en titel reproduceren bij de juiste persoon als hij deze weer zag, terwijl zulke begrippen in die periode nog geen enkele betekenis voor hem hadden. Bij vlagen scheen hij helderziend en de gedachten van mensen al te kennen voordat deze waren uitgesproken. Kaspars onbevangen en standvastige waarheidszin bracht niet alleen menige bezoeker, maar ook Daumer zelf wel eens in verlegenheid. Kaspar leerde al snel mooi te schrijven en oefende zich met succes in het tekenen en schilderen.

Aquarel door Kaspar Hauser

Door de hierboven beschreven eigenschappen maakte Kaspar Hauser grote indruk op veel van zijn tijdgenoten. Maar voor degenen, die niet *uit eigen ervaring* konden spreken, kwamen de waarnemingen van Daumer, Feuerbach, Binder en vele andere ooggetuigen natuurlijk ongeloofwaardig over, zeker in een tijd waarin de romantiek op zijn retour was en een rationeel ingesteld materialisme zich aandiende als maatgevende beoordeling van de werkelijkheid. In die zin verenigde de persoon van Anselm von Feuerbach al in zijn tijd het beste van *beide* wereldorientaties in zich door ontvankelijkheid voor het bijzondere te paren aan een nuchter, op de feiten gericht verstand, wars van het gezweef van de romantici en de geborneerdheid van de materialisten. Die houding stelde hem in staat om de kern van de misdaad die aan Kaspar Hauser was begaan als *psychisch feit* te onderkennen, wat tot uitdrukking komt in de titel van zijn boek: "Kaspar Hauser of voorbeeld van een misdaad begaan aan het zieleleven of de geestvermogens van een mens". Daarvan getuigt de volgende uitspraak:

"Deze in de geschiedenis der menselijke gruweldaden nauwelijks nog vernomen misdaden leveren zowel de jurist als de gerechtsarts ook nog het volgende op. Het onderzoek en de beoordeling van zielentoestanden heeft doorgaans alleen de misdadiger zelf als onderwerp in verband met het aangeven van het al of niet toerekeningsvatbaar zijn van diens handelingen. Hier is het in zijn soort unieke geval gegeven, waarbij voor het grootste deel het bewijs voor de misdaad in de diepte van een mensenziel rust, welke op louter psychische wijze te onderzoeken en alleen door het observeren van geestelijke en gemoedsuitingen te motiveren en vast te stellen is.

Ook over de geschiedenis van de misdaad hebben wij voorlopig geen andere mededeling dan het verhaal van degene aan wie deze is begaan; maar de waarheid van dat verhaal wordt ons verzekerd door de persoonlijkheid van de verteller aan wiens lichaam, geest en gemoed (...) de misdaad zelf duidelijk in zichtbare tekens geschreven staat. Enkel wie ervaren en geleden heeft, wat Kaspar deed, kan zoals Kaspar zijn; en wie zich zo toont als Kaspar, moet in de toestand geleefd hebben, waar Kaspar over zichzelf van verteld heeft. Zo berust de bevestiging van de geloofwaardigheid van een bijna ongelooflijke gebeurtenis die verteld wordt, eveneens voor het grootste deel alleen op psychologische gronden. De op dit gebied gevonden resultaten verlenen een rechtskracht die elk ander bewijs aan kracht overtreft. Getuigen kunnen liegen, documenten vervalst zijn; maar geen ander mens, tenzij hij een minstens met almacht en alwetenheid toege-

ruste tovenaar zou zijn, zou een leugen op die manier kunnen voorliegen, dat deze er – hoe men haar ook tegen het licht houdt – zou uitzien als de zuiverste en reinste waarheid, ja als de waarheid in eigen persoon. Wie aan Kaspar Hausers verhaal zou twijfelen, zou aan Kaspars persoon moeten twijfelen. Zo'n twijfelaar zou dan echter net zo goed moeten betwijfelen of een mens die uit honderd wonden bloedend voor zijn ogen op sterven ligt, werkelijk een verwonde en stervende zou zijn of dat deze eerder slechts de gewonde en stervende spéélt."¹⁹

Een groot raadsel dat tot op heden onopgelost is gebleven betreft de paradox van een veronderstelde jarenlange gevangenschap op water en brood in een donkere kerker zonder menselijk contact enerzijds en een relatief goede gezondheid bij het verschijnen in Neurenberg anderzijds. De gezondheid van Kaspar Hauser ging snel achteruit *nadat* hij uit zijn kerker was bevrijd en in het volle daglicht onder de mensen was gekomen. Zijn zenuwstelsel kon de stortvloed aan zintuiglijke indrukken aanvankelijk niet verwerken en kort voor hij op 18 juli 1828 naar de woning van Daumer verhuisde werd hij ernstig ziek. In vergelijkbare historische gevallen van kinderen die sterk verwaarloosd, zonder noemenswaardig menselijk contact bijvoorbeeld in een kast of in een kelder opgroeiden, is steeds sprake van ernstige lichamelijke en psychische stoornissen die later niet of nauwelijks meer herstelbaar zijn. Bij zijn verschijnen in Neurenberg is Kaspar Hauser in eerste instantie echter niet ziekelijk noch verwilderd of psychisch gestoord, maar blijkt hij een kunstmatig sterk in zijn ontwikkeling achtergebleven tiener, die deze achterstand in anderhalf jaar gedeeltelijk weet in te halen. Daarna stagneert zijn intellectuele ontwikkeling. De eerste indruk die hij op zijn tijdgenoten maakte bij verschijning in Neurenberg is die van een volkomen onbevangen klein kind, dat nog nauwelijks had leren lopen en spreken, dit in contrast met zijn ca. 16-jarige lichamelijke gestalte. Dit feit lijkt alle ervaringen te weerspreken, die sinds de 18^e eeuw met sterk verwaarloosde, langdurig opgesloten of in het wild opgegroeide kinderen is opgedaan. Alles bij elkaar levert dat een paradox op die de belangrijkste reden is waarom tot op heden de meningen over de duur en aard van zijn gevangenschap uiteenlopen en de mogelijkheid van hypnose is geopperd als tenminste een gedeeltelijke verklaring hiervoor. Aanhangers van de bedriegerstheorie zagen in dit gegeven aanleiding om Kaspar Hausers herinnering aan zijn verblijf in een donkere kerker maar helemaal naar het rijk der fabelen te verwijzen.²⁰

Crux voor pedagogen

De opvoeding van Kaspar Hauser bleek niet alleen voor Daumer, maar ook voor zijn opvolgers een weg vol valkuilen en hindernissen. De lichamelijke, intellectuele en sociaal-emotionele ontwikkelingsachterstand bleek slechts gedeeltelijk te kunnen worden ingehaald. Dit inhaalproces verliep aanvankelijk sensationeel snel, maar kwam na verloop van tijd tot stilstand. De hoge verwachtingen die zijn snelle eerste ontwikkeling opriepen werden allengs teleurgesteld. Het leerwonder verbleekte en ging over in moeizaam dagelijks volharden met weinig zichtbare resultaten. De bijzondere glans die Kaspar Hauser in de eerste tijd in Neurenberg voor zijn omgeving had, verdween grotendeels naarmate zijn intellectuele vermogens ontwaakten en hij vlees had leren eten, d.w.z. in de loop van het jaar 1829. Niet alleen Daumer, ook Feuerbach beschreef deze veranderingen in Kaspar Hausers ontwikkeling en wel in het laatste hoofdstuk van zijn boek, dat eindigde met de woorden:

¹⁹ Feuerbach 1832, uitgave 1983, pag. 56-57.

²⁰ Voor de verschillende theorieën over Kaspar Hauser zie hoofdstuk VI.

“Van zijn reusachtig geheugen en al zijn andere verbazingwekkende eigenschappen is geen spoor meer te bekennen. Er is niets buitengewoons meer aan hem, alleen het bijzondere van zijn lotgevallen en zijn onbeschrijflijke goedheid en beminnenswaardigheid.”²¹

Een apart probleem was het door elkaar heenlopen van verschillende ontwikkelingsfasen, van een nabootsende kleuter tot een wispelturige puber toe. Kaspar was meestal erg volgzaam als het erom ging te doen wat hem gezegd werd. Daarentegen nam hij niets op gezag aan als het op begrijpen aankwam. Pas nadat hij zich met eigen ogen had overtuigd of zelf tot een bepaald inzicht was gekomen, accepteerde hij een gegeven verklaring als antwoord op zijn vraag.

Verder was hij bijna altijd het middelpunt van een belangstellende kring volwassenen, maar ontbeerde al die jaren het ongedwongen en gelijkwaardige contact met leeftijdgenoten. Onder volwassenen was hij vaak het bezienswaardige ‘troetelbeertje’ van het gezelschap. De schoolgaande jeugd wist geen raad met hem en nam hem al snel op de hak. Voor zijn oudere leeftijdgenoten van rond de twintig, was hij veel te kinderlijk. Bij kleine kinderen voelde hij zich aanvankelijk nog het meest thuis, maar later werd hun belevingswereld hem steeds meer vreemd, tot iets wat hem tegelijkertijd fascineerde en treurig maakte.

Door de aanhoudende stroom nieuwsgierigen, door de volledige afhankelijkheid van de zorg van anderen en door de hoge eisen die aan zijn gehoorzaamheid werden gesteld, zocht Kaspar van lieverlee zijn toevlucht tot leugentjes om bestwil om tenminste enige privacy te behouden. Behalve bij de latere, rijper geworden Daumer, bij Feuerbach en bij dominee Fuhrmann, vond hij hiervoor weinig begrip. Treffend schetste Feuerbach de levenssituatie van Kaspar eind 1831 aldus:

“Als Kaspar, die thans tot de beschaafde mensen gerekend mag worden, incognito in een gemengd gezelschap zou verkeren, dan zou iedereen hem waarschijnlijk een zonderling verschijnsel vinden. In zijn gezicht waren de zachte contouren van een kind verenigd met de scherpe lijnen van een man. Zijn gezicht vertoonde enkele sporen van vroegtijdige ouderdom, innemende vriendelijkheid, ernst, en een lichte zweem van melancholie. Hij was naïef, vertrouwelijk openhartig, maar hij had ook een vaderlijke wijsheid over zich, en een ongedwongen deftigheid in spraak en gedrag. Vaak zocht hij naar woorden en had hij een vreemd klinkende, harde spraak. Zijn houding was stijf en zijn bewegingen waren stroef. Al deze eigenschappen zorgden ervoor, dat mensen hem bekeken als een mengeling van een kind, een jongeman en een man, zonder het erover eens te worden tot welke leeftijdsgroep dit innemende mens behoorde.

Kaspar was geen genie en hij bezat geen speciaal talent (behalve paardrijden zoals al eerder is gezegd).²² Wat hij geleerd heeft, heeft hij te danken aan zijn volharding en zijn onvermoeibare vlijt. Zijn ijver, waarmee hij in het begin door alle poorten van de wetenschap scheen te willen springen, is nu verflauwd, en zelfs bijna verdwenen. Bij alles wat

²¹ Feuerbach 1832, uitgave 1983, pag. 110. NL: Feuerbach, Daumer, Von Pirch & Fuhrmann 1990, pag. 77.

²² Volgens stalmeester Von Rumpler duurde het geruime tijd voordat Kaspar Hauser zelfstandig op een paard kon blijven zitten. Zie Pies VII (1966), pag. 52. De onjuiste opmerking van Feuerbach over de paardrijkunst van Kaspar is dan ook door menig tegenstander misbruikt als ‘bewijs’ voor de onbetrouwbaarheid van alle door Feuerbach gedane waarnemingen.

hij onderneemt komt hij niet verder dan halverwege of blijft hij zelfs steken bij het begin. Hij heeft geen vonkje verbeeldingskracht meer; hij heeft een saai, maar gezond verstand. Over alle zaken die hem zelf betreffen of zijn directe wereldje om hem heen, heeft hij een duidelijke mening en toont hij zich scherpzinnig. Zijn manier van spreken is een mengeling van mannelijkheid en kinderlijkheid. Met een ernstig gezicht en op een gewichtige toon zegt hij soms dingen die uit de mond van een leeftijdgenoot dom en dwaas zouden klinken, maar die uit zijn mond een weemoedige glimlach afdwingen. (...)

Zijn gemoed is kalm, zonder hartstochten en aandoeningen; het lijkt op een spiegelgladde zee in de stilte van de nacht. Hij kan geen dier kwaad doen, hij heeft medelijden met een wurm waar hij vreest op te zullen trappen. Als Kaspar zich onderdrukt voelt, dan zwijgt hij toch geduldig en probeert de moeilijkheid opzij te zetten of te verzachten. Als dat ook niet helpt, dan zal hij uiting geven aan zijn onderdrukking, maar nooit zal hij boos worden op degene die hem het leed heeft aangedaan. Hij is gehoorzaam, gewillig en toegevend, maar hij zal nooit uit beleefdheid of andere redenen aan onwaarheid of onrecht toegeven. Hij zal, in dat geval, steeds bescheiden bij zijn standpunt blijven en als de ander dat ook doet, zwijgend vertrekken.

Elk ogenblik herinnert hem aan zijn eenzaamheid in de wereld. Voor een jongeman is hij te oud; hij heeft zijn kindertijd en jeugd verslapen. Hij heeft geen vrienden van zijn eigen leeftijd, geen vaderland, geen ouders en andere familieleden en is als het ware het enige schepsel van zijn soort. Telkens wordt hij herinnerd aan zijn onmacht, zwakheid en onvermogen om over zijn lot te beslissen en zijn afhankelijkheid van de mensen om hem heen. Dit heeft ertoe bijgedragen dat hij zeer bekwaam is geworden in het observeren van mensen. Hij heeft een scherpe blik, waarmee hij snel eigenaardigheden en zwakheden van mensen kan ontdekken. Hij kan zich daardoor snel schikken – kwaad denkenden noemen dit sluwheid of geslepenheid – naar mensen die iets goeds met hem in zin hebben.”²³

De waarnemingen van Feuerbach beschrijven een opvoedingssituatie die niet alleen voor de toegewijde Friedrich Daumer een buitengewoon moeilijke opgave was, maar voor iedere bekwame opvoeder.

Geruchten, beweringen en feiten n.a.v. een aanslag

Aan de betrekkelijk gelukkige periode bij Daumer werd op 17 oktober 1829 door een mislukte moordaanslag een eind gemaakt. Rond elf uur 's morgens, op een moment dat Kaspar op de w.c. zat, drong een gemaskerde man binnen en sloeg hem met een hakmes op het voorhoofd. De slag was mogelijk voor de hals bedoeld en zou dan dodelijk zijn geweest. De opschudding in huize Daumer en in de stad Neurenberg was enorm. Hoewel de wond uiteindelijk niet gevaarlijk bleek te zijn, was Kaspar dagenlang volkomen van streek. Friedrich Daumer, die een zwakke gezondheid had, was een instorting nabij. Zijn woning werd niet meer als veilig beschouwd. Aldus zag Daumer zich tot zijn spijt genoodzaakt om de zorg voor Kaspar te staken, hoewel hij sindsdien steeds contact met hem is blijven houden.

Deze moordaanslag luidde een reeks van veranderingen in die niet in Kaspars voordeel bleken uit te pakken. Eerst werd hij 'n half jaar bij het koopmansgezin Biberbach ondergebracht, maar dit verblijf werd een groot fiasco. Vervolgens kwam hij anderhalf jaar bij baron Gottlieb von Tucher (1798-1877) in huis in een rustgevende, maar afstandelijke omgeving. Ondertussen gonsde het van geruchten over de achtergrond van de

²³ NL: pag. 73-74 in Von Feuerbach, Daumer, Von Pirch & Fuhrmann 1990; Feuerbach 1832, uitgave 1983, pag. 105-107.

moordaanslag en over Kaspars afstamming. De aanslag was immers tot ver buiten de grenzen van Beieren, ja tot in heel Europa toe een onderwerp van gesprek geworden.

Voorjaar 1830 bleek bij een bezoek van een zekere luitenant Otto Ferdinand von Pirch, dat Kaspar tot ieders verrassing enkele Hongaarse woorden herkende. Kaspar meende dat zijn kindermisje vroeger zulke woorden had gesproken. Dit feit werd met andere feiten gecombineerd en leidde tot nader onderzoek naar een Franssprekende gouvernante van de Hongaarse gravin Palphi, een zekere Anna Delbonne, die in vroeger jaren mogelijk Kaspars kindermisje was geweest.²⁴ Dit z.g. Hongaarse spoor leverde uiteindelijk in juli 1831 niet meer op dan een weinig overtuigende reis van Kaspar, Von Tucher en luitenant Hickel²⁵ richting Hongarije, bekostigd door Stanhope.²⁶ Wegens een uitbraak van cholera moest de reis al in Pressburg worden afgebroken.

Juli 1830 verscheen een boekje van Johann F. K. Merker met de veelzeggende titel: "Caspar Hauser, nicht unwahrscheinlich ein Betrüger" (Kaspar Hauser niet onwaarschijnlijk een bedrieger). Merker was een gepensioneerde Berlijnse politie-inspecteur, die twee criminalistische tijdschriften uitgaf. Merker had Kaspar Hauser nooit ontmoet en zei daaraan ook geen enkele behoefte te hebben! De berichten over Hauser in kranten en tijdschriften waren voor hem voldoende om "op logische gronden" te concluderen dat Hauser weliswaar een boerse, maar daarom niet minder sluwe oplichter was. De moordaanslag van oktober 1829 was volgens Merker een hysterische zelfverwondiging door Hauser om weer in het middelpunt van de publieke belangstelling te kunnen staan. Het boekje van Merker deed veel stof opwaaien en vrijdelde een net opgestartte internationale geldinzamelingsactie om in Kaspars onderhoud te kunnen voorzien. Merkers veelgelezen geschrift was het eerste waarmee een anti-Hauser gezinde stemming in de openbaarheid trad, die bij sommige lieden al langer smeulde en die vooral na de dood van Kaspar Hauser nog fel zou oplaaien. Voor Anselm von Feuerbach was de publicatie van Merker reden om alsnog opdracht te geven tot wat eerder verzuimd was: alle getuigen onder ede laten verhoren die Kaspar Hauser de eerste dagen en weken na aankomst in Neurenberg hadden meegemaakt. Een klein deel van het resultaat publiceerde hij in 1831 samenvattend als de *feiten* tegenover Merkers *beweringen* onder de titel: "Einige wichtige Aktenstücke der unglücklichen Findling betreffend" (Enige belangrijke fragmenten uit de akten betreffende de ongelukkige vondeling). Deze publicatie was echter bij lange na niet toereikend om de talrijke, soms vérstrekkende vragen die de zaak opriep te kunnen beantwoorden.

In hetzelfde jaar 1830 verscheen anoniem ook het boekje van tekenleraar Franz Hanfstengel uit München: "Skisse der bis jetzt bekannten Lebensmomente des merkwürdigen Findlings Caspar Hauser in Nürnberg" (Een schets van de tot nu toe bekende gebeurtenissen in het leven van de merkwaardige vondeling Caspar Hauser in Neurenberg). Hierin stond de bekende, sindsdien in talrijke varianten verspreide tekening van J.C. Laminit uit 1828. Het boekje van Hanf-

²⁴ Mayer & Tradowsky 1984, pag. 103 e.v. en Mehle 2009, pag. 71 e.v.

²⁵ Joseph Hickel, luitenant bij de gendarmerie in Neurenberg, voerde herhaaldelijk opdrachten uit voor Feuerbach. Later was hij in Ansbach verantwoordelijk voor Kaspar Hausers veiligheid. In die periode voerde hij ook voor de Engelse graaf Stanhope opdrachten uit.

²⁶ Zie Mayer & Tradowsky, pag. 129 e.v. en van Manen 1985, pag. 97 e.v.

stengel vond gretig aftrek, maar stond vol fouten. Door deze uitgave werd een belangrijk probleem zichtbaar, namelijk de weinig betrouwbare informatie die over Kaspar Hauser voor het publiek en de pers beschikbaar was ondanks de grote vraag daarnaar. Dit kwam tot uitdrukking in een welig tierend geruchtencircuit. Het ontbreken van die informatie was grotendeels een gevolg van de instructie van Feuerbach om hiermee karig te zijn in belang van het justitiële onderzoek. Om die reden was de uitvoerige openbare bekendmaking van burgemeester Binder in juli 1828 hem al een doorn in het oog geweest. Voor het grote publiek was Binders verhaal echter lange tijd de enige authentieke informatiebron, ook nog voor Hanfstengel.

Een hardnekkig gerucht wilde dat Kaspar Hauser een uit de weg geruimde Badense prins was. Zowel Binder als Feuerbach hadden daarover anonieme brieven ontvangen. Volgens andere geruchten zou hij de zoon van een Hongaarse edelman zijn. Ook werd beweerd dat hij het buitenechtelijk kind van een Franciscaner monnik of van de Neurenbergse ritmeester Von Wessenich was. In 1831 meende een personeelslid van de groothertogin van Gotha-Altenburg, een zekere Dorothea Königsheim, in Kaspar Hauser haar verloren gewaande zoon terug te herkennen.²⁷ Dat leverde in januari 1833 zelfs een reis naar Gotha (en Coburg) op, maar de ontmoeting tussen Kaspar en mw. Königsheim leidde niet bepaald tot wederzijdse herkenning. Spoedig daarna kon bewezen worden dat haar zoontje al jaren eerder overleden was.

En dan was er nog de spraakmakende kwestie van het flessenpostbericht uit 1816, dat na de mislukte moordaanslag opnieuw in de pers opdook. In september 1816 had een schipper bij Groß-Kembs – in de omgeving van Laufenburg in Zuid-Duitsland – een fles uit de Rijn gevist met daarin een papier, waarop de volgende merkwaardige mededeling stond:

“Wie deze brief ook mag vinden, ik word in een kerker bij Lauffenburg gevangen gehouden. Mijn kerker is onder de grond en de plaats is degene, die tegenwoordig mijn troon bezet, niet bekend. Ik kan niet meer schrijven, omdat ik zorgvuldig en wreed wordt bewaakt. S. Hanès Sprancio.”

Het bericht belandde bij de Franse politie die voor de zekerheid de gehele omgeving liet afzoeken, maar uiteindelijk niets kon vinden. Op 5 november 1816 verscheen het flessenpostbericht in een Franse krant en daarna in twee Duitse kranten. Om vervolgens in vergetelheid weg te zinken tot na de moordaanslag op Kaspar Hauser in oktober 1829. Ook dit gerucht verstomde spoedig, maar gaf natuurlijk wel voeding aan praatjes over Kaspar Hausers hoge afkomst.²⁸

Merker was de eerste die op grond van de hierboven gesignaleerde lacune in de feitelijke berichtgeving Kaspar Hauser als bedrieger kon afschilderen. De publicaties van Feuerbach en Daumer in respectievelijk januari en maart 1832 waren tot op zekere hoogte een corrigerend antwoord op deze publieke ‘informatiehonger’. Daumer trachtte vooral het unieke wezen van Kaspar Hauser te schetsen, waarbij hij uitvoerig inging op de homeopathische experimenten die hij met hem had verricht. Feuerbach beschreef

²⁷ Mayer & Tradowsky 1984, pag. 195 e.v.

²⁸ Met name Ludwig Wagler (1926), Fritz Klee (1929) en Hermann Pies (1966) onderzochten de kwestie van de flessenpost. Wagler meende – net als Garnier (1834) – dat de flessenpost een poging van een getuige was om anoniem de aandacht op het betreffende misdrijf te vestigen. Deze getuige zou een monnik zijn geweest, die in 1817 onder nooit opgehelderde omstandigheden werd vermoord. Volgens Klee was die flessenpost de reden dat het kind niet langer in het slot Beuggen bij Rheinfeldten kon blijven en korte tijd op de pastorie van pastoor Jakob Dietz in Hochsal werd ondergebracht, om daarna naar elders te worden getransporteerd. Hermann Pies daarentegen zag in de flessenpost vooral een chantagepoging van een belangrijke medewetende en/of mededader. Hij was van mening dat de rechterhand van groothertog Ludwig van Baden, de beruchte majoor Hennenhofer, hiervoor verantwoordelijk was.

meer de feitelijke omstandigheden van Kaspars verschijnen in Neurenberg en de ontwikkeling die hij sindsdien had doorgemaakt. Als goed criminalist vermeed Feuerbach om details te vermelden die de criminele achtergrond konden onthullen, maar hij liet toch niet na om te suggereren dat degenen die schuldig waren aan het tragische lot van Kaspar Hauser wel hoge posities in de toenmalige maatschappij moesten bekleeden. "Doch was verübt' die schwarze Mitternacht, wird endlich, wenn es tagt, ans Sonnenlicht gebracht", aldus een vastberaden Feuerbach.²⁹

Ondanks de latere publicaties van o.a. Daumer (1859, 1873) en Georg Friedrich Kolb (1859, 1883), hebben de tegenstanders van Kaspar Hauser gedurende de gehele 19^e eeuw nog hun voordeel kunnen doen met een publieke opinie die meer door praatjes dan door feiten werd gevoed. Pas door de wetenschappelijke uitgaven van Hermann Pies in het tijdvak 1925-1966 werd deze situatie doorbroken.

Naar Ansbach

In mei 1831 verscheen onverwachts de Engelse lord Philipp Henry graaf van Stanhope (1781-1853) op het toneel. Deze wist in korte tijd gedaan te krijgen dat hij in plaats van Von Tucher als officiële pleegvader van Kaspar Hauser werd geïnstalleerd. Op 1 december 1831 bracht hij zijn nieuwe pleegzoon naar Ansbach, waar Kaspar eerst in het huis van Feuerbach logeerde en op 10 december 1831 bij het jonge gezin van Georg en Jette Meyer introk. Toen Stanhope in januari 1832 uit Ansbach vertrok, deed hij aan Kaspar de belofte na een half jaar weer terug te komen om hem mee naar Engeland te nemen. Kaspar heeft hem echter nooit meer teruggezien.

De nieuwe opvoeder van Kaspar Hauser, Johann Georg Meyer (1800-1868), was een bekrompen schoolmeestertype. Hij kon niets bijzonders ontdekken aan "die wandelende legende uit Neurenberg". Daar moest volgens hem iets achter steken! Hoewel Kaspar doorgaans een meegaand mens was, konden Meyer en hij niet met elkaar opschieten. Meyer stelde leer- en gedragseisen die geen enkele rekening hielden met Kaspars verstoorde ontwikkeling. Alles wat bijzonder aan hem was als gevolg van zijn levenslot, beschouwde Meyer als kwalijke aanstellerij. Ook raakte hij geobsedeerd door het dagboek dat Kaspar op verzoek van Feuerbach bijhield, maar dat Kaspar koppig weigerde aan Meyer te laten lezen. Het ergerde Meyer bovendien dat Kaspar op uitnodiging regelmatig toegang had tot de salons van hogere kringen, waar hij als eenvoudig onderwijzer nooit een voet over de drempel mocht zetten.

Inmiddels werd de vraag wat er van Kaspar Hauser moest worden steeds nijpender. Zijn intellectuele ontwikkeling was al enige tijd tot stilstand gekomen; méér dan lager onderwijs bleek er toch niet in te zitten. En wat er nog van de Engelse graaf te verwachten viel, bleef in nevelen gehuld. Omdat Kaspar ijverig was en mooi kon schrijven, bedacht men dat hij voorlopig op het kantoor van Feuerbach alvast kon leren om in zijn eigen onderhoud te voorzien en aldus geschiedde. Als kantoorklerk sleet Kaspar voortaan zijn dagen met het kopiëren van akten.

In deze periode beoefende hij vaak het boekbinden en het vervaardigen van kartonnen sierdoosjes, wat hij in het voorjaar van 1830 bij de heer Schnerr in Neurenberg had

²⁹ Feuerbach 1832, uitgave 1983, pag. 103. NL: "Maar de misdaden die de duistere middernacht begaat, worden uiteindelijk, als de dag aanbreekt, aan het licht gebracht."

geleerd. In beide zaken bleek hij handig en ook hierbij kwam zijn esthetisch gevoel tot uitdrukking.

Vanaf oktober 1832 kreeg Kaspar godsdienstles van de begripvolle dominee Johann Simon Heinrich Fuhrmann, die hem o.a. uit de Bijbel leerde lezen. Fuhrmann leidde ook Kaspars confirmatie die op 20 mei 1833 in de Zwanenridderkapel van de Sint Gumbertuskerk in Ansbach plaatsvond. Later zou Fuhrmann hem liefdevol bij zijn sterven ter zijde staan en na zijn dood de uitvaart leiden. Fuhrmann publiceerde in 1834 een boekje over zijn herinneringen aan Kaspar, waarin ook de toespraken bij de confirmatie en bij de uitvaart zijn opgenomen.³⁰

Op 27 mei 1833, een Tweede Pinksterdag, werd Anselm von Feuerbach tijdens een picknick in de omgeving van Frankfurt plotseling onwel. Hij stierf in de vroege ochtend van 29 mei. Op zijn sterfbed maakte hij met behulp van een moeizaam gekrabbeld briefje duidelijk, dat hij dacht vergiftigd te zijn en dat hij een lijkschouwing eiste. In het sectierapport werd niets verdachts gemeld. Daarom wordt zijn dood vaak herleid tot een fatale hersenbloeding.³¹ Feuerbach had namelijk in april 1829 en in juli 1832 al twee beroertes gehad, die door zijn huisarts dokter Albert echter als a-typisch werden aangemerkt. Feuerbachs familie en ook anderen bleven ervan overtuigd, dat hij vermoord was vanwege zijn succesvolle navorsingen naar de herkomst van Kaspar Hauser. In januari 1832 had Feuerbach namelijk een geheime notitie, het "Mémoire", geschreven. Deze liet hij overhandigen aan koningin-weduwe Karoline van Beieren, geboren prinses van Baden. In het Mémoire zette Feuerbach uiteen waarom hij dacht dat Kaspar Hauser de op 29 september 1812 te Karlsruhe geboren kroonprins van Baden was, dus de oudste zoon van Karoline's broer Karl von Baden. Pas in 1852 publiceerde Feuerbachs zoon Ludwig de geschriften uit zijn vaders nalatenschap waaronder dit geheime "Mémoire" uit 1832.

Na het overlijden van Anselm von Feuerbach traden zijn vrienden, staatsraad Johann Ludwig von Klüber uit Frankfurt en hofraad Andreas Hofmann uit Ansbach, in de rol van Kaspars beschermers.

Duister zijn dood

Onder een voorwendsel werd Kaspar Hauser op zaterdagmiddag 14 december 1833 tijdens een natte sneeuwbuï naar het slotpark in Ansbach gelokt en daar door een onbekende man neergestoken. "Hier is een onbekende door een onkenbare om het leven gebracht. 14 dec. 1833" – zo luidt de (Latijnse) tekst op het gedenkteken ter plaatse.³²

Om zijn aandacht af te leiden hield de moordenaar een violetkleurig zijden buideltje omhoog. Terwijl Kaspar daarop zijn aandacht richtte, werd hem een krachtige dolkstoot in de hartstreek toegebracht. Hij zakte ineen en verloor even het bewustzijn. Zoals later bleek, bevatte dit buideltje een briefje in spiegelschrift met de spottende tekst: "Hauser zal jullie heel precies kunnen vertellen hoe ik er uitzie en waar ik vandaan kom – ik kom van – de Beierse grens – aan de rivier – Ik wil jullie zelfs mijn naam zeggen: M.L.Ö."

Na enige ogenblikken kwam Kaspar weer bij bewustzijn en hoewel zwaar gewond, vond hij op eigen kracht de weg terug naar huis. Even na half vier viel hij het huis van

³⁰ Fuhrmann 1834, uitgave 1983.

³¹ Recent nog door Anna Schiener (2010, pag. 86 e.v.). Een uitvoerige beschrijving van deze kwestie, die een beroerte als doodsoorzaak weinig aannemelijk maakt, geeft Peter Tradowsky in Mayer & Tradowsky 1984, pag. 203 e.v.

³² Letterlijk: "Hic occultus occulto occisus est XIV DEC. MDCCCXXXIII". De vertaling "onkenbare" komt van Rudolf Biedermann (1998, pag. 195-H). De gebruikelijke vertaling luidt: "Hier is een onbekende door een onbekende om het leven gebracht" of "Hier is een onbekende op onbekende wijze om het leven gebracht".

leraar Meyer binnen en trok hem mee om het buideltje te gaan zoeken dat hij in het park had laten vallen, onsamenvattend stamelend over een zwarte man die hem gestoken had. Meyer geloofde er niets van en wond zich op over Kaspars 'buitensporige' gedrag, maar liet zich toch overhalen om mee te gaan. Weer op weg naar het park zonk Kaspar ineens en Meyer had de grootste moeite om hem weer thuis te krijgen. "Nu heb je toch je allerdomste streek uitgehaald", meende Meyer in de stellige overtuiging dat Kaspar zichzelf had verwond. Meyer zag in Kaspars instorting een bewijs dat deze de confrontatie met de waarheid niet aankon, namelijk dat er helemaal geen paars buideltje te vinden was.

Het buideltje werd echter reeds dezelfde avond gevonden, maar die vondst had geen enkele invloed op Meyers vooringenomen mening; Kaspar zou het immers zelf daar neergelegd gelegd en ook het briefje in spiegelschrift geschreven kunnen hebben. Een belangrijk deel van het politieonderzoek zou nog geruime tijd na Kaspars dood geconcentreerd blijven op het zoeken naar bewijzen hiervoor en voor de bewering van Meyer, dat de 'linkshandige' Kaspar zichzelf deze wond heel goed had kunnen toebrengen. Pas in de 20^e eeuw kon door uitgebreid grafologisch onderzoek worden vastgesteld dat het spiegelhandschrift zeker niet van Kaspar Hauser was.³³ Hermann Pies kon bovendien op grond van de oorspronkelijke getuigenverklaringen bewijzen dat Kaspar uitsluitend in de eerste tijd in Neurenberg, dus in 1829, in bepaalde gevallen de linkerhand gebruikte, bijvoorbeeld als hij een hand gaf of metalen aanraakte, maar dat hij later zonder meer rechtshandig is geweest.³⁴

Tegen vijven die middag ging Meyer aangifte van het voorval doen. Onderweg kwam hij de chirurg Friedrich Wilhelm Heidenreich tegen en stuurde hem naar zijn huis om Kaspar te onderzoeken. Heidenreich onderzocht de steekwond en kon met zijn vinger diep binnendringen. Gezien de richting en diepte van de snede stelde hij vast dat de wond dodelijk was!³⁵ Kort daarna arriveerden de gerechtsarts Horlacher en de huisarts van de familie Meyer, dokter Christian Wilhelm Albert. In tegenstelling tot Heidenreich waren Horlacher en Albert na ampele overweging van mening dat de wond weliswaar ernstig, maar niet levensgevaarlijk was. Kaspar had met die verwonding immers een flinke loopafstand betrekkelijk snel weten af te leggen.³⁶ Aan de buitenzijde was inderdaad slechts een kleine snee te zien; de inwendige schade was echter des te groter, iets wat de chirurg Heidenreich meteen begrepen had, maar wat zich kennelijk onttrok aan het inzicht van Horlacher en Albert. Meyer voelde zich door hun oordeel in zijn overtuiging bevestigd en bazuinde overal rond dat Kaspar zichzelf had verwond. Het nieuws van Kaspars ongevaarlijke 'zelfmoordpoging' verspreidde zich als een lopend vuurtje door Ansbach. Dat kwam kennelijk ook de politie goed uit want die nam de verdenking meteen over. In die geest werd de stervende drie maal verhoord als verdachte (!) om te kunnen bewijzen dat hij inderdaad het spiegelschriftbriefje had geschreven en in het bezit was van zo'n paars buideltje. Naspeuringen naar de herkomst van het buideltje en de aanwezigheid ervan in de omgeving van Kaspar Hauser leverden niets op. Hetzelfde geldt voor het onvindbaar gebleven moordwapen.

³³ Brunner 1930; Bartning & Pies 1930, pag. 143 e.v.; Mayer & Tradowsky 1984, pag. 683 e.v.

³⁴ Pies VII (1966), pag. 226.

³⁵ Deze constatering van Heidenreich is kort daarna tijdens de verhoren in december 1833 door Meyers schoonmoeder, Anna Emma Kitzinger, als op dat moment ter plekke aanwezige getuige, bevestigd. Zie Pies VII (1966), pag. 146.

³⁶ In het licht van de meervoudig dodelijk steekwond die bij de lijkschouwing werd vastgesteld, is dat op zijn minst opmerkelijk. Hier doet zich een soortgelijke paradox voor die al eerder op pagina 14 omtrent zijn gezondheid werd geconstateerd toen Kaspar Hauser in Neurenberg aankwam.

In de avond van dinsdag 17 december 1833, rond 22 uur, overleed Kaspar Hauser – tegen de algemene verwachting in – aan zijn verwondingen. Pas na zijn overlijden scheen men de mogelijkheid van een moord eindelijk serieus te willen nemen en begon veel te laat het onderzoek naar de dader(s). En ook toen nog waren de aansporingen van de Beierse minister Öttingen-Wallerstein nodig om de vooringenomen Ansbacher politiebeambten schoorvoetend tot actie te bewegen om een moordenaar op te sporen in plaats van een zelfmoord te bewijzen.³⁷

De lijkschouwing op 19 december werd uitgevoerd door dokter Albert met assistentie van dokter Koppen en in tegenwoordigheid van Horlacher en Heidenreich. De aanwezigheid van de laatste werd in het rapport om onnaspeurlijke redenen verzwegen.³⁸ Men constateerde o.a. een abnormaal grote lever en tamelijk kleine longen. Deze anatomische feiten ondersteunen de hypothese van een langdurige gevangenschap met weinig gelegenheid tot beweging. De steekwond bleek diep en meervoudig dodelijk te zijn: zowel het hart, het middenrif, de lever als de maag bleken beschadigd. Forse inwendige bloedingen, maaginhoud in de buikholte en etterend lymfevocht in het wondkanaal onderstreepden het dodelijk karakter. Over de mogelijkheid van zelfmoord liepen de meningen uiteen. Dokter Albert meende dat de dodelijke verwonding “met een hoge graad van waarschijnlijkheid” was toegebracht “door vreemde, geofende hand”.³⁹ Ook Koppen en Heidenreich waren die mening toegedaan. Horlacher daarentegen wilde zelfmoord “niet uitsluiten”. De conclusie van het rapport van Albert was dan ook enigszins dubbelzinnig en luidde: “De mogelijkheid van zelfmoord kan niet worden ontkend; met een hoge graad van waarschijnlijkheid is de wond echter door vreemde, geofende hand toegebracht.”⁴⁰

Eensluidend is de beschrijving van het vermoedelijke wapen⁴¹, waarmee de wond werd toegebracht: “Met betrekking tot de aard van het moordwapen valt voldoende op te maken uit de vorm van de borstwond, en wel met een aan wiskundige zekerheid grenzende nauwkeurigheid. De wond was in schuine richting $\frac{3}{4}$ [Beierse] Zoll [= 1,8 cm] breed en had een scherpe hoek en scherpe randen. Wanneer men nu uit de samenstelling van de verwondingen aan de afzonderlijke organen tot een voorstelling van het

³⁷ Pies VII (1966), hoofdstuk X: “Behördenarbeit in Ansbach 1833-34”.

³⁸ Pies VII (1966), pag. 223-224.

³⁹ Preu, Osterhausen, Albert & Heidenreich 1985, pag. 104.

⁴⁰ “Die Möglichkeit des Selbstmordes kann nicht in Abrede gestellt werden; ein hoher Grad von Wahrscheinlichkeit spricht aber dafür, daß die Wunde durch fremde, geübte Hand zugefügt worden ist.” Preu, Osterhausen, Albert & Heidenreich. Dornach 1985, pag. 104.

⁴¹ Het vermoedelijke moordwapen zou enkele jaren later door een tuinman in het park gevonden zijn, waar Kaspar Hauser werd neergestoken (Mayer & Tradosky 1984, pag. 634). De bron van dit merkwaardige bericht is Julius Meyer (1913, 2^e dr., pag. 182), de zoon van Kaspar Hausers onderwijzer. Deze was net als zijn vader een fanatiek verkondiger van de bedrieger- of zelfmoordtheorie. Meyer jr. beweerde dat van die opzienbarende vondst geen proces verbaal was opgemaakt en dat het voorwerp in particuliere handen was overgegaan. Volgens Rudolf Biedermann (1998) ging het daarbij om een in Ansbach levende houtvester met de naam Pausch, waarvan hij de nazaten had gevonden en gesproken. Volgens Biedermann zou het moordwapen al in de avond van zaterdag 14 december 1833 op het erf van herberg “Adler” in het naburige dorp Gunzenhausen gevonden zijn, in een buidel met bloederige zakdoek. Dit was kort na het haastige vertrek van twee heren die slechts hun paarden kwamen wisselen en die daar enkele dagen eerder ook al waren gezien. De waardin had later aangifte van het voorval gedaan bij de burgemeester, maar was nadrukkelijk gewaarschuwd haar mond te houden. Ze verbrandde de zakdoek, maar de buidel met dolk werd een van generatie op generatie doorgegeven familiegeheim. Het vermeende moordwapen was in 1926 bij een politietentoonstelling in Berlijn te zien en in die jaren ook in Ansbach tentoongesteld, maar kort na de Tweede Wereldoorlog verdwenen. De dolk zou door een Amerikaanse officier zijn meegenomen, die ook het horloge van Kaspar Hauser ontvreemde. (Biedermann 1998, pag. 89-92 en binnenzijde achterkant).

wondkanaal komt, dan moet men aannemen dat het verwondende instrument tenminste 4 Zoll [= 9,7 cm] was binnengedrongen om in de maagholte te kunnen komen. Omdat het instrument met een diepte van 4 Zoll [9,7 cm] vanaf het binnendringen in de borst een wondkanaal heeft gevormd dat slechts $\frac{3}{4}$ Zoll [1,8 cm] breed is, moet het werktuig als een der gevaarlijkste moordinstrumenten worden beschouwd, namelijk als een zogenaamd bandietenmes dat scherp en tweesnijdig was, de vorm van een gewone meskling had, en van een passend handvat was voorzien."⁴² De dolk die in de jaren 20 van de vorige eeuw als zodanig werd tentoongesteld en waarvan foto's bewaard zijn gebleven, beantwoordt aan deze beschrijving.⁴³

De controverse tussen de artsen die bij de lijkschouwing waren betrokken is typerend voor de beladen atmosfeer in die dagen rond Kaspars overlijden. Het contrast tussen het door Meyer verspreide gerucht van de mislukte zelfmoordslag enerzijds en de daaropvolgende onverwachte dood en de onthutsende resultaten van de lijkschouwing anderzijds, was enorm. Iedereen begreep maar al te goed de betekenis van een "moord door geoefende hand". Geen arts of politiefunctionaris die onder de gegeven omstandigheden zijn vingers aan deze moordzaak wilde branden. Terwijl bijna iedereen er de voorkeur aan gaf in het openbaar een zelfmoord voor mogelijk te houden, werd fluisterend achter de hand des te intensiever gespeculeerd over de rol van 'Baden' in deze moord. Ook in dit opzicht kwam het openlaten van de mogelijkheid van zelfmoord iedereen die voor "Kopf und Kragen" te vrezen had, aanzienlijk beter uit, dus ook de betrokken gerechtsartsen en politieambtenaren.

Dokter Horlacher, die Kaspar Hauser niet persoonlijk had gekend, was als enige arts van mening dat er van zelfmoord sprake moest zijn. Merkwaardig is dat Horlacher zijn mening naar eigen zeggen niet op medische gronden, dus niet op de lijkschouwing baseerde, maar op Kaspars 'leugenachtige karakter'! Om tot die conclusie te kunnen komen kreeg hij zelfs toestemming om de verhoorprotocollen van Kaspar Hauser in te zien, wat hoogst ongebruikelijk was. Daarin voorkomende uitlatingen van o.a. Feuerbach, Daumer, Von Pirch, Fuhrmann, Hickel en van de Neurenbergse koopman Biberbach, hadden echter niet meer om het lijf dan de eerder al genoemde leugentjes om bestwil. Uiteraard deed Horlacher ook een beroep op het getuigenis van Meyer en op de geschriften van Merker.

Het hoeft hier geen betoog dat Daumer en Feuerbach Kaspar Hauser nooit als een bedrieger hebben beschouwd. Joseph Hickel sprak zich tijdens het verhoor op 29 december 1833 als volgt uit: "Kaspar Hauser was, zoals iedereen die hem observeerde wel weet, een door zijn weldoeners verwend en veeleisend kind. Hij had de tekortkomingen van een kind, hij loog vooral als een kind en verontschuldigde zijn gebreken en met name zijn fouten vaak door te liegen. Hij was vrijpostig, erg ijdel en was alleen gezeglijk in de omgang met degenen die boven hem stonden."⁴⁴ Misschien zag Hickel in de in zijn ogen kinderachtige Hauser ook nog een bedrieger in de geest van Merker, maar in het licht van het voorafgaande citaat lijkt me dit onwaarschijnlijk. Alleen Meyer hield er tenslotte dezelfde mening als Horlacher op na. Daumer, Fuhrmann en ook Biberbach en zijn dochter, hielden een zelfmoord vanwege Kaspars kleinzerigheid en geringe lichaamskracht voor uitgesloten. Hij zou als rechtshandige nooit in staat zijn geweest zichzelf zo'n diepe wond toe te brengen, aan de linkerzijde, onder die bepaalde hoek, precies

⁴² Preu/Osterhausen/Albrecht/Heidenreich 1985, pag. 107, in "Gutachten des Dr. Albert".

⁴³ Mayer & Tradowsky 1984, pag. 634.

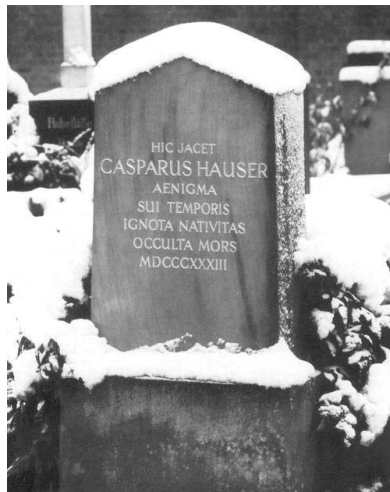
⁴⁴ Pies VII (1966), pag. 153. Het door Julius Meyer in 1881 gepubliceerde 'nagelaten manuscript van Joseph Hickel', waarin Hickel Kaspar Hauser als bedrieger neerzet, is door Hermann Pies ontmaskerd als een vervalsing van de hand van Julius Meyer.

tussen twee ribben door en dan ook nog dwars door een stevige broeksband en drie kledingstukken heen.

Als getuige bij de lijkschouwing publiceerde Heidenreich in 1834 zijn eigen indrukken.⁴⁵ Hoewel hij vermeed in het openbaar onomwonden zijn eigen conclusie te trekken, blijkt uit zijn beschouwing dat hij zelfmoord uitgesloten achtte. Zijn zus Henriëtte bevestigde dit.⁴⁶ Opmerkelijk is dat Heidenreich in zijn geschrift melding maakt van de afstotende indruk die de hersenen van Kaspar Hauser bij de obductie op hem maakten: als van een dier, nl. met grote hersenen die voor een volwassen man klein in omvang waren en verhoudingsgewijs grote kleine hersenen. Heidenreich bespreekt dit detail als een bewijs voor een ernstige ontwikkelingsachterstand, wat zijns inziens een aanwijzing is voor langdurige sociale deprivatie in de kinderjaren. In het rapport van de gerechtsarts Albert is hierover echter geen woord te vinden. Dit merkwaardige verschil is herhaaldelijk gebruikt om de waarneming van Heidenreich in discrediet te brengen, omdat zijn bevinding het verhaal van de kerker ondersteunt.

Op vrijdag 20 december 1833 werd Kaspar Hauser onder grote belangstelling begraven op het stadskerkhof in Ansbach, ook wel het Johanneskerkhof genoemd. Dominee Heinrich Fuhrmann, die Kaspar had bijgestaan op zijn sterfbed, sprak de gebeden en de lijkrede uit.⁴⁷ Op Kaspars graf staat in het Latijn te lezen "Hic jacet Casparus Hauser. Sui temporis, ignota nativitas, occulta mors. MDCCCXXXIII", d.w.z.:

*Hier ligt Kaspar Hauser,
een raadsel van zijn tijd,
onbekend zijn geboorte,
duister zijn dood. 1833*

Grafsteen op het Johanneskerkhof in Ansbach

⁴⁵ Preu, Osterhausen, Albert & Heidenreich 1985, pag. 116 e.v.

⁴⁶ Mayer & Tradowsky 1984, pag. 233, Brief van 14 februari 1872. Henriëtte Heidenreich (1812-1892) trouwde in april 1834 met de al eerder gehuwde archeoloog Joseph Anselm von Feuerbach (1798-1851), een zoon van de gerechtspresident Anselm von Feuerbach (1775-1833).

⁴⁷ Zie Fuhrmann 1834, uitgave 1983.

II. VOORTLEVEN IN EUROPA

Lastercampagne

Eind december 1833 dook plotseling de Engelse graaf Stanhope in Ansbach op om zijn "innig geliefde pleegzoon" Kaspar Hauser van bedrog en zelfmoord te beschuldigen. Op eigen verzoek liet hij zich drie maal verhoren om duidelijk te maken hoezeer hij naar eigen zeggen door zijn pleegzoon was misleid. Ook nam hij contact met Merker in Berlijn op, die spoedig daarna in 1834 een nieuw boekje over Kaspar Hauser liet verschijnen: "Wichtige Aufklärungen über Kaspar Hausers Geschichte, durch den Grafen Stanhope dem Polizeirat Merker mitgeteilt" (Belangrijke ophelderingen over de geschiedenis van Kaspar Hauser, door graaf Stanhope medegedeeld aan politieinspecteur Merker). Vervolgens zocht de graaf alle getuigen op die Kaspar Hauser in de eerste tijd in Neurenberg hadden gezien met het doel van hen belastende verklaringen tegen Kaspar Hauser te verkrijgen. Verklaringen die hij niet kon gebruiken, zoals het getuigenis van Daumer⁴⁸, liet hij achterwege. Uitsluitend de belastende getuigenissen werden in 1834 vervolgens *in een bewerking door Stanhope* gepubliceerd (1835), zonder dat die bewerking werd vermeld. Decennialang golden deze door Stanhope gepubliceerde getuigenissen als authentiek, te meer daar de oorspronkelijke akten uit 1829-'30 over Kaspar Hausers aankomst en eerste tijd in Neurenberg en de getuigenissen naar aanleiding van de beide moordaanslagen uit en 1833-'34 nooit werden gepubliceerd en niet voor onbevoegden toegankelijk waren.

Behalve Merker schreef ook de aristocraat Karl Heinrich Von Lang in 1834 twee artikelen tegen Kaspar Hauser. Daarin werd deze als een bedrieger van twijfelachtige afkomst neergezet. Dat hij van hoge komaf zou zijn geweest was voor Von Lang een belediging van de adellijke stand. Op verzoek van de politie schreef onderwijzer Meyer in 1834 nog een uitvoerig verslag van zijn 'waarnemingen' met het doel Kaspar Hauser als zelfmoordenaar te ontmaskeren.⁴⁹

Een merkwaardige bijkomstigheid is dat in de periode 1834-1835 dominee Fuhrmann, burgemeester Binder en de artsen Preu, Osterhausen en Albert kwamen te overlijden, stuk voor stuk mensen die in de onschuld van Kaspar Hauser geloofden.⁵⁰

De door Stanhope op gang gebrachte en door Merker en Meyer ijverig ondersteunde lastercampagne, werd in de 19^e eeuw voortgezet door met name D.F. Eschricht (1857), Meyers zoon Julius (1872 en 1881), Otto Mittelstädt (1876) en Antonius van der Linde⁵¹ (1887). De laatste onderscheidde zich van zijn voorgangers door zijn uitgebreide voorraad scheldwoorden aan het adres van ieder die het voor Kaspar Hauser had opgenomen. De ter zake kundige en krachtige tegenspraak van vrienden van Kaspar Hauser,

⁴⁸ Friedrich Daumer beschreef het laatste bezoek van Stanhope in zijn boek: "Kaspar Hauser. Sein Wesen, seine Unschuld ...". Regensburg 1873, uitgave 1984, pag. 292 e.v.

⁴⁹ Pas in 1872 publiceerde zijn zoon Julius Meyer dit verslag in een op belangrijke plaatsen bewerkte versie, die hij echter zonder die bewerkingen te vermelden als authentiek uitgaf. Het was Hermann Pies die het oorspronkelijke document van Meyer sr. opnieuw publiceerde naast de bewerking van Meyer jr. en zo de 'retouches' aan het licht bracht, waarop het al te rooskleurige beeld van Johann Georg Meyer in de publieke opinie was gebaseerd. Daarmee kwam ook *de enige oorspronkelijke bron* van de zelfmoordhypothese aan het licht, namelijk de heer Meyer sr.

⁵⁰ Mayer & Tradowsky 1984, pag. 208.

⁵¹ Hij publiceerde onder de naam von der Linde, maar dit moet zijn Anthonius van der Linde want van Nederlandse afkomst en niet van adel.

zoals Daumer, Von Klüber en Von Tucher in kranten en tijdschriften, en in de boekuitgaven van Daumer (1859 en 1873) en van Friedrich Kolb (1859 en 1883), kon niet voorkomen dat de publieke opinie gedurende de gehele 19^e eeuw beheerst werd door het vervalste beeld van een raadselachtige vondeling die vermoedelijk loog over zijn afkomst en gevangenhouding en die onder niet opgehelderde omstandigheden zelfmoord had gepleegd. De genoemde anti-Hauserpublicaties zijn dan ook effectief gebleken in het uit de wind houden van de betrokken misdadigers en hun opdrachtgever(s). Voor dit doel was het verspreiden van de bedrieger- en zelfmoordtheorie essentieel. Bovendien was de macht van de Europese vorstenhuizen tot 1914 nog altijd zo groot, dat ieder die hen op een of andere wijze in een kwaad daglicht probeerde te stellen, voor arrestatie en gevangenisstraf te vrezen had.

In de eerste helft van de 20^e eeuw werd de bedriegertheorie nog warm gehouden door Eduard Engel (1931) en Ivo Striedinger (1933), om de voornaamsten te noemen. Maar toen was er al een kentering ingetreden ten gunste van Kaspar Hauser.

De zon brengt het aan de dag⁵²

In 1908 werd de negatieve beeldvorming rond Kaspar Hauser doorbroken met het verschijnen van de roman van de Joods-Duitse schrijver Jakob Wassermann (1873-1934): "Caspar Hauser oder Die Trägheit des Herzens" (Kaspar Hauser of de traagheid van het hart). Wassermann was zelf uit Franken afkomstig. Zijn grootvader had Kaspar Hauser zelf meegemaakt en kon nog putten uit een rijke mondelinge overlevering van verhalen en legenden over de Neurenbergse vondeling. In een krantenartikel uit 1924 zei Wassermann: "Op veel plaatsen in Franken is het tegenwoordig nog net zo als 40 of 50 jaar geleden: vraagt men op het dorp aan een oude boer of in de stad aan een oude ambachtsman naar Kaspar Hauser, dan glijdt er een wonderlijke glans over hun gelaat en men heeft het gevoel of men over een mens spreekt die hen heilig is."⁵³

De onderzoekers Adolf Bartning, Fritz Klee en Hermann Pies stortten zich geïnspireerd door Wassermann's roman opnieuw op de zaak. Daarbij kwamen zij tot nieuwe bevindingen die korte metten maakten met de bedrieger- of zelfmoordtheorie.

De uit Hamburg afkomstige advocaat Adolf Bartning (1874-1929) had rijke ervaring met strafzaken. Hij wist de zelfmoordhypothese overtuigend te weerleggen. Daartoe bezocht hij o.a. het museum in Ansbach, trok er Kaspar Hausers kleding aan en bestudeerde nauwkeurig de steekgaten en de richting van de dolkstoot. Hij ontdekte dat de dolk ook een broekriem had doorstoken, een feit dat eerder niet bekend was. Ook dit detail wees in de richting van een krachtige, geoefende hand, die de dolk als moordwapen had gehanteerd.

De publicatie van Fritz Klee: "Neue Beiträge zur Kaspar-Hauser-Forschung" (1929) kan als een belangrijke doorbraak in het Kaspar Hauseronderzoek worden beschouwd. Klee trok talrijke, vaak streekgebonden verhalen en geruchten over Kaspar Hauser na en onderzocht of daar wellicht een feitelijke aanleiding voor bestond. Zo kwam hij op het spoor van het wisselkind, Johann Ernst Jakob Blochmann. Dit was het op 26 september

⁵² Uitspraak van Kaspar Hauser, overgeleverd door Daumer en ook in de roman van Wassermann terug te vinden (Amsterdam 2005, 6^e druk, pag. 84 en 457). In het slothoofdstuk van Wassermann's roman krijgt dit woord nog een bijzondere dimensie door de uitspraak van 'Clara Kannewurf': "Hij zal het geweten van hen die na ons komen vergiftigen, hij zal even machtig zijn na zijn dood, als hij machteloos was in het leven. De zon brengt het aan den dag!" Zie verder het sprookje nr. 115 van de gebroeders Grimm: "De heldere zon brengt het aan het licht".

⁵³ Vossische Zeitung, Berlijn, nr. 450, 21 september 1924: "Das Caspar-Hauser-Problem". Op citaat bij Karl Heyer 1999, 4^e druk, pag. 28.

1812 geboren zontje van een arbeider in Karlsruhe, Christoph Blochmann genaamd, en zijn vrouw Elisabeth. Vader Blochmann behoorde tot het personeel van de gravin Luise van Hochberg, dezelfde gravin die de ambitie had haar eigen zonen op de Badense troon te krijgen in plaats van de kinderen van Karl von Baden en Stéphanie de Beauharnais. Fritz Klee ontdekte verder dat kort na de moorddaanslag op Kaspar Hauser op 14 december, namelijk tussen 16 en 18 december 1833, in het sterfregister van München een soldaat Kaspar (sic!) Ernst Blochmann, zoon van bovengenoemde arbeider Christoph Blochmann, was ingeschreven, die op 27 november 1833 zou zijn overleden. Bij navraag bij de militaire archieven bleek er echter helemaal geen soldaat Blochmann te bestaan! Dat kon ook niet als hij in werkelijkheid al op 16 oktober 1812 als 'prins van Baden' was overleden. Ook vond Klee in het slot Beuggen bij Rheinfelden aan de Rijn in Zuid-Duitsland het wapenschild dat Kaspar Hauser eind augustus 1828 in een droom had gezien en op vraag van Daumer had getekend. Naar alle waarschijnlijkheid is dit slot Beuggen één van de plaatsen waar Kaspar Hauser als klein kind gevangen is gehouden.

In 1924 vond de schrijfster Klara Hofer, die het slot Pilsach bij Neumarkt ging bewonen, bij een verbouwing een knap gecamoufleerde kerker. Fritz Klee kon de achtergrondgegevens achterhalen van de eigenaar Karl Ernst von Griebenbeck (1787-1863) en de bewoner-beheerder Franz Richter (1788-1879). Richter woonde op Pilsach in de jaren twintig van de 19e eeuw. Baron von Griebenbeck was van 1809 tot 1835 de eigenaar van Pilsach en maakte vanaf 1817 opvallend snel carrière in het Beierse leger. De in het slot Pilsach aangetroffen kerker was 1,65 meter hoog, 2,60 meter breed en 4,30 meter lang. De buitenmuur was 1,60 meter dik, waarin een kleine lichtschaft was aangebracht, die bij dag slechts een schemerachtig licht doorliet. Het was met een plantvormig tralie-ijzer afgesloten. Dezelfde vorm kwam in de plantentekeningen voor die Kaspar Hauser in zijn eerste tijd bij Daumer had getekend of geschilderd.

Volgens getuigenverklaringen van oude dorpsbewoners zou zich in die kerkerruimte vele jaren voor de herontdekking nog een houten paal met ijzeren ringen hebben bevonden. Na de onderzoeken van Fritz Klee wordt inmiddels algemeen aangenomen dat in Pilsach Kaspar Hausers gevangenis is geweest. In maart 1982 werd daar bij herstelwerkzaamheden nog een houten paardje gevonden. M.b.v. dendrochronologisch onderzoek kon worden vastgesteld dat de ouderdom van dit paardje terugvoerde naar het begin van de 19^e eeuw.

Het is de grote verdienste van Hermann Pies (1888-1983) geweest om alle oorspronkelijke akten, verhoorprotocollen, publicaties, krantenberichten, correspondenties en getuigenverklaringen in diverse archieven boven water te halen, wetenschappelijk te analyseren en als primaire bronnen te publiceren. Daarbij kwamen opmerkelijke feiten aan het licht. Hij toonde bijvoorbeeld aan dat het door Julius Meyer en Antonius van der Linde als authentiek gepresenteerde bronnenmateriaal op belangrijke plaatsen aangepast was door het verzwijgen van ontlastende getuigenverklaringen of door het wegla-

ten en zelfs wijzigen van bepaalde passages, uiteraard zonder dit te vermelden. Ook kwam de selectieve bewerking van oorspronkelijke verhoorprotocollen aan het licht die Stanhope in zijn boek uit 1835 als 'getuigenverklaringen' had opgenomen. In 1973 werd Pies op grond van zijn buitengewone verdiensten voor het Kaspar-Hauser-onderzoek tot ereburger van Ansbach benoemd. Toen Hermann Pies in 1983 op 96-jarige leeftijd in Saarbrücken overleed, kon hij terugzien op een levenswerk dat de *wetenschappelijke basis* had gelegd voor het onderzoek naar de waarheid omtrent Kaspar Hausers herkomst en dood. En daarbij wees alles in dezelfde richting, namelijk dat Kaspar Hauser inderdaad de op 29 september 1812 geboren oudste zoon van Karl von Baden en Stéphanie de Beauharnais was geweest. Of zoals Pies zich aan het slot van het voorwoord tot zijn samenvattende documentatie uit 1966 uitdrukte: "Thans geloof ik evenwel een zo stevig indiciebewijs⁵⁴ voor Hausers Badense prinsdom te hebben aangevoerd, dan men wel nauwelijks sluitender voor een *geslaagde* dynastieke misdaad kan leveren".⁵⁵

In 1974 werd door de merkwaardige film van Werner Herzog: "Jeder für sich und Gott gegen alle" nog eens de aandacht op de Neurenbergse vondeling gevestigd. Deze keer niet vanwege de dynastieke kwestie, maar om de fascinerende zonderling die Kaspar Hauser in zijn tijd geweest moet zijn. De film neemt het niet nauw met de historische feiten, maar wil de vinger leggen op de kleinburgerlijke reacties op het fenomeen Kaspar Hauser. De hoofdrol werd gespeeld door een onbekende, in inrichtingen opgegroeide arbeider, Bruno S., die grote indruk maakte door de ontroerende wijze waarop hij aan Kaspar Hauser gestalte gaf.

Bijna 150 jaar na Kaspar Hausers overlijden verschenen een groot aantal publicaties over hem, waaronder de hierna genoemde werken. In de jaren 1983-1985 verzorgde Peter Tradowsky bij het Rudolf Geering Verlag een herdruk van enkele oorspronkelijke geschriften van Daumer, Feuerbach en Fuhrmann en van de artsen die Kaspar Hauser destijds onderzocht hadden, d.w.z. allen ooggetuigen van Kaspar Hausers gedrag in de eerste tijd in Neurenberg. In 1984 bracht het Urachhaus Verlag de monumentale, rijk geïllustreerde biografie over Kaspar Hauser uit van Johannes Mayer en Peter Tradowsky, die nog datzelfde jaar een herdruk beleefde. In Nederland publiceerde Hans Peter van Manen in 1985 zijn historische Kaspar Hauserstudie. In 1987 bracht Ulrike Leonhardt haar veel gelezen Kaspar Hauserbiografie uit.

Johannes Mayer publiceerde in 1988 een uitvoerige studie over de Engelse graaf Stanhope. Deze bleek een ervaren Britse geheim agent te zijn geweest, die de kost verdiende met het uitvoeren van opdrachten voor diverse hoge kringen in Europa, w.o. hoge regeringsfunctionarissen en leden van het hof in Londen, Karlsruhe en Wenen. Uit alles blijkt dat Stanhope doelbewust en in opdracht van derden had ingegrepen in het levenslot van Kaspar Hauser en in opdracht van dezelfde belanghebbenden na diens dood een lastercampagne tegen zijn voormalige pleegzoon was begonnen.

In 1993 kwam de film van Peter Sehr uit: "Kaspar Hauser. Der Mensch, der Mythos, das Verbrechen" met het gelijknamige boek-bij-de film van Johannes Mayer (1994). Deze film stond geheel in het teken van de dynastieke misdaad en werd in 1994 niet alleen in de bioscopen, maar ook op de t.v. door heel veel mensen bekeken. Ook deze film geeft niet meer dan een vereenvoudigde weergave van de complexe historische feiten.

⁵⁴ Indiciebewijs: bewijs geleverd door een opeenstapeling van onderling logisch samenhangende, elkaar ondersteunende aanwijzingen en verdenkingen.

⁵⁵ Pies VII (1966), pag. 8.

Van Ferdinand Mehle kwam in 1994 een samenvattende studie uit waarin hij zich volledig concentreerde op de criminologische aspecten. Klip en klaar analyseerde Mehle het inmiddels bekende feitenmateriaal omtrent de misdaden die zich rondom en aan Kaspar Hauser hebben afgespeeld. Hij concludeerde dat het Badense prinsendom van Kaspar Hauser een centraal motief vormde in het gehele misdaadcomplex. Steunend op onder meer het onderzoek van Kurt Kramer (1978), schreef Mehle over de vermoedelijke daders die onder leiding van majoor Hennenhofer de moord uitvoerden: Müller, Sailer, Horn en Dorfinger.

Ferdinand Dorfinger (1803-1861) was in 1833 de waard van het pension "Drechselgarten" aan de rand van Ansbach, dat als verkenningspost en vluchthaven zou hebben gefungeerd bij de voorbereiding van de moord op Kaspar Hauser. Dorfinger werd in 1853 gearresteerd en wegens majesteitsschennis veroordeeld tot 7 maanden hechtenis. Toen was de destijds in Beieren geldende verjaringstermijn voor medeplichtigheid aan moord net verlopen en Dorfinger, die zich door zijn vroegere kompanen bedrogen achtte, legde spontaan een uitvoerige bekentenis af. Zo werden de namen bekend van degenen die de moord hadden uitgevoerd en welke rol elk daarin had gehad. Müller zou degene zijn geweest die daadwerkelijk de dolkstoot had toegebracht. Horn zou degene zijn geweest die de contacten met Kaspar had gelegd en Sailer degene die in overleg met de Badense majoor Hennenhofer⁵⁶ het moordplan had uitgewerkt na verkenningen van de situatie ter plaatse. De politie nam de bekentenis van Dorfinger ter kennisgeving aan en deed er verder niets mee. Om een idee te geven om wat voor figuren het hierbij gaat nog enkele achtergronddetails die Mehle gaf.

Johann Jakob Friedrich Müller (1796-1875) had een verleden als dief en oplichter en was daarvoor al eens veroordeeld geweest. Hij was jarenlang werkzaam bij de gravin van Langenstein, de voormalige actrice Katharina Werner. Deze vrouw was de maîtresse geweest van Ludwig von Baden en door hem in de adelstand verheven; ze had drie kinderen met hem. In 1826 werkte Müller onder Hennenhofer in het ministerie van buitenlandse aangelegenheden en in 1830 werd hij boekhouder bij het ministerie van oorlog. Hij vergreep zich in 1834 voor maar liefst 14.700 gulden aan de kas van een regeringsregiment, maar werd op bevel van hogerhand vrijgesproken. In 1837 kreeg hij 'wegens bijzondere verdiensten' vervroegd een staatspensioen toegekend. In 1846 kocht hij voor een aanzienlijk bedrag de boerderij "Vossenhof" bij Göppingen, waar hij de rest van zijn levensjaren sleet. Net als Hennenhofer werd hij door het volk op straat als "Hausermörder!" nageroepen, dus als moordenaar van Hauser.

Friedrich Horn (1799-1861) was tot 1832 in dienst bij graaf Karl von Spaur⁵⁷ (1794-1854) en keerde in 1834 weer in zijn dienst terug. Samen met deze graaf was hij in 1848 betrokken bij een spectaculaire redding van Paus Pius IX uit het Vaticaan, toen deze door opstandelingen was ingesloten. Dezelfde graaf Von Spaur was jarenlang de Beierse afgezant bij de H. Stoel in Rome.

Ferdinand Sailer (1810-?) was een apothekershulp met veel branie en een grote behoefte aan geld. Hij woonde in Kippenheim, het dorp waar destijds ook Hennenhofer

⁵⁶ Johann David Friedrich Hennenhofer (1793-1850) was de rechterhand van hertog Ludwig I von Baden (1763-1830). Tijdens de regeringsperiode van Ludwig (1818-1830) werd Hennenhofer directeur van de "diplomatische afdeling voor buitenlandse aangelegenheden". In 1812 trad hij al in dienst van het Badense vorstenhuis. Ook na zijn ontslag en pensionering in 1831 was hij nog herhaaldelijk actief om de belangen van het Badense Huis (en die van hemzelf) te beschermen.

⁵⁷ Zie Dorothea Wiesenberger: "[Graf Spaur, ihr Namen wird in der Geschichte glänzen ...](#) Die Persönlichkeit des bayerischen Gesandten in Rom, Karl Graf von Spaur (1794-1854), anhand von ausgewählten Quellen aus dem Stürgk'schen Familienarchiv". Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Heft nr. 46 (1996).

woonde op het slot Mahlberg. Sailer was betrokken bij de clandestiene verspreiding van de in Baden verboden brochures die door Garnier werden uitgegeven. Daarin werd Kaspar Hauser onomwonden als de uit de weg geruimde kroonprins van Baden opgevoerd. Sailer werd in 1837 in Zwitserland gearresteerd als een van de verdachten in de moord op de student en Oostenrijkse spion Ludwig Lessing. Tijdens het onderzoek vond de politie een briefwisseling tussen Sailer en Hennenhofer die duidde op afpersing.⁵⁸ Sailer bleek geldbedragen van Hennenhofer te ontvangen met het doel publicaties te onderdrukken waarin het Badense vorstenhuis in verband werd gebracht met (misdaden jegens) Kaspar Hauser. Duidelijk was dat de notoire afperser die Hennenhofer was, van Sailer een koekje van eigen deeg had gekregen.

⁵⁸ Zie Pies VII (1966), pag. 260-263.

III. DE DNA-ONDERZOEKEN VAN 1996 EN 2002

“Schönster Krimi aller zeiten“ (1996) ⁵⁹

Op 25 november 1996 verscheen in het Duitse weekblad Der Spiegel een groot artikel onder de titel: “Der entzauberte Prinz. Die schönste Krimi aller Zeiten ...”.⁶⁰ (De onttoverde prins. De mooiste detective aller tijden). Opvallend aan het artikel was de denigrerende toonzetting. Ook werd de bedriegeren zelfmoordtheorie weer van stal gehaald. In het artikel werd verslag gedaan van een DNA-onderzoek naar de afstamming van Kaspar Hauser, uitgevoerd door een Brits en een Duits gerechtelijk medisch onderzoeksinstituut. Het onderzoek in het Engelse Birmingham werd door dr. John Bark geleid, het parallelle Duitse onderzoek in München door prof. Wolfgang Eisenmenger. Het initiatief tot dit onderzoek kwam van Der Spiegel en de stad Ansbach. De toch niet geringe financiële middelen kwamen uit “private bron”, zo werd na enig aandringen tijdens de persconferentie in Ansbach op 23 november 1996 toegegeven.⁶¹

Ten behoeve van het onderzoek werd een bloedvlek op – wat men aannam – Kaspar Hausers onderbroek als onderzoeksmonster genomen. Het gevonden DNA-profiel werd vergeleken met dat van twee vrouwelijke afstammelingen van Stephanie von Baden (1789-1860): mw. Von Zallinger-Stillendorf, een afstammeling van Stéphanies dochter Josephine von Baden (1813-1900) en een niet nader genoemde afstammeling van de jongste dochter van Stéphanie, de hertogin van Hamilton, prinses Marie von Baden (1817-1888). Wat bleek? Het DNA-profiel van beide vrouwen kwam exact overeen, maar week op meerdere belangrijke posities af van dat van de bloedvlek, namelijk op 9 posities in het Duitse en 7 posities in het Britse onderzoek. Hoewel men aan de uiterste grenzen van dergelijk onderzoek had moeten werken, leek het resultaat met zoveel verschillen toch overtuigend: degene van wie het onderzochte bloed afkomstig was, kon naar alle waarschijnlijkheid

twee vrouwelijke afstammelingen van Stephanie von Baden (1789-1860): mw. Von Zallinger-Stillendorf, een afstammeling van Stéphanies dochter Josephine von Baden (1813-1900) en een niet nader genoemde afstammeling van de jongste dochter van Stéphanie, de hertogin van Hamilton, prinses Marie von Baden (1817-1888). Wat bleek? Het DNA-profiel van beide vrouwen kwam exact overeen, maar week op meerdere belangrijke posities af van dat van de bloedvlek, namelijk op 9 posities in het Duitse en 7 posities in het Britse onderzoek. Hoewel men aan de uiterste grenzen van dergelijk onderzoek had moeten werken, leek het resultaat met zoveel verschillen toch overtuigend: degene van wie het onderzochte bloed afkomstig was, kon naar alle waarschijnlijkheid

⁵⁹ Die titel is een parodie op de gelijkkluidende titel van het nawoord van de Duits-Amerikaanse historicus en schrijver Golo Mann (1909-1994): “Die schönste Krimi aller Zeiten”. Dit persoonlijk getinte nawoord van deze zoon van Thomas Mann was in de jaren '80 en '90 van de 20^e eeuw opgenomen in diverse herdrukken van Wassermann's Kaspar Hauserroman in Duitsland.

⁶⁰ Op internet ter inzage op het webadres: <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-9123781.html>

⁶¹ Naspeuringen van Rudolf Biedermann wezen uit dat deze private bron de multinational Perkin Elmer Applied Biosystems was. Deze firma, die zich op haar website als wereldmarktleider in DNA onderzoeksapparatuur presenteert, toonde jarenlang zijn visitekaartje in de desbetreffende vitrine over het DNA-onderzoek uit 1996 in het gemeentelijk museum te Ansbach. Zie Biedermann 1998, pag 195-O t/m 195-V.

en volgens de premissen van deze techniek, geen afstammeling van Stephanie von Baden c.q. Stéphanie de Beauharnais zijn.

Ondanks diverse waarschuwingen in de pers dat er in de loop der jaren met die bloedvlek gerommeld was en dat wellicht ook het kledingstuk niet authentiek was, trok hoofdredacteur Stefan Aust van Der Spiegel meteen de journalistieke, maar geenszins wetenschappelijke conclusie dat Kaspar Hauser geen zoon van Stephanie von Baden was. "De Ansbacher onderbroek is dus niet verwant met het Badense vorstengeslacht", zo merkte André Eisermann dan ook ironisch corrigerend op.⁶² Eisermann was de hoofdrolspeler geweest in de film van Peter Sehr uit 1993.

Met de conclusie van Spiegelredacteur Aust verviel het belangrijkste motief voor de moord op Kaspar Hauser en voor zijn gevangenschap. Was hij dan misschien toch een bedrieger geweest? En wie kon die Kaspar Hauser dan wel zijn als de uit eigen ervaring getuigende tijdgenoten en de talrijke vlijtige onderzoekers van latere datum, zich doodleuk hadden vergist?

Heel eenvoudig volgens neuroloog Günther Hesse uit Karlsruhe in hetzelfde artikel: Kaspar Hauser leed aan een zeldzame ziekte genaamd epidermolysis bullosa. Dat is een huidziekte waarbij een aanraking al blaren kan veroorzaken. De ziekte leidde volgens Hesse ook tot afwijkingen aan de spieren en hersenen en tot epileptische aanvallen. Onder invloed van die kwaal verzond die Hauser maar wat; daar kon ie niks aan doen. Die gevangenschap in een donkere kerker? "Totaler Quatsch", aldus Hesse. Kaspar Hauser was gewoon een "depperten Bankert", d.w.z. een achterlijke bastaard, want het onwettig kind van een soldaat en een dienstmaagd uit Tirol. In de geboorteregisters van Tirol werd door journalisten van Der Spiegel inderdaad ene Kaspar Hauser gevonden, ook al stierf die ter plaatse in Tirol en niet in Ansbach. Geen nood, er was ook nog een buitenechtelijk kind geboren in 1811; zo iets kwam ook in Tirol voor. Dan zou die het wel eens geweest kunnen zijn. Zijn naam zou hem dan later zijn gegeven en afgeleid zijn van de Kaspar Hauser die als Tiroler verzetsheld in 1809 in de strijd tegen Beieren was gevallen. Hoe iemand die een achterlijk en ongeletterd volkskind was zoveel knappe koppen voor de gek heeft kunnen houden, is een vraag die door Hesse niet beantwoord werd.

Het verhaal van de 'onttoverde prins' gonsde wereldwijd door de mainstreammedia: een sensationele 'krimi' om van te smullen. De na anderhalve eeuw van gedegen onderzoek meest plausibele verklaring, namelijk dat Kaspar Hauser de uit de weg geruimde kroonprins van Baden is geweest, was door alle publiciteit rond dit DNA-onderzoek een taboe geworden. 'Verstandige' mensen konden niet anders dan zich aansluiten bij dit resultaat van prestatieus 'high-tech' onderzoek.⁶³

⁶² Bron: Kurt Kramer op zijn [website](#) bij de Genanalyse van 1996.

⁶³ Het is opmerkelijk hoe DNA-onderzoek inmiddels tot een onaantastbare autoriteit is geworden, hoewel insiders heel goed weten hoeveel fouten op dit gebied gemaakt kunnen worden, al was het maar dat door de combinatie van lage budgettering en hoge werkdruk monsters verontreinigd of verwisseld worden of zoekraken. Het is ook niet voor niks dat een DNA-match in een rechtszaak niet als doorslaggevend bewijs mag gelden; ander (technisch) bewijs blijft godzijdank noodzakelijk. Ook is het niet voor niks dat men bij sporenonderzoek op de plaats van het delict en vervolgens in het laboratorium zelfs de allerkleinste verontreinigingen met ander DNA moet zien te voorkomen. Niet alleen in de technische analyse in het laboratorium, maar ook in de logische duiding van het resultaat worden fouten gemaakt. Wat Der Spiegel in 1996 deed moge tot leerzaam voorbeeld hiervan strekken. De Puttense moordzaak is een voorbeeld van hoe DNA-sporen door een ambitieus OM verkeerd worden geïdentificeerd om een zaak te kunnen winnen. De twee verdachten gingen voor jaren de gevangenis in en bleken vervolgens onschuldig te zijn. Door stom toeval werd de onlangs veroordeelde dader, die DNA had moeten afstaan voor een ander vergrijp, uiteindelijk gevonden. Ferdinand Mehle (2009, pag. 282) noemt een kras voorbeeld van een misleidende DNA-match. Een Duitse vrouw die zichtbaar op beelden van bewakingsca-

Dat het om een technisch hoogstandje van DNA-onderzoek ging, gaven de betrokken wetenschappers zelf ruitelijk toe. Nooit eerder was zulk oud erfelijk materiaal onderzocht. De celkernen van de bloedvlek die was onderzocht, waren reeds in zo'n vergaande staat van ontbinding, dat men moest werken met onvolledige brokstukken van het DNA. Dat vergt een speciale, minder zekere onderzoeksmethode, waarbij men op de grens van het onderscheidbare was gekomen. Alleen al dit feit zou tot de nodige reserve moeten leiden bij de interpretatie van het resultaat. Een tweede factor die tot voorzichtigheid had moeten stemmen is het feit dat onderzoek naar de lotgevallen van het onderzochte kledingstuk geen duidelijk beeld hadden opgeleverd van de oorsprong. Het stond dus niet vast dat die onderbroek inderdaad door Kaspar Hauser tijdens de moordaanslag was gedragen, noch dat de bloedvlek daarop inderdaad van hem afkomstig was. En ten derde was de onderbroek in de loop der jaren al door vele handen gegaan, waardoor besmetting met vreemd DNA nogal voor de hand lag. Niettemin bracht Der Spiegel het onderzoeksresultaat als een triomf van wetenschappelijk onderzoek waarmee onomstotelijk bewezen zou zijn dat Kaspar Hauser geen zoon van Stéphanie de Beauharnais is geweest. Die conclusie was vanuit wetenschappelijk gezichtpunt onverantwoord! Een DNA-match is weliswaar een erg belangrijke indicatie, maar kan en mag nooit de vervanging zijn van een bewijs.

Der Spiegel stelde dat alle vereerders van Kaspar Hauser als Badische prins ernaast hadden gezeten: "Sie haben sich alle geirrt". Voor iedereen die goed in de zaak thuis was stond echter als een paal boven water dat bijvoorbeeld Paul Preu en Karl Osterhausen, Andreas Hiltel, Friedrich Daumer, Anselm von Feuerbach, Gottlieb von Tucher, Friedrich Kolb, Ludwig Wagler, Jacob Wassermann, Adolf Bartning, Klara Hofer, Fritz Klee, Edmond Bapst, Hermann Pies, Ulrike Leonhardt, Ferdinand Mehle, Karl Heyer, Johannes Mayer en Peter Tradowsky zich niet simpelweg 'vergist' hadden. Hun bewijsvoering was immers langs een weg tot stand gekomen die volledig onafhankelijk was van dit DNA-onderzoek! Wat kon hier aan de hand zijn?

Reeds in de vooraankondiging van het DNA-onderzoek in Der Spiegel van 4 maart 1996 werd op onfatsoenlijke wijze vooruitgelopen op de uitslag van het onderzoek met de stemming makende titel: "Betrüger oder Prinz?" Alsof Kaspar Hauser logischerwijs een bedrieger zou zijn als zou blijken dat zijn genen niet overeenkwamen met die van Stephanie von Baden! Ook als hij geen Badense prins zou blijken te zijn bleef hij de raadselachtige verschijning die hij was en viel er bovendien nog steeds een moord en een vreemde wijze van gevangenhouding te verklaren!

Ook de Tirol-hypothese van neuroloog Hesse impliceert dat Kaspar Hauser over zijn gevangenschap heeft gelogen, hoewel het door hem gepropageerde ziektebeeld niets te maken heeft met een dwangmatige behoefte aan aandacht, noch met een aandrang tot stelselmatig liegen. Het gaat bij epidermolysis bullosa om een ernstige huidziekte waarbij een aanraking reeds blaren veroorzaakt; psychische stoornissen behoren niet tot het ziektebeeld. Epidermolysis bullosa valt niet te rijmen met de talrijke waarnemingen van tijdgenoten van Kaspar Hauser, noch met de onderzoeksresultaten van Preu en Osterhausen.⁶⁴ Op dezelfde lompe wijze is ook Jezus van Nazareth door diverse materialistisch gezinde wetenschappers tot psychiatrisch patiënt verklaard en met name door

mera's ten tijde van een moord als psychiatrisch patiënt in een gesloten inrichting vertoefde, werd niettemin meerdere keren door DNA-proeven als dader aangewezen.

⁶⁴ Ook mw. Ingrid Jagenau, de secretaris van de Belgische vereniging voor epidermolysis bullosapatiënten Debra Belgium V.Z.W., verbaasde zich na lezing van het Kaspar Hauser lemma in de Nederlandse Wikipedia in mei 2007 over de diagnose epidermolysis bullosa. Deze ziekte had volgens haar helemaal weinig of niets met mentale achterstand te maken. Zie verder de website: www.debra-belgium.org.

Günther Hesse. In zijn boek: "Warum lachten die Juden über Jesus? Eine kollektive Reaktion und ihre psychiatrischen Aspekten" (Berlijn 1997) beschreef hij Jesus van Nazareth als lijder aan "een schizo-affectieve psychose met meglomanie en manisch-depressieve fasen".

Kortom, er waren na dit onderzoek meer vragen dan ooit, daar hielp ook geen strak geregisseerde persconferentie aan.⁶⁵ Hier klopte iets niet. Was die bloedvlek wel van Kaspar Hauser?

Soortgelijke kritische geluiden werden enkele dagen later reeds in het Duitse weekblad "Die Zeit" geuit.⁶⁶ Hanno Kühnert beschreef daarin "hoe Der Spiegel een Badische prins tot een idioot uit Tirol wilde maken". Het artikel legde meteen de vinger op de zere plek, namelijk de omstreden herkomst van de onderzochte onderbroek en bloedvlek. Bovendien wees Kühnert op de vele overtuigende aanwijzingen die langs andere onderzoekswegen verkregen waren en die op het tegendeel wezen van wat Der Spiegel beweerde. Het artikel concludeerde dan ook dat er door de publicatie in Der Spiegel weinig was bewezen, maar veel verwarring was gesticht.

"Die haben etwas anderes untersucht als wir" (2002)

In 2001 was de techniek inmiddels zover voortgeschreden dat ook met behulp van dood DNA-materiaal betrouwbaar afstammingsonderzoek kon worden verricht. Op initiatief van o.a. Rudolf Biedermann en Johannes Mayer en in opdracht van de Duitse omroep ZDF, werd onder leiding van prof. Bernd Brinkmann van het gerechtelijk instituut van de universiteit te Münster (Noordrijn-Westfalen) opnieuw een DNA-onderzoek ingeleid, dat in 2002 werd voltooid. Op 17 augustus 2002 werd in het programma Arte in de documentaire: "Mordfall Kaspar Hauser" van Gabriele Wengler en Friedrich Steinhardt op de Duitse televisie verslag gedaan van dit DNA-onderzoek.⁶⁷ Op 15 december 2002 en 12 augustus 2003 werd die uitzending nog eens herhaald. In het Hamburger Abendblatt van zaterdag 31 augustus 2002 bracht Irene Jung onder de titel "Blut, Schweiß und Locken" een paginagroot artikel over dit onderzoek.

Het tweede DNA-onderzoek was er allereerst op gericht om zoveel mogelijk zekerheid te verkrijgen over het DNA-profiel van Kaspar Hauser voordat een vergelijking werd getrokken met het DNA-profiel van een afstammeling van Stephanie von Baden. Er werden 6 proefmonsters verzameld nadat door historisch onderzoek zo groot mogelijke zekerheid over de herkomst van de monsters was verkregen. Het ging om de volgende monsters:

- een bloedvlek op de pantalon van Kaspar Hauser die in het gemeentemuseum van Ansbach werd bewaard;
- zeer kleine weefselresten aan de steekrand van dezelfde pantalon waar de dolk destijds was binnengedrongen;
- het museum in Ansbach leverde een haarlok die van Kaspar Hauser afkomstig zou zijn;
- uit de hoed van Kaspar Hauser, die in het museum wordt bewaard, werden bovendien enkele haren genomen;
- uit dezelfde hoed waren ook huidschilfers verzameld;

⁶⁵ Over die persconferentie zie Biedermann 1996.

⁶⁶ Hanno Kühnert: "[Unterhose mit Blutfleck](#). Wie der ‚Spiegel‘ einen badischen Prinzen zu einem tiroler Deppen machen will". Die Zeit, Kultur, Nr. 49, 29 november 1996.

⁶⁷ Nog te zien op You Tube. Zoek met als trefzin "Sphinx: Mordfall Kaspar Hauser". Deel 4 behandelt het resultaat van het DNA-onderzoek.

- de nazaten van Anselm von Feuerbach leverden uit Feuerbachs nalatenschap eveneens een haarlok van Kaspar Hauser.

Al deze monsters⁶⁸ leverden nagenoeg hetzelfde DNA-profiel op! Nagenoeg, omdat het DNA van de bloedvlek en van één der haren van de hoedrand weliswaar niet op een cruciale, maar wel op een ondergeschikte positie afweek van de andere monsters. Derhalve was de conclusie gerechtvaardigd, dat de 'lichaamsresten' die voor het tweede DNA-onderzoek waren gebruikt, hoogst waarschijnlijk allen van dezelfde persoon afkomstig waren. Gezien de omstandigheden waaronder de monsters verkregen waren, was het bovendien nogal onwaarschijnlijk dat deze niet van Kaspar Hauser zouden zijn.

Vervolgens werd het gevonden DNA-profiel vergeleken met dat van het onderzoek uit 1996. "Die haben etwas anderes untersucht als wir ..." (Die hebben iets anders onderzocht dan wij), was het commentaar van onderzoeksleider Brinkmann. De beide DNA-profielen van 1996 en 2002 leken helemaal niet op elkaar! Ergo: de in 1996 onderzochte bloedvlek was niet van dezelfde persoon als die, waarvan de andere bloedvlek, de haarlokken en huidschilfers afkomstig waren. Met die conclusie was het onderzoeksresultaat uit 1996 als wetenschappelijk onbetrouwbaar weerlegd.

Tenslotte werd het gevonden DNA-profiel vergeleken met dat van één afstammeling van Stephanie von Baden, mw. Mellinger. De overeenkomst was groot, maar niet volledig. Op één belangrijke positie weken beide DNA-profielen af en bovendien op twee ondergeschikte posities. Deze geringe verschillen vielen echter binnen de geaccepteerde variatiemarge voor dit soort onderzoek. Conclusie: er kon niet met voldoende zekerheid worden vastgesteld of Kaspar Hauser verwant is met Stephanie von Baden, maar met het huidige onderzoeksresultaat kan een verwantschap ook niet worden uitgesloten.

In het zuinige commentaar van Der Spiegel van 21 december 2002 onder de titel: "Haariger Befund", werd geprobeerd om de herkomst van de onderzochte haarmonsters in twijfel te trekken. Dat argument was nu juist het zwakke punt van het eigen onderzoek van Der Spiegel in 1996! De historische herkomst van de onderzoeksmonsters in 2002 was immers aanzienlijker zekerder vastgesteld dan die van de bloedvlek in 1996 en werd bovendien door de overeenkomsten in de DNA-profielen van de verschillende monsters bevestigd.

⁶⁸ De monsters zijn weergegeven naar Kurt Kramer – zie zijn website: www.kaspar-hauser-infos.de. Het Hamburger Abendblatt van 31 augustus 2002 spreekt van 3 haarlokken, een bloedvlek op de pantalon en huidschilfers uit de hoedrand. De haarlokken zouden afkomstig zijn van Anselm von Feuerbach, van de familie Meyer en van het museum in Ansbach, die een haarlok bewaarde die Kaspar Hauser op zijn sterfbed zou zijn afgeknipt.

IV. ONTWIKKELINGEN IN DE PERIODE 2003-2012

De wereldwijde triomf van de 'antihouserianen' na de publicatie in *Der Spiegel* in 1996 was door het tweede DNA-onderzoek in 2002 – of men dit nu wil toegeven of niet – in feite achterhaald. Het team van professor Brinkmann had weliswaar niet overtuigend kunnen bewijzen dat Kaspar Hauser een afstammeling van Stephanie von Baden is geweest, maar onomstotelijk aangetoond dat het onderzoeksmateriaal uit 1996 niet deugde. Daarmee lag de hele kwestie weer open, wat sindsdien in diverse publicaties tot uitdrukking is gekomen.

Enkele recente publicaties

Van de publicaties die sinds 2002 verschenen zijn, kunnen de volgende worden vermeld:

- Reiner Leuthold: "*Johann Heinrich David von Hennenhofer*", Bazel 2005. Een biografische studie die uit de aard van de zaak fragmentarisch moest blijven. Het leven van Hennenhofer bestond immers voor een groot deel uit geheimen die het daglicht niet mochten zien. De studie roept het beeld op van een man die op de hoogte was van alle staatsgeheimen, maar ook van de persoonlijke geheimen van de Badense elite. Hennenhofer was een intelligente en zeer bekwame diplomaat, maar ook een gewetenloze intrigant en meedogenloze afperser. Hij werd geboren op 12 maart 1793 in Gernsbach als zoon van een schipper. Als 17-jarige trad hij reeds als spion in dienst van baron Ludwig von Haynau, het hoofd van de Badense geheime dienst in de napoleontische tijd. Hij werkte toen nog als hulp in de boekhandel in Gernsbach en later in Mannheim. In 1812 is hij geheim koerier in het legerkorps der Feldjäger in dienst van het Badense hof in Karlsruhe. Hij was een uitstekend ruiter en verzot op het uithalen van huzarenstukjes. Tijdens de regeringsperiode van Ludwig von Baden die van 1818 tot 1830 duurde, maakte Hennenhofer snel carrière als adviseur in delicate zaken en bracht het in 1828 tot minister van buitenlandse aangelegenheden c.q. hoofd van de geheime dienst. Na de dood van Ludwig in 1830 werd Hennenhofer door de nieuwe hertog Leopold von Baden-Hochberg oneervol ontslagen, maar desondanks genoot Hennenhofer een riant pensioen. Ook als majoor-buiten-dienst bleef hij op de achtergrond actief betrokken bij Badense staatsaangelegenheden die 'discreet' moesten worden afgehandeld. Hennenhofer was gehuwd met Louise Stösser (1802-1849), een zus van Katharina Werner-Stösser, alias de gravin von Langenstein en maîtresse van Ludwig von Baden. In 1837 kreeg Hennenhofer een beroerte waarvan hij nooit meer helemaal herstelde; zijn rechterhand bleef gedeeltelijk verlamd. Tot twee maal toe moest hij in 1848 vluchten voor een woedende menigte die hem ten tijde van republikeinse opstanden wilde molesteren. Deze meesterintrigant en professionele afperser beklagde zich er aan het eind van zijn leven over dat hij door het volk op straat werd nageroepen als moordenaar van Kaspar Hauser. Hij stierf 57 jaar oud op 20 januari 1850 te Frankfurt. Zijn graf werd zo vaak geschonden en beklad met "Hausermörder!", e.d., dat men de grafsteen tenslotte maar verwijderde. Leuthold bekent zich op pag. 33 e.v. tot de hypnosetheorie van Hans Scholz en Kurt Kramer. Hij onderzoekt in zijn boek vooral 'circumstantial evidence' voor de betrokkenheid van Hennenhofer bij het misdaadcomplex rond Kaspar Hauser. Zoals bijvoorbeeld zijn rol bij de ontvoering van de prins, zijn rol in de korte regeringscrisis die zich binnenkamers afspeelde na de dood van Ludwig en

het aantreden van Leopold als regeringsleider van Baden. De afpersingskwestie die door de arrestatie van Ferdinand Sailer in Zwitserland aan het licht kwam komt uitgebreid aan bod. Sailer bleek jarenlang door Hennenhofer onder meer gebruikt te zijn als spion in kringen van anarchisten en republikeinen. Een andere kwestie is de confiscatie van de papieren van Hennenhofer direct na zijn overlijden door twee heren die namens de Badense regering optraden. Wat de lezer tenslotte over leven en persoon van Hennenhofer zelf te weten komt is niet zo heel veel; hij nam al zijn duistere geheimen mee in het graf.

- Jakob Wassermann: "*Caspar Hauser of De traagheid des harten*", Amsterdam 2005. Een ongewijzigde herdruk in de oude spelling van de Nederlandse vertaling van de beroemde en aangrijpende roman van Wassermann, die in Nederland voor het eerst in 1932 verscheen. Dit boek heeft op meerdere generaties een onuitwisbare indruk gemaakt door bij vele lezers een duurzame belangstelling voor Kaspar Hauser te wekken. In tegenstelling tot wat de oude spelling zou kunnen suggereren, is dit boek beslist niet gedateerd.
- Terry Boardman: "*Kaspar Hauser. Where did he come from?*", Stourbridge (G.B.) 2006. Deze studie gaat in op een aantal esoterische aspecten van het Kaspar Hauser-vraagstuk. Boardman huldigt zonder omhaal de spirituele prinsentheorie. Zijn studie is een zoektocht naar de missie die de individualiteit, die als Kaspar Hauser heeft geleefd, op aarde te volbrengen had. Meer hierover op zijn [website](#).
- Max Isele: "*Mahlberg – Kaspar Hausers Traumschloss*", Bazel 2006; 2007, 2^e herzd. Een studie die is samengesteld uit een ondoorzichtige mengeling van feiten, veronderstellingen en fictie. De in 2009 overleden Max Isele claimt in het slot Mahlberg bij Kippenheim (omgeving Freiburg im Breisgau) het kasteel te hebben gevonden waarover Kaspar Hauser in 1828 enkele keren had gedroomd en waar Feuerbach tevergeefs naar had gezocht. Wat Max Isele hierover schrijft, lijkt mij plausibel en zeker waard om verder onderzocht te worden. Volgens Isele zou Kaspar Hauser in zijn tweede levensjaar (ca. 1814) en nogmaals tussen 1818 en 1827 onder de hoede van de gouvernante Anna Delbonne op Mahlberg hebben gewoond. Ergens na 1819 zou Dalbonne wegens bezuinigingen ontslagen zijn en zou ook de behandeling van Kaspar strenger zijn geworden o.a. doordat hij voortaan binnen de muren van het slot moest blijven. De drie figuren die naast Dalbonne de leefomgeving van Kaspar Hauser deelden waren volgens Isele de inspecteur voor staatsbosbeheer baron Carl Ludwig Friedrich Schilling von Cannstatt (1760-1833), de kantonrevisor van Hongaarse afkomst Karl Leopold Szuhaný (1765-1843) en rentmeester Johann Christian Herbst (1751-1827). De laatste zou volgens Isele de man zijn geweest waar Kaspar Hauser steeds naar had terugverlangd en niet de gevangenebewaarder van Pilsach, Franz Richter. Pas in 1827 zou Kaspar in de kerkerruimte van het slot Pilsach zijn opgesloten. Ter verklaring van die late opsluiting die niettemin grote gevolgen voor Kaspar Hauser heeft gehad, presenteert Isele zijn eigen versie van de hypnosetheorie. Het idee zou geopperd zijn door pastoor Johan Engesser die destijds minister was voor kerkelijke aangelegenheden in Baden. De behandeling omvatte een combinatie van hypnose en drogering en zou in overleg met majoor Hennenhofer door professor Marti uit Strassbourg, een leerling van de de roemruchte Cagliostro⁶⁹, in

⁶⁹ Allesandro Cagliostro (1743-1795): de zich als graaf "Allesandro Cagliostro" uitgevende Italiaan Guiseppe Balsamo pretendeerde een soort achttiende eeuwse Paracelsus te zijn. Hij zou over bijzondere geneeskundige vermogens hebben beschikt, waarmee hij grote faam verwierf. Hij was ook alchemist en vrijmetselaar. Zijn

1827 zijn uitgevoerd. Enig bewijs voor die bewering geeft Isele niet. Over de jonge Hennenhofer schrijft Isele dat deze als hulp in een boekhandel in zijn geboortestad Gernsbach door de zakenman Kast als spion werd ingehuurd om in hofkringen rond te neuzen. Casimir Heinrich Kast ging toentertijd door voor de rijkste man van Baden en had veel geld uitgeleend aan de Badense hofadel. Na zijn pensionering in 1830 woonde Hennenhofer enkele jaren op het slot Mahlberg dat toen eigendom was van Christian von Türckheim, een telg uit de machtige Türckheimfamilie van bankiers, zakenlieden en politici. In 1849 trok hij in bij zijn vriend August von Berstett die in Freiburg woonde; dit was een broer van de Badense minister Reinhard von Berstett. De laatste maakte evenals Hennenhofer een bliksemcarrière door onder Ludwig von Baden. Isele noemt wat namen van machtige figuren die betrokken waren bij de toenmalige zeer conservatieve Badense politiek, zoals baron Friedrich Landolin Karl von Blittersdorf; de broers Bernard, Johann V en Johann VI von Türckheim; verder de beruchte baron Karl Wilhelm Adolf von Ende, die bekend stond als leerling van de vrijmetselaar en illuminaat Adolph (von) Knigge; tot slot de broers Philippe, August en Reinhard von Berstett.

- Wim Zaal: "*Kaspar Hauser*", Soesterberg 2008. Zaal schreef al eens eerder over Kaspar Hauser, namelijk in zijn boek "Onnozele kinderen" uit 1995. Het onderhavige boek over Kaspar Hauser is een gedegen, helder en met mededogen geschreven boekje over de lotgevallen van de Neurenbergse vondeling dat getuigt van kennis van zaken. Het is zeer geschikt als eerste kennismaking met het onderwerp. Over de prinsentheorie schrijft Zaal op pag. 10: "De meest waarschijnlijke oplossing (...) is zo ongeloofwaardig, dat ik er het liefste onderuit zou willen." Maar hij stelt vast dat deze theorie het beste alle feiten verklaard die bekend zijn geworden. Aan het slot van zijn boek schrijft Zaal over Kaspar Hauser: "Hij laat fantasie en emotie niet los. Zijn verblijf in de wereld wordt niet onttoverd door een DNA-test en de dood heeft hem niet doen verdwijnen. Onderwijzer Meyer had daar een scherper vermoeden van dan het warhoofd Stanhope: in zijn wereld van meten-is-weten en kennis-is-macht was voor de wonderlijke vondeling geen plaats, hij moest worden weggeklopt als een stofje. Nog na jaren poogde Meyer toegang te krijgen tot de politiedossiers om Kaspars 'erbarmelijkheid, haast zou ik zeggen nietswaardigheid' te demonstreren, en demonstreerde daarmee hoe droevig zijn eigen wereld er uitzag. Maar de Meyers hebben de macht. De Meyers weten alles beter. Burgerlijke bruikbaarheid? Nietswaardigheid? Vraag het de Meyers. In hun onwrikbare wereldbeeld is Kaspar de ketter, de onzekerheid, de uitbraakpoging. En wijzelf, wij weten niet waar hij vandaan kwam, noch wie hij was, en toch verzet alles in ons zich tegen zijn nederlaag, ook al leert de ervaring dat alle Kaspars altijd weer het onderspit delven. 'Hier is een onbekende door een onbekende omgebracht' staat op het monumentje in het slotpark, en om die zin draait alles. De vraag luidt, altijd opnieuw, welke van de twee onbekenden in het leven de overhand krijgt. Kaspar Hauser, hij die niets anders deed dan verschijnen en verdwijnen, blijkt niet uit het geheugen van de mensen te verbannen. Na zovele jaren is hij, nog steeds, het Kind van Europa."
- Ferdinand Mehle: "*Der Kriminalfall Kaspar Hauser*", 3^e uitgebreide dr., Kehl 2009. In deze nieuwe druk – in klein paperbackformaat – van het gebonden boek uit 1994 worden de DNA-onderzoeken van 1996 en 2002 besproken. Uitvoerig be-

levensweg was geplaveid met schandelen. Hoewel Cagliostro door historici over het algemeen als een geniale oplichter wordt beschouwd, stonden zijn opmerkelijke genezingen voor zijn tijdgenoten buiten kijf.

kritiseert Mehle het onderzoek van 1996. Verder is nieuwe detailinformatie toegevoegd, over een aantal historische sleutelfiguren en over de verdwijning van de nagelaten papieren van majoor Hennenhofer.

- Anna Schiener: *"Der Fall Kaspar Hauser"*, Regensburg 2010. Dit is een mooi verzorgde, gebonden uitgave met stofomslag, die alleen al daarom meer gezag uitstaalt dan de 'low budget' geschriften van bijvoorbeeld Leuthold en Isele. Op de achterzijde wordt meteen de toon gezet: "Wie was Kaspar Hauser? Een verstoten erfprins? Of eerder een 'boosaardige, leugenachtige' oplichter, die de beschaafde burgers in die Biedermeiertijd bij de neus nam?" Het boek is een met kennis van zaken geschreven studie, waarin geprobeerd wordt om alles wat in de richting van een Badens prinsdom zou kunnen wijzen op losse schroeven te zetten. Soms komt de schrijfster met details aanzetten die ofwel getuigen van een zeer grondige kennis van alle literatuur ofwel van professionele hulp van anonieme derden. Zij weet dan net die ene regel te vinden die ze voor haar negatieve betoog nodig heeft, waarbij de context waarin dit detail voorkomt verzwegen wordt. Ondanks de toon van nuchtere, kritische wetenschappelijkheid, blijft het niveau inhoudelijk soms steken op dat van achterklap en borrelpraat. Zo blijkt Daumer heel zijn leven ongehuwd te zijn gebleven en aan depressies te hebben geleden, terwijl zijn vader vele jaren als psychiatrische patiënt in een instelling voor krankzinnigen was opgesloten. Als leraar stelde Daumer volgens Schiener niet veel voor: hij zat meer ziek thuis dan ie les gaf en leefde in onmin met de directie van de school. Feuerbach was volgens sommige van zijn collega's helemaal niet de scherpe geest waarvoor hij doorging, maar een warhoofdig romaticus die als gevolg van twee hersenbloedingen gebrekkig functioneerde. Ook nam hij het niet al te nauw met de huwelijksrouw, omdat hij ongehuwd met een tweede vrouw samenleefde na zijn eerste huwelijk. Dat soort details dus. De suggestie is duidelijk: de gerenommeerde verdedigers van Kaspar Hauser waren allesbehalve die grote geesten waarvoor menigeen hen placht en nog steeds pleegt aan te zien. Anna Schiener pretendeert nadrukkelijk zich aan de feiten te houden zoals deze in de oorspronkelijke documenten en verhoorprotocollen naar voren komen. Ze citeert veelvuldig Hermann Pies als bron, maar uiterst selectief. Daarmee lijkt Schiener – volkomen ten onrechte – te willen suggereren, dat zij dezelfde wetenschappelijke nauwgezetheid betracht, die zo kenmerkend is voor het werk van Pies. Feiten die de prinsentheorie ondersteunen worden door Schiener echter stelstelmatig door middel van slimme vragen in twijfel getrokken. Aldus blijkt de door haar besproken neurologisch-psychiatrische versie van de bedriegertheorie van Karl Leonhard als enige aannemelijke verklaringsmogelijkheid over te blijven. Schiener trekt haar slotconclusie niet met zoveel woorden, maar deze is tussen de regels door duidelijk genoeg. Het resultaat van haar advocatenbenadering is, dat de niet-deskundige lezer zich vertwijfeld afvraagt of die hele prinsentheorie niet gewoon een fabeltje is dat door een gestoorde geest genaamd Kaspar Hauser in de wereld is gezet en dat is duidelijk de bedoeling van het boek. Een goede remedie hiertegen is het doorworstelen van de werken van Hermann Pies zelf. Het bestuderen van zijn "Dokumentation" volstaat reeds.⁷⁰ Dan wordt het tendentieuze karakter van Schieners boek geleidelijk aan duidelijk.

⁷⁰ Het is vreemd dat af en toe bepaalde 'klassieke' titels uit de Kaspar-Hauser-literatuur wel herdrukt worden, maar dat de werken van Hermann Pies zelf al decennia lang door geen enkele Duitse uitgever zijn herdrukt. Zelfs niet zijn samenvattende publicatie uit 1966: "Kaspar Hauser. Eine Dokumentation"! Het initiatief van Johannes Mayer in de jaren tachtig om het werk van Pies in zijn geheel opnieuw uit te geven, kwam helaas niet

- Kristien Dieltiens: "*Kelderkind*", Wielsbeke (B.) 2012. Een 512 pagina's tellende, met de nodige spanning geladen historische en psychologische roman voor de oudere jeugd. Het boek is echter ook voor volwassenen interessant om te lezen. De lotgevallen van Kaspar Hauser worden daarin geleidelijk aan verweven met de (fictieve) geschiedenis van Manfred Ostheim, een jongen van liefhebbende, arme ouders, die erg lijdt onder een lichamelijk gebrek, zijn hazenlip. Hij is nog een kind als zijn vader Otto sterft. Zijn moeder hertrouwt met de hardvochtige dominee Conrad von Bergen uit Ansbach, die de jongen voortaan Christian Leonard noemt. Als ook zijn moeder is overleden omdat ze het troosteloze bestaan bij haar tweede echtgenoot niet meer verdraagt, verlaat Manfred op veertienjarige leeftijd het ouderlijk huis en gaat als soldaat het leger in. Geleidelijk raakt hij via de man die in een van de napoleontische oorlogen zijn leven redt, in duistere zaakjes betrokken die de verdwijning van een kind betreffen, dat de latere Kaspar Hauser blijkt te zijn. In het verhaal speelt het (fictief) nagelaten dagboek van Kaspar Hauser een grote rol. "Dieltiens laat Kaspar Hauser woorden zoeken voor wat hem overkomen is. Voor wat er gebeurde toen hij ophield 'het' te zijn en 'ik' moest worden, zij het een 'ik' zonder verleden."⁷¹ De roman beschrijft de worstelingen van de mismaakte Manfred als een gevoelig kind en een vereenzaamde jongeman, een 'angsthaas' met een groot verlangen naar liefde die behalve door zijn moeder door niemand beantwoord wordt. Van kindsbeen af is de jongen het mikpunt van spot en pesterijen. Daartegenover staat zijn alterego, de soldaat geworden 'Christian Leonhard', als een door wrok en verbittering beheerste ziel die gezworen heeft zijn gehate stiefvader eens te zullen doden. Zo wonen er twee onverenigbare zielen in één mensengemoed, wat wel een actueel Faustiaans motief mag heten, want het wemelt in onze wereld van beschadigde mensenzielen. Uiteindelijk is het de liefde voor zijn overleden moeder die Manfred Osteheim ervan weerhoudt om onder invloed van de duistere Hennenhofer de grootste misstap uit zijn leven te begaan. Storend vind ik overigens, dat de schrijfster het kind Kaspar als "vlinderhuid" betitelt en dit het hele boek volhoudt. De benaming 'vlinderhuid' is een in onbruik geraakte term voor kinderen die aan de huidziekte epidermolysis bullosa lijden, een ziekte waaraan Kaspar Hauser beslist niet leed. Kennelijk is de schrijfster van het tegendeel overtuigd, want zij beschrijft op pagina 284 het pas geboren Badense prinsje alias "Vlinderhuid" als een kind dat geteisterd wordt door huidproblemen: "Zijn huid kwam in kleine vellen los als je hem aanraakte en de vroedvrouw huiverde wanneer ze de doeken om zijn lijfje moest verversen." En op pag. 371: "Ze [Rosika] weigerde het kind Ernst te noemen, en noemde hem Vlinderhuid, vanwege zijn huidziekte".
- Karl König: "*Kaspar Hauser. Das Kind Europas*", Stuttgart 2012. Een door Peter Selg ter gelegenheid van Hausers 200^e geboortejaar bezorgde herdruk van Königs belangrijke boekje over Kaspar Hauser. Het is uitgebracht als het 10^e deel van de reeks "Karl König Werkausgaben". De tekst is gebaseerd op voordrachten die heilpedagoog en oprichter van de Camphill Beweging Karl König (1902-1966) in 1961 in Neurenberg heeft gehouden nadat hij aldaar en in Ansbach de plaatsen had bezocht, die met Kaspar Hauser in verband staan. De uitgave bevat ook een artikel van Richard Steel, waarin deze aan de hand van brieven, dagboeken en no-

verder dan een heruitgave van de twee banden van het eerste deel uit 1925 (in het literatuuroverzicht Pies I t/m III).

⁷¹ Zinssnede uit de [boekbespreking](#) door An Stessens voor het Belgische Cobra.

tities van König de betekenis van Kaspar Hauser voor het leven en werk van Karl König belicht.

- Paul Michaelis: "*Kaspar Hauser – Menschheitstragödie um Weltherrschaft und Weltenliebe*", Bazel 2012. Michaelis (1901-1974) schreef zijn stuk in 1943. Het omvat drie akten, met in totaal 12 beelden. Het eerste beeld uit de eerste akte werd onlangs gepubliceerd in het Zwitserse tijdschrift *Der Europäer* van september 2012. In dramatische vorm wordt de achtergrond weergegeven van waaruit de behandeling van Kaspar Hauser werd geleid, namelijk een samenwerkingsverband tussen bepaalde vrijmetselaarskringen (westerse occulte loges) en jezuïtische kringen binnen het Vaticaan. Sinds oktober 2012 is het gehele drama als download in PDF (tegen betaling) verkrijgbaar op de website van uitgeverij Perseus in Bazel.⁷²

Roep om een derde DNA-onderzoek

In tegenstelling tot het reeds daags na de persconferentie op zaterdag 23 november 1996 te Ansbach wereldwijd bekend geworden eerste DNA-onderzoek, duurde het geruime tijd voordat het tweede DNA-onderzoek van 2002 grotere bekendheid verwierf, want dit laatste onderzoek werd in alle toonaangevende media vooral doodgezwegen. Sindsdien wordt door de aanhangers van de prinsentheorie nadrukkelijk gewezen op de mogelijkheid die door het onderzoek van 2002 bijna, maar net niet werd bewezen, nl. dat Kaspar Hauser de op 29 september 1812 in Karlsruhe geboren erfprins van Baden kan zijn geweest. Degenen die deze opvatting een doorn in het oog is bagatelliseren daarentegen de betekenis van het tweede DNA-onderzoek, meestal door net als *Der Spiegel* in december 2002 deed, de herkomst van de daarbij gebruikte haarlokken in twijfel te trekken.

Om deze impasse te doorbreken klinkt steeds luider de roep om een derde DNA-onderzoek. Dit onderzoek zou zich dan enerzijds moeten richten op de stoffelijke resten in het graf van Kaspar Hauser op de begraafplaats in Ansbach en anderzijds op de stoffelijke resten van Stéphanie de Beauharnais (1789-1860) en van het op 29 september 1812 geboren en vervolgens op 16 oktober 1812 naamloos gestorven prinsje N.N., beiden ondergebracht in de grafkelder van de Michaëlkerk in Pforzheim.

Overigens deden er al langer geruchten de ronde dat het stoffelijk overschot van Kaspar Hauser niet meer in het graf op het kerkhof in Ansbach ligt, maar daar door onbekenden al kort na zijn overlijden is weggehaald.⁷³ Zijn gebeente zou heimelijk in de niet voor publiek toegankelijke grafkelder van het vorstenhuis Baden in Pforzheim zijn ondergebracht. Waarschijnlijker is het verhaal dat in de loop der jaren door diverse getuigen is verteld, nl. dat het betreffende gedeelte van de begraafplaats in Ansbach tijdens de Tweede Wereldoorlog door bommen is getroffen.⁷⁴ De door het bombardement verspreid geraakte stoffelijke resten zouden later weer zijn verzameld en herbegraven. Het

⁷² Website: www.perseus.ch

⁷³ Zie Rudolf Biedermann: "Wo ruhen die Gebeine Kaspar Hausers". In: *Kaspar-Hauser-Nachrichten*, nr. 2. Offenbach am Main, 29 september 2003, pag. 47-49.

⁷⁴ In 2008 nog door Karl Rohleder uit Ansbach die in een lezersbrief onder de titel "[Kaspar Hausers Grab](#)" in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* van 19 december 2008 reageerde op het artikel "Der Mord am Kind von Europa" van Peter-Philippe Schmitt in de *FAZ* van 13 december 2008. In zijn reactie verwees Rohleder naar de Amerikaanse bombardementen op 22 en 23 februari 1945 waarbij het stadskerkhof van Ansbach werd getroffen. Niet alleen het graf van zijn grootouders, maar ook het dicht daarbij gelegen graf van Kaspar Hauser zouden door bomscherven zijn omgewoeld.

is dus nog maar de vraag of de stoffelijke resten in het graf van Kaspar Hauser te Ansbach wel aan hem toebehoren.

De verdwenen doodskisten van Pforzheim

Verzoeken om toestemming voor een DNA-onderzoek op de stoffelijke resten in de grafkelder in Pforzheim zijn door vertegenwoordigers van de markgravenfamilie van Baden steeds afgewezen. In hetzelfde jaar 2012 waarin het Huis Baden zijn 900-jarig bestaan vierde, is een opmerkelijke discussie op gang gekomen. Op 7 juni 2012 publiceerde Winfried Klein, een rechtshistoricus en advocaat uit Karlsruhe, een opzienbarend artikel in de Frankfurter Allgemeine Zeitung. Daarin toonde hij aan dat zowel de grafkelder als de daarin ondergebrachte grafkisten, inclusief de stoffelijke resten, het eigendom zijn van de deelstaat Baden-Württemberg en geen privé-eigendom van het vorstenhuis Baden.⁷⁵

Als reactie daarop liet de regering van Baden-Württemberg weten dat twee doodskisten uit de kelder in Pforzheim zijn verdwenen nl. die van het naamloos gestorven prinsje (1812) en die van de vroeggestorven Alexander (1816-1817). Dat zou al "begin jaren tachtig" van de vorige eeuw zijn ontdekt. De chaos tijdens en direct na de Tweede Wereldoorlog werd als verklaring voor die verdwijning gegeven. Bernhard von Baden bevestigde in een artikel van de Badische Neueste Nachrichten van 14 juni 2012 de vermissing van twee kinderdoodskisten en zei ook dat de familie al langer van dat feit op de hoogte was.⁷⁶

Wanneer bovenstaande foto is gemaakt is niet bekend.

⁷⁵ Winfried Klein: "[Die Frage der Herkunft. Kann das Rätsel um Kaspar Hauser doch gelöst werden?](#)" Frankfurter Allgemeine Zeitung, 7 juni 2012.

⁷⁶ Wolfgang Voigt: "Wichtigster Schlüssel zur Lösung des Kaspar Hauser-Mythos verloren ". Badische Neueste Nachrichten, Südwestecho, 14 juni 2012.

Wilfried Klein reageerde op 17 juli 2012 met een tweede artikel in de Frankfurter Allgemeine waarin hij de ongelooflijke verdwijning van uitgerekend deze doodskist van het naamloze prinsje onderzocht.⁷⁷ DNA-onderzoek op de stoffelijke resten in deze kist is immers beslissend voor het onderzoek naar de afstamming van Kaspar Hauser. Klein vermeldde dat in een uitgave uit 2006 van het ministerie van Financiën, dat verantwoordelijk is voor het beheer van de grafkelder, over de betreffende doodskisten wordt gesproken alsof deze aanwezig zijn. Ook een publicatie van Oskar Trost uit 1962 suggereert dat deze kisten destijds aanwezig waren.⁷⁸ Uit het artikel van Winfried Klein blijkt verder dat er tijdens restauratiewerkzaamheden in augustus 1983 een inventarisatie heeft plaatsgevonden waarbij de twee genoemde kinderdoodskisten werden vermist. Klein voerde vervolgens Johannes Mayer als getuige op voor een vergissing die toen gemaakt zou zijn: de doodskisten van het naamloze prinsje en van Alexander zouden er tijdens zijn bezoek aan de grafkelder in 1984 wél zijn geweest, maar twee andere kisten zouden hebben ontbroken. Mayer zou destijds om raad zijn gevraagd vanwege die vermissing. Als het verhaal van Johannes Mayer klopt, zouden de verdwenen doodskisten niet tijdens of na de oorlog verdwenen zijn, maar pas na 1984. Bovendien zouden er dan inmiddels maar liefst vier doodskisten ontbreken. Volgens de deelstaat Baden-Württemberg ontbraken er geen vier, maar twee doodskisten en wel die van de genoemde prinsjes.

Het klaarblijkelijk chaotische beheer van de historisch belangrijke grafkelder in Pforzheim leidde tot vragen aan de deelstaatregering door Hans-Ulrich Rülke, fractievoorzitter van de FDP in het parlement van Baden-Württemberg. Het ontwijkende antwoord van de verantwoordelijke minister kwam erop neer dat de eigendomskwestie erg ingewikkeld lag en dat men in de publicaties geen reden zag om de rust van de aldaar begraven overledenen te verstoren.⁷⁹ Maar ook als zou blijken dat de staat inderdaad de enige eigenaar van de grafkelder is, dan nog zou de rust van de overledenen een argument zijn om onderzoek te weigeren, aldus minister Nils Schmid.

Diverse Duitse kranten berichtten in augustus 2012 over dit mistige resultaat.⁸⁰ De Süddeutsche Zeitung van 27 augustus 2012 meldde bijvoorbeeld dat het ministerie van de deelstaat de vermissing van twee doodskisten had bevestigd, maar het zou niet duidelijk zijn om welke kisten het precies gaat. De vermissing was bovendien al jaren bekend, maar hoe lang dit al bekend was werd niet gezegd; de krant vermoedde sinds 1983. Een woordvoerder van het Badense Huis had eraan toegevoegd dat de Badense markgravenfamilie niets wist over de omstandigheden waaronder de kisten waren verdwenen noch waar deze nu waren!

Merkwaardig genoeg schijnt noch de regering van Baden-Württemberg, noch het Huis Baden er behoefte aan te hebben om nu eens precies uit te zoeken welke doodskisten wanneer verdwenen zijn en waar deze zich momenteel bevinden. Vreemd is ook dat een DNA-onderzoek als een ontoelaatbare schending van de grafrust wordt opgevat, maar het spoorloos verdwijnen van doodskisten uit een historisch gerenommeerde grafkelder blijkbaar niet verontrustend is.

⁷⁷ Wilfried Klein: "[Sargverlust in der Fürstengruft](#)". Frankfurter Allgemeine Zeitung, 17 juli 2012.

⁷⁸ Oskar Trost: "Die Heimatgeschichtliche Bedeutung der Gedenksteine und Grabstätten in der Schlosskirche zu Pforzheim". Pforzheim 1962, Stiftung der Freunde der Schlosskirche Pforzheim.

⁷⁹ Zie: http://www9.landtag-bw.de/WP15/Drucksachen/1000/15_1955_d.pdf

⁸⁰ Wolf Ruskamp: "[Zwei Kindersärge und eine Spur im Kaspar-Hauser-Rätsel](#)". Badische Zeitung, Südwest, 14 augustus 2012. Zie verder Roman Deininger: "[Mythos Kaspar Hauser. Neue Geschichten aus der Gruft](#)". Süddeutsche Zeitung, 27 augustus 2012. Zie ook Arnold Rieger: "[Totenruhe nicht stören. Land lässt Rätsel Kaspar Hauser ungelöst](#)". Stuttgarter Nachrichten (Baden-Württemberg), 27 augustus 2012.

In het kader van de viering van 900 jaar Huis Baden bezocht Bernhard von Baden met zijn echtgenote op zondag 9 september 2012 de Michaëlskerk in Pforzheim.⁸¹ In zijn toespraak wees hij er fijntjes op dat de rust der doden boven opheldering van een misdaad gaat: "Totenruhe geht vor Aufklärung". Een vreemde opvatting als het gaat om de opheldering van een spraakmakende moord die de gemoederen tot op de dag van vandaag in beroering brengt. Als het niet om belangrijke families gaat die om politieke redenen moeten worden ontzien, laat het O.M. desnoods een graf openen om sectie te doen op de stoffelijke resten als er voldoende aanwijzingen zijn dat daarmee de mogelijkheid is gegeven een halsmisdad op te lossen.

Het spook van Europa

Het lot van Kaspar Hauser heeft in de geschiedenis van het Huis Baden een spoor van tragiek getrokken die niet zozeer de dodenrust bevorderde alswel het ontstaan van een hardnekkig spook.

Het goed bekend staande huwelijk van Leopold en Sophie von Baden leed er in december 1833 schipbreuk door nadat Sophie haar man noodgedwongen over haar betrokkenheid bij de moord op Kaspar Hauser had ingelicht.⁸² Sophie werd tijdens die sombere kerstdagen van 1833 prompt naar het slot in Eppingen verbannen. Leopold ging uiteindelijk aan de drank en verwierf de bijnaam 'Champagne-Leo'; Sophie had een aantal geruchtmakende liasons. Tijdens de Badense revolutie in 1848-'49 moest het echtpaar vluchten. De opstand in Baden was feller dan elders in Duitsland en werd op verzoek van het Huis Baden door de latere Duitse keizer Willem I bloedig neergeslagen. Leopold stierf in 1852 met het portret van Kaspar Hauser voor zich. Sophie overleed volkomen vereenzaamd in 1865. Hun oudste zoon Ludwig II von Baden (1824-1858) werd er krankzinnig aan: "Neem toch die geschiedenis van Kaspar Hauser uit mijn hoofd weg, dan kan ik weer gezond worden!"⁸³ De vrouw van zijn broer Friedrich I von Baden, de Pruisische prinses Louise (1838-1923), kon haar zwager Ludwig die spokende Hauser niet uit zijn hoofd wegnemen noch de nervositeit van haar man voorkomen bij het horen van 'de verboden naam'. Zij maakte er echter een persoonlijke kruistocht van om alle sporen die naar Kaspar Hauser verwezen zoveel mogelijk uit alle archieven te verwijderen.⁸⁴ In opdracht van haar publiceerde Otto Mittelstadt in 1876 zijn boek over de omstrede gang van zaken bij de geboorte en het overlijden van prinsje N.N. in 1812 met het doel om voor eens en altijd de geruchten over onregelmatigheden de kop in te drukken op straffe van arrestatie wegens majesteitsschennis.

In de rijke schat aan Europese sagen en legenden treft men heel wat spookverhalen aan over doden die pas hun rust vinden, als een misdaad waarbij zij betrokken zijn, is opgehelderd. Daarin drukt zich een hogere waarheid uit dan die van het beschermen van de reputatie van het Huis Baden, nota bene onder de valse vlag van het respecteren van de grafrust. Díe rust is tot op heden telkens een fabel gebleken. Het vermoordde Kind van Europa waart immers al sinds zijn dood als spook rond, een spook waarmee niet te spotten valt. In zijn roman over Kaspar Hauser heeft Jakob Wassermann die hogere waarheid bij monde van 'Clara Kannenwurf' tegenover 'Bettine von Imhoff' als volgt uitgedrukt:

⁸¹ Olaf Lorch-Gestenmaier: "[Prinz Bernhard von Baden spricht in Schlosskirche](#)". Pforzheimer Zeitung, zondag 9 september 2012.

⁸² Mehle 2009, 3e dr., pag. 249 e.v.

⁸³ Heyer 1999, 4^e dr., pag. 233. Mayer & Tradowsky 1984, pag. 281.

⁸⁴ Edmond Bapst 1933, geciteerd door Mayer & Tradowsky 1984, pag. 181-182. Heyer 1999, 4^e dr., pag. 233-234.

“Weet je dan niet wie hij was? Geloof je dan, dat de wereld ten eeuwigen dage er over zal zwijgen, zooals ze nu zwijgt? Hij zal opstaan, Bettine, hij zal verantwoording van ons eischen en onze namen met smaad bedekken. Hij zal het geweten van hen die na ons komen vergiftigen, hij zal even machtig zijn na zijn dood, als hij machteloos was in het leven. De zon brengt het aan den dag.”⁸⁵

Doodskist van prinsje N.N. toch niet verloren?

Op 18 oktober 2012 berichtten de Badische Neueste Nachrichten⁸⁶ over aanwijzingen dat de verloren gewaande doodskist van prinsje N.N. toch niet verdwenen is. Dit bericht werd prompt bevestigd door de Pforzheimer Zeitung⁸⁷ van 19 oktober. Wat was het geval? Een cameraploeg van de Duitse omroep SWR had in de zomer van 2012 opnamen mogen maken in de grafkelder te Pforzheim, waarbij ook Winfried Klein aanwezig was. Een klein deel van de opnamen werd uitgezonden in het kader van het 900-jarig jubileum. Na analyse van het gehele filmmateriaal stuitte Klein op beelden van de verloren gewaande doodskist van het op 16 oktober 1812 naamloos gestorven prinsje. Deze kist had echter een ander nummer gekregen dan in de catalogi bekend en was daardoor ‘onvindbaar’ geworden. Nader onderzoek moet bevestigen of het gerezen vermoeden juist is, nl. dat de verloren gewaande kinderdoodkist helemaal niet verloren is gegaan en nog steeds voorhanden is in de grafkelder van het Badense Huis in het Michëlskerkje te Pforzheim.

⁸⁵ Wassermann 2005, 6^e dr., pag. 457.

⁸⁶ Wolfgang Voigt: “Liegt das Rädsels Lösung näher als alle denken? Die Anhaltspunkte mehren sich, dass der entscheidende Sarg doch nicht verloren ist”. Badische Neueste Nachrichten, Südwestecho, donderdag 18 oktober 2012, pag. 11.

⁸⁷ Thomas Frei: “[Kaspar Hauser: Verschwundene Kindersärge falsche Fährte?](#)” Pforzheimer Zeitung, 18 oktober 2012 (webversie), 19 oktober 2012 gedrukte versie.

V. RUDOLF STEINER OVER KASPAR HAUSER

Pag. 19-22 in Rudolf Steiner: *"Apocalyps. De Openbaring van Johannes. Beelden van de toekomst"*. (GA 104). Zeist 1989, Vrij Geestesleven. Onderstaand fragment komt uit de openbare voordracht gehouden te Neurenberg op 17 juni 1908. Dit is de enige keer dat Rudolf Steiner zich in een voordracht over Kaspar Hauser uitliet. Deze voordracht ging vooraf aan een reeks van voordrachten over de Apocalyps van de apostel Johannes.

Er was eens een tijd waarin de mens inderdaad leefde temidden van die geestelijke wezens en feiten waarover de religies en de wijsheidsstromingen hem heden ten dage vertellen.

De term ontwikkeling is tegenwoordig op vele gebieden van wereldbeschouwing een toverwoord geworden, maar door de uiterlijke wetenschap wordt het toch alleen toegepast op uiterlijke, zintuiglijke feiten. Voor degene die de wereld geesteswetenschappelijk bekijkt, is alles, maar dan ook alles in ontwikkeling, eerst van al het menselijke bewustzijn. De toestand van het menselijke bewustzijn waarin u nu leeft – waardoor u 's morgens bij het wakker worden de zintuiglijke wereld ziet en begrijpt met behulp van uw zintuigen – deze toestand van het bewustzijn heeft zich ontwikkeld uit een andere. In de geesteswetenschap noemen wij de huidige bewustzijnstoestand het zogenaamde heldere dagbewustzijn. Maar dit heldere dagbewustzijn heeft zich ontwikkeld uit een oeroud ander bewustzijn dat wij het schemerachtige beeldbewustzijn van de mensheid noemen. Daarmee gaan wij dan wel terug naar vroege ontwikkelingstoestanden van de mensheid, waarover een uiterlijke antropologie niets kan meedelen, en wel omdat die zich alleen bedient van de zintuiglijke instrumenten en van de methoden van het verstandelijke denken. Zij meent dat de mens in een zeer ver verleden toestanden zou hebben doorgemaakt die eigenlijk gelijk zijn aan die welke de dierlijke wezens in onze tijd doormaken.

In vroegere voordrachten werd er reeds op gewezen hoe wij ons, geesteswetenschappelijk gesproken, de verhouding van de mens tot de dierlijke wezens moeten voorstellen. De mens is nooit een wezen als het dier van tegenwoordig geweest. Hij stamt niet af van wezens die zo waren als de tegenwoordige dieren. Als wij de vormen waaruit de mens zich heeft ontwikkeld zouden willen beschrijven, dan zou blijken dat deze absoluut niet lijken op de tegenwoordige dieren. De tegenwoordige dieren zijn als het ware wezens die op vroegere trappen van ontwikkeling zijn blijven staan, die deze vroegere stadia in de ontwikkeling hebben geconserveerd en tot verharding hebben gebracht. De mens is boven zijn vroegere ontwikkelingsstadia uitgegroeid, de dieren hebben zich naar een lager stadium ontwikkeld. Zo kijken wij naar de dierenwereld als naar een soort achtergebleven broeders van de mensheid, die echter niet meer de vorm van deze vroegere stadia in de ontwikkeling vertonen. Die vroegere stadia ontwikkelden zich in een periode waarin op aarde andere levensvoorwaarden heersten, waarin de elementen nog niet zo verdeeld waren als nu, waarin de mens nog niet zo'n lichaam had als nu, en toch mens was. Hij heeft, om het in een beeld te zeggen, in de loop van de evolutie kunnen wachten met het binnengaan in een vleselijk lichaam; de mens heeft kunnen wachten tot de tijd waarin deze vleselijke stoffelijkheid zo was geworden, dat hij daarin de kracht van de hedendaagse geest kon ontwikkelen. De dieren hebben niet kunnen wacht-

ten, zij zijn in een vroeger stadium verhard, zijn vroeger in het vlees gegaan dan juist was. Daarom moesten zij achterblijven.

Zo zullen wij ons kunnen voorstellen dat de mens onder andere omstandigheden en in andere vormen van bewustzijn heeft geleefd dan de tegenwoordige. Als wij deze vormen van bewustzijn, teruggaande in het verleden, volgen door duizenden en duizenden jaren, zullen wij steeds weer andere vormen vinden. Wat wij tegenwoordig logisch denken noemen, intellect en verstand, heeft zich pas later in de mensheid ontwikkeld. Bepaalde krachten van de mensen die nu al zwakker beginnen te worden, zoals het geheugen, waren toen veel sterker. Het geheugen was in een vroeger tijdperk ontzaglijk veel sterker ontwikkeld dan nu. Door de steeds verder gaande ontwikkeling van het verstandelijke denken is het geheugen in belangrijke mate achterop geraakt.

Wie ook maar enigszins met praktische ogen in de wereld rondkijkt, kan ook nu nog inzien dat wat zo op grond van de geesteswetenschap wordt gezegd niet uit de lucht is gegrepen. Men zou kunnen zeggen: als dat juist is, dan zou bij mensen van nu die door een of ander toeval in hun ontwikkeling geremd zijn, moeten blijken dat zij juist op het punt van het geheugen het minst zijn achtergebleven. Dan zou ook moeten blijken dat, wanneer men bij mensen die kunstmatig in hun ontwikkeling zijn tegengehouden een intellectuele ontwikkeling tracht in te halen, hun geheugen daaronder lijdt. Hier in deze stad heeft men een karakteristiek voorbeeld van iets dergelijks kunnen waarnemen.

Professor Daumer, een man die men niet hoog genoeg kan waarderen, heeft dit verschijnsel goed waargenomen bij die mens die velen voor raadsels plaatste, die eens op geheimzinnige wijze in deze stad werd neergezet en die op even geheimzinnige wijze in Ansbach de dood heeft gevonden; dezelfde van wie een schrijver zegt, als hij het geheimzinnige van zijn leven wil aanduiden, dat op de dag waarop men hem naar zijn graf bracht, op het ene punt van de horizon de zon onderging en op het recht daartegenover gelegen punt de maan opging.⁸⁸ U begrijpt dat ik over Kaspar Hauser spreek. Als u afziet van alle pro's en contra's die met betrekking tot dit geval te berde zijn gebracht, als u alleen let op wat alle kritiek kan doorstaan, dan zult u weten dat deze vondeling die gewoon ineens op straat stond – die, omdat men niet wist waar hij vandaan was gekomen, het kind van Europa is genoemd – niet kon lezen en niet kon rekenen toen men hem vond. Op zijn twintigste jaar⁸⁹ wist hij niets van alles wat door het intellect wordt verworven, maar merkwaardigerwijze beschikte hij over een wonderbaarlijk geheugen. Toen men hem onderwijs ging geven, toen de logica in zijn ziel binnentrad, ging zijn geheugen achteruit. Deze overgang in zijn bewustzijn had ook nog iets anders tot gevolg. Een onbegrijpelijke, aangeboren waarheidszin was oorspronkelijk in hem aanwezig, en juist op het punt van deze waarheidszin werd hij meer en meer onzeker. Hoe meer hij mocht nippen aan de intellectuele ontwikkeling, des te meer ging die eigenschap verloren.

Wij zouden veel kunnen leren als wij ons zouden verdiepen in deze ziel die kunstmatig werd afgeremd. En voor wie op het standpunt van de geesteswetenschap staat, is het

⁸⁸ [Namelijk in de roman van Jakob Wassermann: "Kaspar Hauser of de traagheid van het hart", Amsterdam 2005, 6^e dr., pag. 454-455. (P.H.)]

⁸⁹ [Rudolf Steiner spreekt hier over een 20-jarige Kaspar Hauser die nog niets wist van alles wat door het intellect wordt verworven, maar wel over een wonderbaarlijk geheugen beschikte en een harmoniserende invloed op dieren had. Over het algemeen gaat men er tegenwoordig van uit dat Hauser ca. 16 jaar was toen hij op 26 mei 1828 in Neurenberg verscheen. De door Steiner beschreven eigenschappen verdwenen volgens Daumer en Feuerbach binnen anderhalf jaar. Dit kan drie dingen betekenen: ofwel dat Steiner zich in de leeftijd heeft vergist; ofwel dat hij van mening was dat Kaspar Hauser ca. 4 jaar ouder was dan tot nu toe algemeen wordt aangenomen; ofwel dat de betreffende verschijnselen wel afzwakten, maar langer voortduurden dan in de geschriften van Daumer en Feuerbach naar voren komt. (P.H.)]

helemaal niet zo ongegrond wat de volksmond zegt en wat de geleerde heren van tegenwoordig niet willen geloven, namelijk dat Kaspar Hauser, toen hij nog nergens van wist, toen hij er nog geen idee van had dat er behalve hijzelf ook andere wezens van verschillende gedaante bestonden – dat hij toen een merkwaardige invloed uitoefende op woedende dieren die hij ontmoette. De wild geworden dieren hielden zich in en werden volkomen rustig. Er ging iets van hem uit dat zo'n dier, dat ieder ander kwaadaardig aanviel, rustig maakte. Zoals gezegd, in zo'n geval, dat met behulp van de geesteswetenschap begrijpelijk kan worden, zouden wij diep in de ziel van deze merkwaardige en voor velen zo raadselachtige persoonlijkheid kunnen doordringen, en er zou een beeld ontstaan van een gebeuren waaraan u zou kunnen zien dat alles wat niet verklaard kan worden op grond van het gewone leven, door de geesteswetenschap wordt herleid tot geestelijke feiten. Weliswaar kunnen zulke geestelijke feiten niet door speculaties maar alleen door geestelijke waarneming worden verkregen, maar zij zijn begrijpelijk voor een denken dat alzijdig en logisch te werk gaat.

Dit alles wordt alleen gezegd om u te tonen, hoe u toegang kunt krijgen tot de gedachte dat de tegenwoordige toestand van het bewustzijn zich heeft ontwikkeld uit een oeroude, geheel andere bewustzijnstoestand, waarin de mens niet rechtstreeks in aanraking kwam met de zintuiglijke voorwerpen in de tegenwoordige betekenis van het woord, maar in plaats daarvan in verbinding stond met de geestelijke feiten en wezens. Toen zag de mens niet de fysieke gestalte van de ander: die was er in de tegenwoordige vorm ook helemaal nog niet. Als een ander wezen hem naderde, steeg in zijn ziel iets als een droombeeld op. Uit de gestalte en de kleur daarvan werd hem duidelijk of dit wezen hem welgezind was of iets kwaads in de zin had. Een dergelijk bewustzijn nam de geestelijke feiten en daardoor de geestelijke wereld in het algemeen waar. Zoals de mens tegenwoordig leeft in het gezelschap van wezens van vlees en bloed, leefde hij in die tijd, als hij de blik op zichzelf richtte en zichzelf als ziel en geest zag, onder geestelijke wezens. Die waren voor hem aanwezig. Hij was geest onder geesten. Ook al had hij maar een soort droombewustzijn, toch stonden de beelden die in hem opkwamen in een levende relatie met zijn omgeving. Dat was de oude tijd, toen de mens nog leefde in de geestelijke wereld waaruit hij later is afgedaald, om zich een van zintuigen voorzien vleeselijk omhulsel te scheppen waarin het tegenwoordige bewustzijn, zoals dat nu bij hem hoort, zich kon ontwikkelen. De dieren waren al als fysieke wezens aanwezig, toen de mens nog zijn waarnemingen deed in geestelijke gebieden. De mens leefde toentertijd onder geestelijke wezens, en evenmin als u een bewijs nodig hebt om overtuigd te zijn van het bestaan van de stenen, de planten en de dieren, had de mens van deze oertijd in welke vorm dan ook behoefte aan bewijzen om overtuigd te zijn van het bestaan van geestelijke wezens. Hij leefde temidden van geesten en goden, daarom had hij geen religie nodig. Dat was de voor-religieuze tijd.

Daarna is de mens afgedaald, zijn vroegere bewustzijnsvorm is veranderd in de tegenwoordige. De mens ziet niet langer kleuren en vormen die in de ruimte zweven, de kleuren zijn nu op de oppervlakte van de zintuiglijk waarneembare dingen vastgelegd. Naar de mate waarin de mens leerde om zijn uiterlijke zintuigen op de buitenwereld te richten, in diezelfde mate legde deze zintuiglijke wereld zich als een sluier, als de grote Maya over de geestelijke wereld, en de mens moest door dit omhulsel heen berichten ontvangen uit de geestelijke wereld. Religie werd noodzakelijk.

VI. THEORIEËN OVER KASPAR HAUSER

Al meteen na zijn verschijnen in Neurenberg op Tweede Pinksterdag, 26 mei 1828, was Kaspar Hauser voor de mensen die met hem te maken kregen een groot raadsel. Wie was hij? Waar kwam hij vandaan? Hoe had hij geleefd voordat hij in Neurenberg opdook? Zijn zotte kledij, de rare verzameling stichtelijke boekjes die hij bij zich had, zijn uiterst geringe woordenschat, het kunnen schrijven van zijn naam maar niets anders dan dat, het spreken over zichzelf in de derde persoon, zijn onbeholpen manier van lopen, zijn slappe spieren, zijn overgevoeligheid voor zonlicht en voor geluiden, zijn bleke huid en zilverglanzende haar, zijn eeltloze handen en voeten, zijn merkwaardig gebouwde knieën met knieholten die zittend volkomen plat de grond raakten, zijn totale onbegrip voor de wereld en de mensen om hem heen, zijn ongewone dieet van gekruid brood en water, zijn geknipte nagels en haren, het litteken van een pokkeninenting op zijn rechter bovenarm, zijn bijzonder zachtmoedig en goedhartig karakter, zijn harmoniserende invloed op wilde dieren, zijn rechtlijnige waarheidszin, zijn enorme geheugen, zijn dwingende behoefte aan orde en reinheid, al deze en nog veel meer bijzonderheden riepen bij de artsen Preu en Osterhausen, die hem meerdere malen kort na zijn verschijnen in Neurenberg hadden onderzocht, de gedachte op aan een kind dat gedurende lange tijd kunstmatig verstoken was geweest van ieder menselijk contact.⁹⁰

Wat was de zin van een gevangenschap die klaarblijkelijk in het teken stond van een planmatig in stand gehouden sensorische deprivatie; wat was het motief daarvoor? Later kwam daar de vraag bij naar het motief voor de mislukte aanslag op 17 oktober 1829 en de succesvolle moordaanslag van 14 december 1833, die op 17 december tot de dood van Kaspar Hauser heeft geleid. Kortom: waarom werd hij opgesloten in een donkere kerker, vervolgens vrijgelaten en later alsnog vermoord?

Spekulaties en geruchten

Gedurende de vijf en een half jaar dat Kaspar Hauser in Neurenberg en Ansbach onder de mensen heeft geleefd, gonsde het van de geruchten over zijn afkomst. Was hij het buitenechtelijke kind van een soldaat en een dienstmeid, zoals de brieven suggereerden die hij in 1828 bij aankomst in Neurenberg bij zich had? Was hij een verstoten en verwaarloosd kind van arme mensen? Misschien een bastaard van een edelman, zoals destijds vaak voorkwam, ja wellicht van de Neurenbergse ritmeester Wessenig? Ging het om een verdonkeremaand kind van een rooms-katholiek geestelijke? Of was het gerucht waar dat hij een uit de weggeruimde Badense prins was?

Hoe het ook zij, speculaties over de afkomst van Kaspar Hauser waren er in overvloed, maar deze leverden geen logische en consistente verklaring op voor zijn merkwaardige gevangenschap. Verstoten bastaards en rondzwervende armeluiskinderen, al of niet krankzinnig of achterlijk, waren destijds niets bijzonders. Waren er hoge heren bij betrokken dan werd de gevallen vrouw, meestal een dienstmaagd, weggestuurd en restte de vrouw en haar kind een ellendig bestaan.⁹¹ In sommige gevallen werd zo'n kind bij een eenvoudige familie ondergeschoven onder het motto 'de ene dienst is de andere waard'. Waarom dan de hele poespas van die nooit eerder vertoonde, *planmatig* veroor-

⁹⁰ Zie o.a. de rapporten van Preu en Osterhausen van december 1830 in Preu, Osterhausen, Albert & Heidenreich 1985. Zie verder de beschrijvingen van Feuerbach 1932, uitgave 1983 en Daumer 1832, uitgave 1983.

⁹¹ Vgl. Maria W. Piers: "Kindermishandeling en kindermoord". Utrecht 1978, Het Spectrum.

zaakte ontwikkelingsachterstand? Het gedurende langere tijd onder speciale omstandigheden gevangenhouden wees op hogere belangen die in het spel waren.

De vraag die beantwoord moest worden was door wie, waarom en waar Kaspar Hauser gevangen was gehouden, nl. onder de kunstmatige condities waarvan zijn lichamelijke en psychische gesteldheid blijkt gaven. Na de mislukte aanslag in Neurenberg werd in samenhang met het vorige vragencomplex de vraag urgent voor wie Kaspar Hauser een gevaar vormde en waarom? Het voor de hand liggende antwoord is dat hij een gevaar vormde voor degenen die hem gevangen hadden gehouden en hem om wat voor reden dan ook hadden vrijgelaten. De daders was er kennelijk veel aan gelegen om te voorkomen dat Kaspar zich feiten zou gaan herinneren die het spoor in hun richting konden leiden.

Feuerbachs geheime Mémoire van 1832

Het gerechtelijk onderzoek naar herkomst en gevangenschap van Kaspar Hauser werd geleid door Anselm von Feuerbach, president van het gerechtshof in Ansbach. Deze wist dat geruchten soms een kern van waarheid bevatten en onderzocht daarop menig gerucht dat in omloop was. Deze sporen liepen echter allemaal dood. Het was Feuerbach duidelijk geworden dat de gevangenhouding van Kaspar Hauser vanuit criminologische oogpunt uniek was en dat achter de kunstmatige ontwikkelingsachterstand van Kaspar Hauser een plan zat dat in de richting van hoge, zo niet de hoogste adellijke kringen wees. In een lange brief van 8 april 1830, waarin Feuerbach aan de koning van Beieren verslag uitbracht van zijn onderzoek naar de aanslag op Kaspar Hauser in oktober 1829, verwees hij naar het gerucht dat Kaspar Hauser de zoon was van Karl von Baden en Stéphanie de Beauharnais, maar wijst dit dan nog van de hand als een niet te controleren romantische sage.⁹² Kort daarna had hij kennelijk reden om dat gerucht alsnog serieus te nemen. Zijn discrete naspeuringen leidden tot verbijsterende resultaten. Die beschreef hij in zijn uiterst geheime "Mémoire" dat hij op 19 februari 1832, kort na het verschijnen van zijn boek over Kaspar Hauser in januari 1832, door luitenant Hickel liet overhandigen aan koningin Karoline van Beieren, een geboren prinses van Baden, zus van Karl von Baden en waarschijnlijk een tante van Kaspar Hauser. Deze vrouw had het boek van Feuerbach gelezen en bleek oprecht geraakt voor wat daar in min of meer bedekte termen gesteld werd, nl. dat de daders in de hoogste kringen gezocht moesten worden.⁹³ De tactvolle wijze waarop Karoline van Beieren contact zocht met Feuerbach wekte bij de laatste het vertrouwen dat hij de juiste persoon had gevonden om zijn Mémoire te laten lezen.

In dat geschrift zette Feuerbach uiteen waarom hij dacht dat Kaspar Hauser de op 29 september 1812 te Karlsruhe geboren zoon was van Karl von Baden en Stéphanie de Beauharnais. Het geheime Mémoire werd pas in 1852 door de filosoof Ludwig Feuerbach (1804-1872) gepubliceerd, verpakt in een meerdelige uitgave van de geschriften van zijn vader. Twee eerdere pogingen om het Mémoire te publiceren gingen niet door omdat Eduard Feuerbach (1803-1843) plotseling overleed en vervolgens ook de archeoloog Joseph Anselm Feuerbach (1798-1851) er niet slaagde het bij leven uit te geven.⁹⁴

⁹² Pies VII (1966), pag. 78-79.

⁹³ Zie Feuerbach 1832, uitgave 1983, pag. 56 en pag. 102-103.

⁹⁴ In de familie Feuerbach en in wijde kring daarbuiten heerste in de 19e eeuw de overtuiging dat niet alleen Anselm von Feuerbach in mei 1833 was vergiftigd, maar dat ook Eduard en Joseph Anselm Feuerbach op een onnatuurlijke wijze overleden waren vanwege het Mémoire. Van de arts Anselm Ludwig Feuerbach (1842-1916), die een zoon was van Eduard, is een niet gepubliceerd manuscript bewaard gebleven waarin hij zich in

Het geheime Mémoire van Anselm von Feuerbach uit 1832 is de oerversie van wat later de prinsentheorie is gaan heten.

Merkers openbare anti-Hausergeschrift van 1830

Tegenover Feuerbachs Mémoire, dat hij uit de aard van de zaak slechts in het diepste geheim kon schrijven, staat het boekje dat Johann Friedrich Karl Merker in 1830 publiceerde. Daarin betoogde hij op rationele wijze dat Kaspar Hauser waarschijnlijk een gewiekste bedrieger was die zijn gevangenschap en de mislukte moordaanslag zelf had verzonnen om zich te verzekeren van de welwillende aandacht van zijn naïeve Neurenbergse weldoeners. Merkers geschrift tegen Kaspar Hauser is de oerversie van de z.g. bedriegertheorie.

Merker was een gepensioneerde politie-inspecteur uit Berlijn die twee vaktijdschriften uitgaf waarin hij ontwikkelingen in de criminologie en belangwekkende misdaden besprak. Na de mislukte aanslag op 17 oktober 1829 richtte hij zijn vizier op de Neurenbergse vondeling. Het was vooral deze mislukte aanslag waardoor Kaspar Hauser in heel Europa bekendheid verwierf. Van die omstandigheid maakten Feuerbach en zijn vriend Julius Eduard Hitzig gebruik om een geldinzamelingsactie te starten om in het levensonderhoud van Kaspar Hauser te kunnen voorzien. In de door Hitzig verspreide wervingsartikelen werd teruggegrepen op de bekendmaking van burgemeester Binder uit 1828, het boekje van Hanfstengel en aantekeningen van luitenant Von Pirch, die Kaspar Hauser meerdere keren had bezocht. Voor Merker waren deze publicaties – niet helemaal ten onrechte – aanleiding tot kritische commentaren in zijn tijdschriften, die hij vervolgens omwerkte tot een boekje dat algemeen te koop was.

Het boekje van Merker veroorzaakte grote opschudding en leidde tot talrijke verontwaardigde reacties, maar vond bij anderen een willig oor. De autoriteiten in Neurenberg waren uiteraard niet gecharmeerd door het verwijt van grenzeloze naïviteit. Voor Anselm von Feuerbach was Merkers publicatie, zoals eerder al opgemerkt, een aansporing om de fout die in 1828 was gemaakt meteen te herstellen door alsnog alle getuigen die Kaspar Hauser in de eerste dagen en weken na zijn aankomst in Neurenberg hadden meegemaakt, onder ede te verhoren en deze getuigenissen schriftelijk vast te leggen. Verder publiceerde hij o.a. twee rapporten van de artsen Preu en Osterhausen die Kaspar in de eerste periode meerdere malen hadden onderzocht.⁹⁵ Merker was niet onder de indruk; integendeel. Door gebruik te maken van de nieuwe informatie sleep hij zijn bedriegertheorie in meerdere artikelen nog scherper aan, wat leidde tot een volgende publicatie in 1831. Feuerbach en Daumer reageerden opnieuw en daaraan hebben wij de beide klassiekers uit de Kaspar Hauserliteratuur te danken, namelijk "Kaspar Hauser. Beispiel eines Verbrechens am Seelenleben des Menschen" van Feuerbach en "Mitteilungen über Kaspar Hauser" van Daumer, beiden uit 1832.

Na het overlijden van Kaspar Hauser op 17 december 1833 verscheen de Engelse graaf Stanhope weer op het toneel nadat hij tegen zijn beloften in sinds januari 1832 uit Kaspars leven was verdwenen. Stanhope zette met grote voortvarendheid een lastercampagne tegen Kaspar Hauser in gang. Zijn contact met Merker leidde tot een nieuw boekje van de laatste, dat in 1834 het licht zag en waarin de bedriegertheorie weer breed werd uitgemeten op grond van de 'onthullende' mededelingen die Stanhope aan Merker had gedaan. In 1835 publiceerde Stanhope vervolgens zijn eigen werkje over

die geest uitspreekt en die opvatting toelicht. Zie Mayer & Tradowsky 1984, pag. 46 en pag. 203 e.v. Een stamboom van de betreffende familie Feuerbach vindt men hier: www.ludwig-feuerbach.de/stamm.htm

⁹⁵ "Einige wichtige Actenstücke den unglücklichen Findling Caspar Hauser betreffend ... mitgeteilt von Herrn Staatsrath von Feuerbach in Ansbach", Berlijn 1831. In Feuerbach 1983.

Kaspar Hauser met de pretentie hem op grond van authentieke getuigenissen als bedrieger te hebben ontmaskerd. Hoewel onder meer baron Von Tucher, Von Klüber en Daumer fel reageerden op deze lasterlijke publicaties, was de werking ervan gedurende de hele negentiende eeuw groot. Door Stanhopes 'authentieke' getuigenissen te vergelijken met de oorspronkelijke verhoorprotocollen kon Herman Pies pas in 1926 bewijzen welk bedrog Stanhope had gepleegd in zijn helemaal niet zo authentieke materiaal over Kaspar Hauser.

Pro en contra

Het is hier niet de plaats om nog eens de hele strijd tussen voor- en tegenstanders van Kaspar Hauser weer te geven die gedurende de 19^e en 20^e eeuw heeft plaatsgegrepen en tot op de dag van vandaag voortgaat. In zijn voorwoord tot zijn "Dokumentation" gaf Hermann Pies hiervan een heldere samenvatting, die wat uitvoeriger in het boek van Hans Peter van Manen is beschreven. Het gaat er mij nu slechts om de oorsprong van deze strijd in herinnering te roepen, die geleid heeft tot de verschillende theoriën over Kaspar Hauser.

Het eerste wat dan opvalt is dat de controverser ontbrandt aan de verschijning van Kaspar Hauser zelf! Dit was jaren voordat de Badensche afstamming in de openbare discussie een rol ging spelen! Voor zover het prinsmotief destijds al een rol speelde was dit in anonieme tips die al vanaf 1828 bij politie en justitie binnenkwamen en – in het diepste geheim – vooral in het Mémoire van Feuerbach uit 1832. Maar niet enkel daar. In Baden en Beieren was Kaspar Hauser regelmatig het onderwerp van strikt geheime beraadslagingen. Zoals later is gebleken, hielden ook alle toonaangevende Europese vorstehuizen in Duitsland, Engeland, Oostenrijk-Hongarije en Rusland er terdege rekening mee dat Kaspar Hauser wellicht de erfprins van Baden was.⁹⁶ Maar in de openbaarheid was dit onderwerp taboe, op straffe van veroordeling wegens majesteitsschennis tegenover een regerend vorstehuis. Pas in 1834 werd de mogelijkheid van een Badense afstamming met name door republikeinen in de openbaarheid gebracht, o.a. door Joseph Heinrich Garnier en Sebastian Seiler⁹⁷ (pseudoniem 'N.E. Mesis'). Later ook door Georg Friedrich Kolb (pseudoniem 'F.K. Broch').

Wat door Merkers publicaties aan de oppervlakte kwam, had dus niets te maken met een mogelijk hoge afkomst van Kaspar Hauser, maar met de 'ongeloofwaardigheid' van zijn verschijning en wezen. Op enkele uitzonderingen na, was Kaspar Hauser voor iedereen die hem zelf had ontmoet vooral een deersniswekkend, in menig opzicht wonderbaarlijk en vaak potsierlijk kind in de gestalte van een jongeman. De gedachte dat deze kinderlijke, goedgehartige en kleinzerige mensenziel een oplichter zou zijn, was hen volkomen vreemd. Ook voor deze mensen was Kaspar Hauser vaak een raadsel, maar de authenticiteit van deze raadselachtige mens was boven iedere twijfel verheven. Feuerbach heeft dit op zijn eigen karakteristieke wijze in het op pagina 13 reeds geciteerde citaat met als kern de volgende zinsneden:

"... maar de waarheid van dat verhaal wordt ons verzekerd door de persoonlijkheid van de verteller aan wiens lichaam, geest en gemoed (...) de misdaad zelf duidelijk in zichtbare tekens geschreven staat. Enkel wie ervaren en geleden heeft, wat Kaspar deed, kan zoals Kaspar zijn; en wie zich zo toont als Kaspar, moet in de toestand geleefd hebben, waarover Kaspar van zichzelf verteld heeft."⁹⁸

⁹⁶ Zie Mayer 1988/2005.

⁹⁷ Niet te verwarren met Ferdinand Sailer, die een handlanger van majoor Hennenhofer was.

⁹⁸ Feuerbach 1832, uitgave 1983, pag. 57.

De antipathie tegen Kaspar Hauser kwam vooral uit twee richtingen. Ten eerste vanuit adellijke kringen die zich bijzonder stoorden aan het feit dat zo'n uit de lucht gevallen 'boerenkinkel' de protégé werd van hoge heren als burgemeester Binder en rechtbankpresident Feuerbach. Ritmeester Friedrich von Wessenich en Karl Heinrich Ritter von Lang behoorden tot deze categorie. En ten tweede kwam die antipathie van de kant van bekrompen materialisten die niet veel bijzonders konden ontdekken aan Kaspar Hauser, zoals de onderwijzer Meyer en de politieinspecteur Merker. De aanslag die in oktober 1829 op Kaspar Hauser was gepleegd wees echter in de richting van een derde groep tegenstanders die vanuit de allergrootste verborgenheid opereerden. Diverse getuigenverklaringen, hoge beloningen en intensieve naspeuringen ten spijt, werd de dader van die aanslag nooit gevonden. Al in december 1829 concludeerde het gerechtshof in Neurenberg dat het steeds waarschijnlijker werd dat de dader niet in de lagere volksklassen gevonden moest worden en dat het motief voor de aanslag daarin gelegen moest zijn dat Kaspar Hauser de doelstellingen van derden in de weg stond.⁹⁹ De paradox van die aanslag was dat degenen die in het geheim handelden, blij gaven van hun bestaan. Dat gold zoveel te meer na de moord op Kaspar Hauser in 1833. Met zijn leven waren kennelijk grote belangen gemoeid. De oppositie van Merker en de zelfmoordthese van Meyer kwamen voor alle drie de genoemde partijen dan ook erg goed uit, maar bovenal voor die derde partij, die van de moordenaars en hun opdrachtgevers, die "waarschijnlijk niet in de lagere volksklassen gezocht moesten worden".

Daarmee is de aanvang van alle pro en contra geschetst, die gedurende de negentiende en twintigste eeuw de beeldvorming rond Kaspar Hauser heeft bepaald. Het levenswerk van Hermann Pies vormt hierop in zekere zin een uitzondering. In zijn eerste publicatie uit 1925 schreef hij hier zelf het volgende over:

"Onder de 'Hauserspecialisten' bestaan twee dogmatische groepen, nl. overtuigde 'Hauserianen' en even overtuigde 'anti-Hauserianen'. Ik wil de eersten niet hun geloof en de tweede niet hun ongeloof afnemen. Maar bestaat er buiten het geloof niet ook een weten? Heeft Hauser niet 5 ½ jaar onder de mensen geleefd en moet dit leven niet in het heldere daglicht historisch vast te stellen zijn?"

Het eerste woord in het Hauservraagstuk heeft dus de historicus. Pas wanneer het sterk verspreide en slechts met veel moeite te verzamelen materiaal bijeengebracht en gesorteerd en overzichtelijk beschikbaar is, is het voor de vakman, de psycholoog, de patholoog, de geneeskundige, de criminalist, de pedagoog, enz. mogelijk, met meer of minder zekerheid zijn conclusies te trekken.

Om te kunnen komen tot het omtrent Hauser historisch vaststelbare, is het nodig eerst eens alle strijdpunten buiten beschouwing te laten en tot de bronnen terug te keren. Wat latere generaties, mensen als bijvoorbeeld Julius Meyer en A. van der Linde over Kaspar Hauser voor waars of onwaars geschreven en gedacht hebben, is werkelijk niet zo belangrijk als de waarnemingen en uitlatingen van ooggetuigen en van de uitspraken van Hauser zelf.¹⁰⁰ Aldus Pies.

In zijn samenvattende publicatie van 1966, "Kaspar Hauser. Eine Dokumentation", schreef hij:

"In mijn werken I t/m VI heb ik mij bewust van iedere bemoeienis met de theorie van Hausers Badische prinsdom onthouden, met de gedachte dat eerst eens de bewering van Hausers 'bedriegerschap' tot in zijn uiterste consequenties doorgevoerd zou moeten worden. Pas na volledige aanvoering van het voor dit doel beschikbare bewijsmateriaal

⁹⁹ Pies VII (1966), pag. 235.

¹⁰⁰ Pies I (1925), Erster Band, heruitgave 1985, pag. 14-15.

leek het mij waardevol om mij bezig te houden met de dynastieke zijde van het Hauser-probleem. ¹⁰¹

Pas na dit alles daadwerkelijk volbracht te hebben, kwam Pies met de conclusie die op pag. 28 reeds werd geciteerd:

“Thans geloof ik evenwel een zo stevig indiciebewijs voor Hausers Badense prinsdom te hebben aangevoerd, dan men wel nauwelijks sluitender voor een *geslaagde* dynastieke misdaad kan leveren.”

De opvatting dat Kaspar Hauser zichzelf zou hebben gedood, inclusief de ontkenning van de gevangenschap, is sindsdien voor ieder zinnig denkend mens volkomen onhoudbaar geworden. Het was moord en voor die moord op Kaspar Hauser gold een motief dat met zijn gevangenschap in verband moet staan.

Zeven theorieën over Kaspar Hauser

Op grond van de feitelijke ontwikkelingen rond Kaspar Hauser hebben zich in de loop van de negentiende en twintigste eeuw een zevental opvattingen doen gelden die elk een min of meer omvattende verklaring trachten te geven van leven, dood en werking van de raadselachtige historische figuur die Kaspar Hauser is geweest. Het gaat om de volgende, in volgorde van historisch optreden opgesomde theorieën:

1. Kaspar Hauser was absoluut geen bedrieger en of hij van Badense afstamming was is niet relevant en valt in elk geval niet te bewijzen. Kaspar Hauser was vóór alles *een raadselachtig mensenkind*, een mysterie van achtergebleven menselijke ontwikkeling. Dit was wat de meeste tijdgenoten van Kaspar Hauser dachten *die hem in zijn Neurenbergse periode zelf hadden ontmoet*, met als meest bekende vertegenwoordigers de jonge Georg Friedrich Daumer, gevangengewaarmer Andreas Hiltel, de jonge Gottlieb von Tucher, de Neurenbergse burgemeester Binder, dominee Fuhrmann, de artsen Heidenreich, Preu en Osterhausen, staatsraad Johann Ludwig von Klüber, de Neurenbergse gouverneur Arnold von Mieg, de gouverneur van Ansbach Franz Joseph Wigand von Stichaner, en vele andere tijdgenoten van Kaspar Hauser.
2. Kaspar Hauser was een boerse, maar sluwe bedrieger. Deze opvatting kan de *klas-sieke bedriegertheorie* worden genoemd. Deze opvatting gaat er van uit dat zowel de aanslag van 1829 als die van 1833 zijn terug te voeren op een zelfmoordpoging van Kaspar Hauser. Aanhangers van deze theorie ontkennen niet alleen de moord en de aanslag, maar ook de gevangenschap in een donkere kerker en een Badense afstamming. Er is dus geen sprake van een hoge afkomst, noch van een kerker of een moord, maar gewoon van oplichterij. De belangrijkste vertegenwoordigers hiervan zijn de politie-inspecteur Johann Friedrich Karl Merker, onderwijzer Johann Georg Meyer, Karl Heinrich Ritter von Lang, graaf Philippe Henry Stanhope, Daniel Friedrich Eschricht, Julius Meyer, Otto Mittelstädt, Antonius van der Linde en Eduard Engel.
3. Kaspar Hauser was geen bedrieger, maar de uit de weg geruimde erfprins van Baden. Deze opvatting staat bekend als de *prinsentheorie*. Deze opvatting gaat ervan uit dat Kaspar Hauser de op 29 september 1812 geboren zoon is van Karl von Baden en Stéphanie de Beauharnais, erfprins van het groothertogdom Baden. Onderdeel van deze opvatting is dat het prinsje kort na de geboorte werd verwisseld met een ander kind – nl. Johann Ernst Jakob Blochmann – dat in zijn plaats op 16 oktober 1812 stierf; dat het prinsje vervolgens jarenlang op meerdere plaatsen

¹⁰¹ Pies VII (1966), pag. 8.

was ondergebracht en uiteindelijk voor een onbekend aantal jaren werd opgesloten in een donkere kerker. Zowel de aanslag als de moord werden door handlangers in opdracht uitgevoerd van diegenen die zijn troon hadden bemachtigd. De bekendste vertegenwoordigers van deze opvatting zijn Anselm von Feuerbach, de late Friedrich Daumer, de late Gottlieb von Tucher, Joseph Heinrich Garnier, Georg Friedrich Kolb, Jakob Wassermann, Fritz Klee, Ludwig Wagler, Adolf Bartning, Hermann Pies, Edmond Bapst, Ulrike Leonhardt, Peter Sehr (film), Ferdinand Mehle, Ulrich Flechtner¹⁰² en (schoorvoetend) Wim Zaal.

4. Kaspar Hauser was een begenadigde individualiteit die een hoge spirituele missie op aarde te volbrengen had als de erfprins van Baden. Zijn tegenstanders hebben getracht de realisering van die missie te verijdelen door een experiment met hem uit te halen nl. langdurige opsluiting in een donkere kerker met zorgvuldige instandhouding van condities van sensorische en sociale deprivatie. Deze opvatting kan de *spirituele theorie* worden genoemd. Zij is een specifieke versie van de prinsentheorie. Deze spirituele theorie houdt in dat de betrokken misdadigers de hofperikelen van Baden en met name de grenzeloze ambitie van de gravin Louise von Hochberg voor hun doel wisten te gebruiken. Het kind werd niet gedood omdat de betrokken geest zich dan spoedig daarna opnieuw zou kunnen belichamen. Door het kerkerexperiment wilden zij bereiken dat deze geest naar lichaam en ziel beknoot, een tussenbestaan moest lijden tussen leven en dood, half mens, half dier. Het zijn bijna uitsluitend antroposofen die deze opvatting huldigen, met als belangrijkste vertegenwoordigers Karl Heyer, Wolfgang Wegener, Johanna von Kayserlingk, Johannes Mayer, Peter Tradowsky, Hans Peter van Manen, Rudolf Biedermann en Terry Boardman.
5. Kaspar Hauser was een bedrieger als gevolg van een psychiatrisch-neurologische stoornis. Er was geen moord, geen kerker en geen hoge afstamming. Dit waren verzinsels van een gestoorde geest die overleed als gevolg van een uit de hand gelopen zelfmoordpoging. Dit kan de *neurologisch-psychiatrische bedriegertheorie* genoemd worden, die daarmee als een gemoderniseerde bedriegertheorie kan worden getypeerd. Vertegenwoordigers van deze opvatting zijn Ivo Striedinger (hysterische persoonlijkheid), Karl Leonhard (histrionische persoonlijkheidsstoornis), Walther Schreibmüller, Günther Hesse (epidermolysis bullosa), P.J. Keuler (criticus van Hesse, gaat uit van hysterische persoonlijkheidsstoornis), Anna Schiener (sluit aan bij Leonhard en Keuler), de Nederlandse Wikipedia (terughoudend: mogelijk een vorm van autisme), de Duitse Wikipedia (sluit aan bij Striedinger, Leonhard en Keuler) en de Engelse Wikipedia (sluit aan bij Striedinger, Leonhard en Keuler).
6. De oorzaak van de kreupelheid naar lichaam en ziel van Kaspar Hauser was voornamelijk het gevolg van hypnose, mogelijk in combinatie met drugs, en niet zozeer van een vele jaren durende gevangenschap in een donkere kerker. Dit is de *hypno-setheorie*. Deze tracht antwoord te geven op een aantal ongerijmdheden die samenhangen met vooral de duur van de inkerkering. De redenering is dat een jarenlang durende sociale en sensorische deprivatie veel ernstiger en onherstelbare gevolgen bewerkstelligd zou hebben, dan bij Kaspar Hauser het geval was.¹⁰³ Ver-

¹⁰² Ulrich Flechtner is werkzaam als rechter aan het gerechtshof in Neurenberg en heeft een eigen website over Kaspar Hauser: <http://www.ulrich-flechtner.de/index.html>.

¹⁰³ Ook de arts Adalbert graaf von Keyserlingk was de mening toegedaan dat de duur van de gevangenschap relatief beperkt moet zijn geweest omdat Kaspar Hauser zich snel wist te herstellen van tenminste een deel van

tegenwoordigers van deze opvatting zijn Hans Scholtz, Kurt Kramer, Reiner Leuthold en Max Isele. Voor Kramer, Leuthold en Isele geldt dat zij de Badense afstamming, de moord en de gevangenschap van Kaspar Hauser als een gegeven beschouwen. Voor hen is de hypnosetheorie dus een bijzondere versie van de prinsentheorie. De positie van Scholtz is volgens Hans Peter van Manen¹⁰⁴ wat dubieus; hij bekritiseert zowel voor- als tegenstanders, steunt veel op Antonius van der Linde, maar gaat niettemin uit van een (kortdurende) gevangenschap in combinatie met hypnose en bespreekt grondig de feiten van de moordaanslag en gaat dus niet van zelfmoord uit.

7. Of Kaspar Hauser de erfprins van Baden is geweest, dan wel een bedrieger, is zoveel jaar na dato niet meer relevant. Het meest kenmerkende is de sterke uitstraling die deze historische figuur heeft gehad. Daarom kan deze opvatting de *receptietheorie* worden genoemd. Deze theorie geeft geen verklaring voor gevangenschap en dood van Kaspar Hauser, maar wel voor de wijze waarop hij tijdens zijn leven door zijn omgeving werd waargenomen en vooral voor de nawerking van zijn leven en dood in de verdere geschiedenis. Die waarneming wordt in belangrijke mate verklaard vanuit de toonaangevende cultuurstromingen in bepaalde historische perioden, d.w.z. uit de cultuur-historisch gebonden receptie. Niet de persoon van Kaspar Hauser zelf is de werkende kracht, maar wat de omgeving aan hem beleefde en de wisselwerking die daaruit ontstond. Kaspar Hauser is in deze visie vooral een "mythe". Juist zijn dubieuze reputatie en het veronderstelde prinsdom zouden hebben bijgedragen tot zijn grote invloed op volkslegenden, literatuur, film en muziek. Bekende vertegenwoordigers van deze opvatting zijn Ulrich Struve¹⁰⁵, Jutta von Schlich en Werner Herzog (film).

De bedriegertheorie nader beschouwd

In bovenstaande opvattingen komt een pro en contra tot uitdrukking dat zich aanvankelijk slechts bewoog rond de vraag of Kaspar Hauser wel of geen bedrieger was. Dit was naar aanleiding van het boekje van Merker uit 1830. Maar al tijdens het leven van Kaspar Hauser dook het hardnekkige gerucht op dat hij een uit de weg geruimde prins van Baden was. Dat motief ging vooral na zijn dood in toenemende mate de discussie beheersen. Daardoor kwam de vraag of Kaspar Hauser wel of geen bedrieger was steeds meer in dienst te staan van de vraag of hij wel of niet de erfprins van Baden was. Ofwel Kaspar Hauser zou de erfprins van Baden zijn geweest ofwel hij was een bedrieger, zo werd de teneur. Logisch gezien is die stellingname onzinnig. Indien bewezen zou worden dat Kaspar Hauser niet de erfprins van Baden was dan betekent dit geenszins dat hij daarom een bedrieger zou zijn. De ondoorzichtige combinatie van beide vraagstukken, die onafhankelijk van elkaar dienen te worden opgelost, vertroebelt tot op heden de discussie.

Het moge duidelijk zijn dat de bedriegertheorie, zowel in zijn klassieke als in zijn moderne variant, tot doel heeft om enerzijds de prinsentheorie en anderzijds de spirituele theorie te ontzenuwen. Een politiek motief onthult zich daar waar een bijzondere ijver aan de dag treedt om elke samenhang met het vorstenhuis Baden, d.w.z. met bepaalde particuliere belangen en daarmee verbonden machtsposities te verduisteren. In die geest trad de Engelse graaf Stanhope al direct na de moord op Kaspar Hauser op en was

de toegebrachte schade die hij door zijn speciale gevangenschap had opgelopen. Over hypnose spreekt Von Keyserlingk niet. Zie Keyserlingk 1986, pag. 114 (noot 14).

¹⁰⁴ Van Manen 1985, pag. 287 e.v.

¹⁰⁵ Zie de website: <http://www.literaturcafe.de/html/kaspar/teil1/ohtm/>

Hennenhofer vanaf 1834 actief om o.a. de geschriften van Garnier te onderdrukken. Op soortgelijke wijze traden Eschricht, Mittelstädt, Meyer jr. en van der Linde op tegen aanhoudende beschuldigingen aan het adres van het Badense Huis. De meest recente voorbeelden hiervan zijn het Duitse Wikipedia-artikel sinds 2006 en de publicatie van Anna Schiener in 2010.

Een tweede motief dat de bedriegertheorie leven inblies is de opkomst van een materialistische gezindheid die zich manifesteerde in een bepaald soort bekrompenheid à la Merker en Meyer. Een tijdgenoot van hen, de Deense filosoof Sören Kierkegaard (1813-1855), heeft dit type vaak als spitsburger en filister op de hak genomen. Zulke lieden houden er een abstracte logica op na die weinig opheeft met de feiten en fenomenen van het leven zelf. Het raadsel dat aldus niet rationeel verklaard kan worden kan en mag niet bestaan. Deze materialistische gezindheid is sinds de tweede helft van de negentiende eeuw tot de toonaangevende stroming in onze westerse samenleving geworden.¹⁰⁶ Daarom kan de moderne bedriegertheorie, d.w.z. de neurologisch-psychiatrische variant, in weerwil van de feiten nog altijd rekenen op een groot aantal overtuigde aanhangers.

Bij nadere beschouwing blijkt de bedriegertheorie een tweeledig doel te dienen:

- ten eerste loochent zij elk verband tussen Kaspar Hauser en het Badense vorstenhuis en verbreekt daarmee de verbinding met zijn hoge aardse afstamming.
- Ten tweede bestrijdt ze dat Kaspar Hauser op enigerlei wijze een bijzondere individualiteit was waardoor de verbinding met zijn hoger Zelf wordt doorgesneden.

Aldus wordt op tweevoudige wijze zijn ware identiteit uitgewist: die welke verwijst naar zijn aardse vader en moeder en die welke verwijst naar 'Onze Vader die in de hemelen is', d.w.z. de geestelijke oorsprong van de mens. Het eerste geeft de mens de omgeving, het tweede de streefrichting voor zijn ziel, die hem in staat stellen om zijn individuele levensopgave te vervullen.

Kaspar Hauser heeft er zeer onder geleden dat hij niet wist wie zijn moeder was, wie zijn vader en zijn familie waren, en dat hij zich niets kon herinneren van zijn jeugd- en kinderjaren. Hij wist alleen dat hij lange tijd eenzaam zat opgesloten in een donkere kerker totdat de man kwam die hem leerde spreken, schrijven en lopen en die hem wegbracht naar Neurenberg. Hij hield van vrolijke muziek "omdat hij geen droevige nodig had om treurig te zijn". Het heimwee naar zijn verloren kindertijd en naar zijn moeder stemde hem immer melancholisch. Leren en nog eens leren om de verloren jaren in te halen en mens onder de mensen te worden, dat was aanvankelijk zijn sterkste drijfveer. Na ruim een jaar kwam hij aan de grens van wat voor hem hierbij mogelijk was. Na de mislukte aanslag in 1829 trad hierin korte tijd een verbetering in, maar de zekerheid een eigen leven te hebben verworven werd hem ontnomen door de angst voor de moordenaar en de uiterst ongelukkige woonsituatie bij de Biberbachs en later bij de Meyers. De verderfelijke rol van Stanhope, die hem eerst gouden bergen beloofde en vervolgens liet vallen als een baksteen, zette wederom zijn levensperspectief op losse schroeven. Zijn benauwenis na de dood van Feuerbach bereikte begin december 1833 een triest hoogtepunt in de hardvochtige confrontaties met Meyer, de onderwijzer waarbij hij inwoonde. Onder die weinig rooskleurige omstandigheden waren de gesprekken met dominee Fuhrmann een verademing voor zijn bedrukte gemoed. Na zijn confirmatie op 20 mei 1833 leek Kaspar Hauser in de geest van het ware christendom een streefrichting voor

¹⁰⁶ Waarom dit zo is heeft Rudolf Steiner belicht in de voordrachtenreeks die hij in 1917 in Dornach hield en die in Nederlandse vertaling is verschenen onder de titel: "De val van de geesten van de duisternis" (GA 177). Amsterdam 2008, Pentagon.

zijn ziel gevonden te hebben waaruit hij op zijn sterfbed de kracht putte om het offer van zijn leven te brengen.

Men had hem van zijn ouders en familie beroofd, men had hem zijn kindertijd ontnomen en in een donkere kerker opgesloten, men had hem grotendeels beroofd van de mogelijkheid zijn zielevermogens te ontplooien. De dood van Feuerbach, het bekrompen leven bij de Meyers en het verraad van Stanhope had bovendien de hoop op een betere toekomst de grond ingeboord. En ten slotte had men hem zelfs het leven genomen. Maar ook dat volstond nog niet: hij werd op zijn sterfbed gekweld met de hardvochtige beschuldiging dat hij, leugenaar en aansteller die hij zou zijn, zichzelf had verwond. Na een zware innerlijke strijd, die gepaard ging met veel pijn als gevolg van inwendige ontstekingen, gaf hij zich over aan zijn harde lot met de woorden die Jezus-Christus zelf had gebeden, destijds in de Hof van Olijven, kort voor de arrestatie die tot Zijn dood aan het kruis heeft geleid.¹⁰⁷

De verbinding met zijn hoger Zelf scheen bij Kaspar Hauser aanvankelijk met succes verbroken, eerst door de eenzame opsluiting in een kerker en vervolgens door hem als een meelijwekkende bezienswaardigheid in alle salons te vertonen. Daar leerde hij anderen te behagen zonder de macht te hebben om zijn leven naar eigen behoefte en inzicht vorm te geven. Maar het kerkerleven had hem noch lichamelijk, noch psychisch definitief te gronde gericht en hij vond welwillende mensen die bereid waren om hem te helpen. Hij richtte zich innerlijk weer op, zo goed en kwaad als dat ging en onder talrijke lichamelijke en zielepijnen. In de moeilijke tijd na het vertrek van Stanhope overwon hij de corrumperende werking van diens verleiding. Hij wist zijn goedhartigheid en waarheidszin ook in de verstikkende atmosfeer van de Meyers te behouden, zoals dominee Fuhrmann getuigde. En toen hij tenslotte zelfs zijn leven moest opgeven, gaf hij zijn geest over aan "de Vader" zoals ook Jezus-Christus heeft gedaan. In plaats van de hertogskroon te ontvangen die hem was geroofd, werd hij gekroond met de doornenkroon van de laster. Volgens een evangeliewoord¹⁰⁸ is dat het teken van een hogere waardigheid dan een aardse kroon hem had kunnen bieden.

Men kan in dit verband denken aan een merkwaardige droom die Kaspar Hauser op 2 april 1829 had.¹⁰⁹ Daarin verscheen een wonderschone man in zijn slaapkamer, gehuld in een wit gewaad en op blote voeten. Deze reikte Kaspar iets aan wat op een lauwerkrans leek. Toen Kaspar deze wilde aannemen zei de man: nu moet je binnen veertien dagen sterven. "Maar ik wil nog niet sterven, want ik ben nog maar pas op de wereld", antwoordde Kaspar geschrokken en trok zijn hand terug. "Des te beter" zei de man en bleef nog even afwachtend voor Kaspar staan. Toen Kaspar de krans nog steeds niet wilde aannemen trad de man terug, legde de krans op tafel en verdween. Kaspar stond van zijn bed op en liep op de tafel toe en zie: de krans begon een wonderlijk licht uit te stralen. Kaspar nam de krans van tafel en ging ermee terug naar zijn bed, waarbij de krans steeds krachtiger straalde. Toen hij zijn bed had bereikt en ging zitten, zei hij tegen zichzelf: "ik wil sterven". Daarop verdween de krans en werd hij wakker uit de droom.

Degenen die van meet af aan een boze sturing gaven aan zijn lot moeten in 1833 al begrepen hebben wat Wassermann later zwart op wit schreef: "... hij zal even machtig

¹⁰⁷ Evangelie volgens Lucas 22: 42: "Vader, als het met uw besluit overeenkomt, neem deze kelk van mij weg; doch niet mijn wil, maar de uwe geschiede".

¹⁰⁸ Lucas 6: 22: "Zalig zijt gij, wanneer de mensen u haten en wanneer zij u mijden en smaden en uw naam als kwaad verwerpen ter wille van de Mensenzoon". In de voordracht van 6 juni 1907 beschreef Rudolf Steiner de doornenkroning als de derde stap in de christelijke inwijding. Zie pag. 181 in Rudolf Steiner: "De theosofie van de Rozenkruisers" (GA 99). Zeist 2007, Christofoor.

¹⁰⁹ Daumer 1832, uitgave 1983, pag. 137-138. Ook Mayer & Tradowsky 1984, pag. 70-71.

zijn na zijn dood, als hij machteloos was in het leven". Vanuit die zienswijze was het een absolute noodzaak om Kaspar Hauser na zijn dood gedurende lange tijd met smaad te overladen om de werking die van de gestorvene uit kon gaan te elimineren.

Toen Bernhard von Baden in het kader van de viering van het 900-jarig bestaan van het Huis Baden op 9 september 2012 de Michaëlskerk in Pforzheim met een bezoek verleende, wees hij er staande op de grafkelder van zijn familie op, dat de traditie van de dodenrust bij hem en de zijnen hoog in het vaandel staat, sterker nog: "Totenruhe geht vor Aufklärung"! Al sinds 1833 wordt tot op heden de dodenrust van degene die als Kaspar Hauser op het kerkhof in Ansbach begraven ligt, stelselmatig geschonden door het kunstmatig in levend houden van een achterhaalde en harteloze bedriegertheorie.

Geloof versus ongelooft

Aan het eind van zijn leven heeft Friedrich Daumer het sterk geladen spanningsveld dat onverminderd met het Kaspar-Hauser-vraagstuk verbonden blijkt te zijn, op onnavolgbare wijze weergegeven als een zaak van 'geloof' versus 'ongelooft':

"Zien wij van alle bijzondere betrekkingen en interesses af, die in de strijd rond Hauser tot gelding komen en mogelijk zijn, dan zouden we hun betekenis zó kunnen weergeven, dat zich daarin de strijd tussen geloof en ongelooft uitdrukt. Dit vraagt echter om een verklaring en om uitleg. Wanneer op die manier gesproken wordt, pleegt men voornamelijk alleen maar te denken aan religieuze en kerkelijke posities en de bijbehorende tegenstellingen en ontkenningen. Daarvan kan hier geen sprake zijn; daar heeft onze zaak niets mee te maken; zogezegd 'het geloof' in Kaspar Hauser schijnt mij daarvan volledig onafhankelijk, en men heeft ook nooit geprobeerd dit aspect in de zaak te betrekken. De gerechtspresident Von Feuerbach was, zoals algemeen bekend, geen vrome kerkganger; en in Neurenberg bevond Kaspar Hauser zich niet enkel te midden van een protestantse geloofsgemeenschap; men polemiseerde daar toen ook hevig tegen kerkelijk geloof en piëtisme; en degenen die deze vondeling het eerst in handen viel, stonden overwegend aan die [polemiserende] kant. Wanneer dr. Meyer¹¹⁰ daarom over een weekhartige, zweverige achterlijkheid en over dwaasheid in die periode spreekt, waaraan de geschiedenis van Kaspar Hauser zijn romantische gestalte te danken zou hebben – een verwijt, dat in het bijzonder Neurenberg zou moeten treffen –, dan is dit volstrekt ongepast en feitelijk onwaar. De stemming en de geestesrichting die [in het geloof in Kaspar Hauser] tot uitdrukking kwamen, waren juist het tegendeel daarvan.

Wat ik hier onder geloof versta is ook niet enkel de mening dat Hauser een heimelijk uit de weg geruimde prins, graaf of rijkeluiszootje, of iets dergelijks geweest zou zijn; dit aspect heeft, althans wat mij betreft, nooit een wezenlijke bekoering op mij uitgeoefend en heeft nooit mijn handelwijze bepaald; mijn deelname aan het lot van Hauser was vooreerst heel eenvoudig van persoonlijke en menselijke aard en vervolgens, wegens de merkwaardige verschijnselen die dit 'vreemde mensenexemplaar' voor de waarneming bood, door wetenschappelijke interesses gemotiveerd en versterkt. Ik versta hier onder geloof, om het eindelijk positief uit te drukken, *de erkenning van het buitengewone*, ook wanneer dit in tegenspraak is met de algemeen gangbare begripswereld; de toewijding aan het zich als zodanig manifesterende, slechts door lomtheid te loochenen feit; aan de daardoor bevestigde diepe, innerlijke samenhang der dingen; aan wat niet op de vlakke hand ligt, niet stoffelijk en mechanisch te begrijpen en te verklaren is en wat desondanks waar en werkelijk is, wat echter het kleingeestige materialistische verstand zo antipathiek is en tegenstaat, wat dit verstand zo hartstochtelijk, om elke prijs en op elke moge-

¹¹⁰ Het boek van Daumer uit 1873, waarin dit citaat staat, was een reactie op de publicatie van Julius Meyer welke een jaar eerder was verschenen.

lijk manier wil elimineren. Op dit geloof is niet enkel alle religie gebaseerd, maar ook alle cultuur in de volle menselijke zin van het woord; dat is niet alleen maar het gebod van een uiterlijke wetgeving en instantie, maar een eis van het gezonde verstand, van echte, onbevongen waarheidsvinding en wetenschap; en wanneer die redelijkheid wegvalt, leidt de weg van de mensheid – ondanks alle uiterlijke voordelen van de techniek, de industrie en een materialistisch-nationalistische oriëntatie en dito sentiment – tot barbarij, tot vernietiging van de mensheid als geheel, tot verlies van alle menselijke waardigheid, tot verstikking van alle fijnzinnige en edele gevoelens van het menselijk gemoed en alle fijngevoelige inzichten van de menselijke geest, tot onverdraaglijke gevoelsarmoede en kaalslag in het leven, en voert aldus tot een algemene, zo niet uiterlijke, dan toch innerlijke luiheid en tot het uiteenvallen van de sociale samenhang – een resultaat en afloop van processen, die in onze tijd in de verschrikkelijkste symptomen herkenbaar zijn en dreigend genoeg aan de dag treden. Tot deze 'vooruitgang' in de ergste zin van het woord zou ook de triomf van de 'negatieve kritiek' op subtiele wijze kunnen bijdragen, welke recent weer door het boek van Meyer moest worden opgeroepen. Overwint daarentegen de gelovige gezindheid, dan zouden de gezagsdragers die haar vertegenwoordigen niet gediskwalificeerd kunnen worden, dan moet de verschijning van Hauser met al de bijbehorende eigenaardigheden en merkwaardigheden erkend worden en kan men de haar toekomstige plaats in de geschiedenis en de wetenschap niet meer bestrijden, dan lijdt het genoemde bekrompen verstand een gevoelige nederlaag; en dat zou iedereen moeten wensen die zich op het uitgedroogde, geest- en harteloze gebied van een dergelijke levensontkenning niet thuis voelt, wat hij verder in religieus opzicht ook moge zijn en of hij nu met deze of gene kerkelijke partij verbonden is of enkel zijn eigen geloofsbeleving heeft." ¹¹¹ Aldus Daumer.

Zo zijn we tenslotte weer teruggekeerd op het uitgangspunt waaraan de discussie over Kaspar Hauser in 1830 ontvlamde: de logica van het waarschijnlijke, het verstandige en het betamelijke, dat een mensenkind als Kaspar Hauser met al zijn raadselachtige ongerijmdheden, niet vermag waar te nemen en ook niet waar wil hebben. Waartoe een dergelijke levensbeschouwing kan leiden, gaf Daumer in het voorafgaande citaat al aan. Anno 2012 is de door hem beschreven "barbarij" een wereldwijde realiteit geworden, die ik eerder al eens heb beschreven.¹¹² Door de overheersende invloed van de materialistische denk- en levenswijze, zijn er immers drie breuken in de samenhang van de mens met de wereld ontstaan:

- de breuk met het bovennatuurlijke,
- de breuk met de medemens en
- de breuk met de natuur.

Dit is de schaduwzijde van een bewustzijnsontwikkeling die mogelijk heeft gemaakt dat de mens zichzelf als een vrij en individueel wezen kan beleven. Hij is zich van zijn persoonlijk ik en van de daarmee verbonden krachten van het individuele verstand sterk bewust geworden maar heeft daarvoor de prijs betaald van een drievoudige vervreemding van de hem omringende werkelijkheid. In toenemende mate stelt de mens zich tevreden met het streven naar welvaart en welzijn ('feeling good life style'), maar beschouwt elke vorm van daadwerkelijk idealisme als jeugdwaasheid. Het meest treffend komt dit feit tot uitdrukking in de ontwikkeling van een in intellectueel en technische opzicht hoogstaande beschaving, die echter in sociaal en spiritueel opzicht steeds meer op een wereldramp dreigt uit te lopen. Zijn hoogste verworvenheid, het menselijk vernuft, is in die zin tegelijk de grootste zwakheid van de moderne mens gebleken. Hoe

¹¹¹ Daumer 1873, uitgave 1984, pag. 34-36.

¹¹² Zie pag. 7 e.v. in Paul Heldens: "[Jong gestorvenen](#)". Internetpublicatie. Nijmegen 2012, antrovista.com.

merkwaardig beroert ons dan de hiermee krachtig contrasterende gestalte van Kaspar Hauser! In het kerkerexperiment hebben zijn vijanden hem in hoge mate trachten te vervreemden van de bovennatuurlijke werkelijkheid, de wereld der natuur en de wereld van de mensen. Het is alsof in het lot van Kaspar Hauser zich iets wezenlijks van het lot van de moderne mensheid weerspiegelt. In de woorden van Jakob Wassermann:

"(...) hij [Daumer] bleef staan, omarmde Caspar nog vaster en riep met omhoog gebleven blik: 'Mensch, o mensch!' Het woord ging Caspar door merg en been. Het was hem alsof hem op eenmaal openbaar werd, wat dit beteekende: Mensch! Hij zag een schepsel, diep onder den grond in banden en vastgeketend, van uit de diepte omhoogziend, zich zelf vreemd, den ander vreemd, wien hij het woord 'mensch' toeschreeuwde en die hem niets anders kon antwoorden dan juist dezen veelbeteekenenden kreet: 'Mensch'.

Zijn oor hield den klank vast, die door de ontroering van Daumer iets gewijds voor hem had gekregen. Den anderen morgen nam hij zijn dagboek ter hand, en het eerste wat hij er in schreef, waren de woorden: 'Mensch, o mensch!' voor elk ander natuurlijk een zinloze hieroglyphe, maar voor hem een veelbeteekenende aanwijzing, schier een ontsluitend geheim, een leus, een tooverspreuk tot afwending van gevaren."¹¹³

Met de overheersing van een materialistisch mens- en wereldopvatting, die de mens met heel zijn scherpzinnigheid opsluit in een 'kerker van bekrompenheid' en die niet alleen de realiteit van de geest ontkent, maar ook die van de ziel, staat het waarachtig menszijn zelf op het spel. Het is aangrijpend om te constateren dat Daumer deze tragische ontwikkeling met pijn in het hart voorzag, nota bene als gevolg van een mentaliteit die zich aan de strijd rond Kaspar Hauser openbaarde. Wat zegt dat over Kaspar Hauser? Wie was hij in godsnaam dat hij dit bij mensen opriep en nog altijd oproept, nl. dat de geesten daaraan scheiden? Over dit aspect van het gehele Kaspar-Hauser-probleem schreef – tot slot – Karl Heyer als volgt:

"Houdt men zich bezig met alles wat als pro en vooral als contra te berde is gebracht, dan kan het iemand steeds duidelijker worden dat achter de tegenstand tegen Kaspar Hauser uiteindelijk een heel bepaalde wil staat, een wil die (aanvankelijk bewust) een verduistering teweeg gebracht heeft, zodat, zoals Pies het eens uitdrukte, 'van welke belanghebbende zijde dan ook het op zichzelf heldere, hoewel door de uitzonderlijkheid van het geval gecompliceerde bronnenmateriaal op de meest troosteloze wijze verdraaid en verward werd'.¹¹⁴ En dit gedurende lange tijd met groot succes. De mate van haat en hartstocht die daarbij is opgebracht, karakteriseert een andere onderzoeker met de woorden dat rond Kaspar Hauser 'geen literatuur, maar een slagveld' bestaat.¹¹⁵ Dat is op zich al een erg wezenlijk deel van het totale fenomeen. De aard van deze vijandige gezindheid tegenover het ongewone van de verschijning van Kaspar Hauser alleen al kan er op duiden dat het bij deze zaak om iets in spiritueel opzicht 'belangrijks en betekenisvols moet gaan, waartegen het loont om zoveel tegenin te brengen'. Het is zeker frapperend dat men op het gebied van de Kaspar-Hauser-literatuur de uitspraak vindt, dat aan het geval van Kaspar Hauser zich de geesten scheiden, dat aan hem zich openbaart, welk geesteskind iemand is. Ook dat had Daumer al duidelijk ingezien."¹¹⁶

¹¹³ Wasserman 2005, 6^e dr., pag. 105.

¹¹⁴ Pies III (1926), pag. 3-4. Idem Pies IV (1928), pag. 7.

¹¹⁵ Wagler 1926, pag. 3.

¹¹⁶ Karl Heyer 1999, 4^e dr., pag. 26.

VII. LITERATUUROVERZICHT

Onderstaand, door mij aangevuld en geactualiseerd literatuuroverzicht, is gebaseerd op de lijst die Kurt Kramer op zijn informatieve website aanbiedt: www.kaspar-hauser-infos.de/ (P.H.)

- Albersdorf, Caroline Gräfin von: *Kaspar Hauser oder Andeutungen zur Enthüllung mancher Geheimnisse über Hausers Herkunft, die Ursachen seiner Gefangenhaltung und Ermordung*. Regensburg 1837. Herdruk: Schutterwald-Baden 2004, Wissenschaft Verlag.
- Bapst, Edmond: *A la conquête du trône de Bade. La Comtesse de Hochberg, la Grande-Duchesse Stéphanie, Gaspard Hauser*. Parijs 1930.
- Bapst, Edmond: *Une mère et son fils, La Grande-Duchesse Stéphanie et Gaspard Hauser*. Parijs 1933.
- Bapst, Edmond: *Die Eroberung des 'Kaspar Hauser'-Throns von Baden*. Obertshausen 2007 / Bazel 2007, Kaspar Hauser Verlag / Lochmann Verlag.
- Bapst, Edmond: *Eine Mutter und ihr Sohn. Die Grossherzogin Stefanie und Kaspar Hauser*. Bazel 2009, Kaspar Hauser Verlag / Lochmann Verlag.
- Bartning, Adolf: *Neue Wege in der Kaspar-Hauser-Forschung*. Ohne Ort und ohne Jahr. Nachtrag zu: *Neues über Kaspar Hauser*. Ansbach 1927. Opgenomen in Bartning & Pies 1930.
- Bartning, Adolf: *Neues über Kaspar Hauser*. Vortrag, gehalten am 22. April 1927 von Rechtsanwalt Bartning (Hamburg) in der Hamburgischen Forensisch-Psychologischen Gesellschaft. Ansbach 1927. Opgenomen in Bartning & Pies 1930.
- Bartning, Luise / Pies, Hermann (Hrsg.): *In memoriam Adolf Bartning. Altes und Neues zur Kaspar-Hauser-Frage aus dem literarischen Nachlaß des Verstorbenen*. Ansbach 1930, C. Brügel Verlag.
- Bathe, Simon: *Kaspar Hauser. Das Verbrechen am Seelenleben eines Menschen*. Facharbeit Leistungskursfach Deutsch. Burgstädt 1999.
- Bayern, Prins Adelbert von: *Königin Karoline von Bayern und Kaspar Hauser*. In: *Der Zwiebelturm*, jrg. 6, 1951.
- Berghe, Gie van den: *God tegen allen*. Weekblad De Tijd, 7 augustus 2004, 'De Klassieker'. Boekbespreking van Feuerbach e.a., "Kaspar Hauser, zijn leven, zijn opvoeding". Amsterdam 1990, Candide. Serendib, download [hier](#).
- Bernardy, Françoise de: *Stéphanie de Beauharnais*. Parijs 1936.
- Besseling, Nard: *Kaspar Hauser is actueler dan we vaak denken*. Jonas, tweewekelijks tijdschrift, jrg. 27, nr. 12, pag. 24-25, 7 februari 1997. [Reactie op artikel van Der Spiegel 25-11-1996.]
- Besseling, Nard: *Neurenberg, de vraag om menselijkheid*. Motief, maandblad voor antroposofie, nr. 37, pag. 20-25, januari 2001. [Een bezoek aan Neurenberg leidt tot verwerking van en commentaar op het DNA-onderzoek van Der Spiegel uit 1996.]
- Besseling, Nard: *Jonkvrouw en Kind. De verwantschap tussen Novalis en Kaspar Hauser*. Motief, maandblad voor antroposofie, nr. 124, pag. 12-15, december 2008.
- Biedermann, Rudolf: *Eindrücke bei der Pressekonferenz zu 'Kaspar Hauser' in Ansbach*. Das Goetheanum, jrg. 75, nr. 36, pag. 431-432, 8 december 1996.
- Biedermann, Rudolf: *Kaspar Hauser: Neue Forschung und Aspekte 1*. Offenbach 1998, Kaspar Hauser Verlag.

Boardman, Terry: *Kaspar Hauser. Where did he come from? A phenomenological inquiry into Rudolf Steiner's question*. Stourbridge (Engeland) 2006, Wynstones Press. Zie voor zijn website [hier](#).

Bogdanovics, Jasminka: *Die Aquarelle Kaspar Hausers*. Das Goetheanum, jrg. 2012, 8 september, nr. 36, pag. 6-7.

Borne, Roswitha von dem: *Kaspar Hauser – kein Prinz?* Die Christengemeinschaft, jrg. 69, 1997, nr. 1, pag. 41-42. [Reactie op het artikel in Der Spiegel van 25 november 1996.]

Boxler, Horst: *Autobiographischen Notizen des Großherzoglichen badischen Hofmarschalls Freiherr Roeder von Diesburg*. In: „Zeitschrift Land zwischen Hochrhein und Südschwarzwald. Beiträge zur Geschichte des Landkreise Waldhüt“. Sonderausgabe Nr. 1, Jrg. 1997, pag. 5-111.

Bruglocher, E.: *Über Kaspar Hausers Todesart*. Ärztliche Studie. Ansbach 1929.

Brunner, Emil: *Kaspar Hauser. Graphologische, mikroskopische und mikrographische Handschriftenuntersuchungen und Gutachten*. Zeitschrift für Menschenkunde, jrg. 5, nr. 6, maart 1930, pag. 343-408.

Conradt, Marcus: *Fünfeinhalb Jahre unter Menschen. Armer Kaspar Hauser*. Stuttgart 1983.

Daumer, Georg Friedrich: *Mitteilungen über Kaspar Hauser*. Nürnberg 1832. Herdruk: Dornach 1983, Rudolf Geering Verlag.

Daumer, Georg Friedrich: *Enthüllungen über Kaspar Hauser*. Frankfurt 1859.

Daumer, Friedrich: *Kaspar Hauser – Sein Wesen, seine Unschuld, seine Erduldungen und sein Ursprung*. Regensburg 1873. Herdruk: Dornach 1984, Rudolf Geering Verlag.

Demisch, Heinz: *Ein Porträt von Kaspar Hauser?* Das Goetheanum jrg. 64, nr. 24, pag. 148-199, 12 december 1985. [Bespreking van een door Mayer en Tradowsky (1984, pag. 784) ten onrechte voor Kaspar Hauser gehouden, getekend portret van de hand van A. Lucas, voorstellende zijn zoon August Lucas.]

Demisch, Heinz: *Kaspar-Hauser-Forschung und Quellenkritik. Zur Entgegnung von Mayer & Tradowsky*. Dürnau 1986. [In deze brochure worden een aantal onnauwkeurigheden in het monumentale werk van Mayer en Tradowsky (1984) gecorrigeerd.]

Engel, Eduard: *Kaspar Hauser. Schwindler oder Prinz? Ein urkundlicher Roman*. Braunschweig 1931.

Eschricht, Daniel Friedrich: *Unverstand und schlechte Erziehung*. Berlin 1857.

Färber, Konrad M.: *Das 'Kind Europas' und die alte bayerische Grenze bei Ölsbach im Landkreis Neumarkt i.d. Opf: eine historische Deutung des Kriminalfalls Kaspar Hauser*. Regensburg 1997, 2^e gewijzigde en verbeterde druk.

Feenstra, Gerbrand: *Het einde van prins Kaspar Hauser*. De Volkskrant, zaterdag 14 december 1996, pag. 17, katern Wetenschap. [Reactie op artikel van Der Spiegel 25-11-1996.]

Feuerbach, Anselm von: *Einige wichtige Actenstücke den unglücklichen Findling Caspar Hauser betreffend*. Berlin 1831. Opnieuw uitgegeven als aanhangsel in de herdruk van de boekuitgave: *Kaspar Hauser. Beispiel eines Verbrechens ...* Dornach 1983.

Feuerbach, Anselm von: *Kaspar Hauser. Beispiel eines Verbrechens am Seelenleben des Menschen*. Ansbach 1832. Herdruk: Dornach 1983, Rudolf Geering Verlag. Herdruk: "Kaspar Hauser", Paul Johann Anselm von Feuerbach. Voorwoord van prof. Bernd Brinkmann en van Armin Forker. Holzminden 2006, Reprint Verlag Leipzig. ISBN: 3-8262-0608-8. [Dit voorwoord bevat de enige openbare schriftelijke samenvatting door Brinkmann van het tweede DNA-onderzoek.]

Feuerbach, Anselm von: *Mémoire. Wer möchte wohl Kaspar Hauser sein?* 1832. In: Feuerbach, Ludwig: *Anselm von Feuerbach, Leben und Wirken*. Leipzig 1852/53, 2. Bd., S. 319

ff. Opnieuw uitgegeven als aanhangsel in de boekuitgave: *Kaspar Hauser. Beispiel eines Verbrechens ...* Dornach 1983.

Feuerbach, Ludwig von: *Anselm Ritter von Feuerbach's weiland königl. Bayerischen wirkkl. Staatsraths und Appellationsgerichts-Präsidenten Leben und Wirken aus seinen ungedruckten Briefen und Tagebüchern, Vorträgen und Denkschriften veröffentlicht von seinem Sohn ...*, Leipzig 1852.

Feuerbach, Anselm Ritter von & Daumer, Georg F.: *Kaspar Hauser*. Mit einem Bericht von Johannes Mayer und einem Essay von Jeffrey M. Masson. Frankfurt am Main 1995, Verlag Eichborn. [Bevat de publicatie van Feuerbach uit 1832; verder oorspronkelijke aantekeningen die ten grondslag lagen aan Daumers boek uit 1832 en een essay van Masson over moordzaken het Badense vorstenhuis betreffende.]

Feuerbach, Anselm Ritter von; Daumer, Georg F.; Pirch, Otto von & Fuhrmann, Heinrich: *Kaspar Hauser. Zijn leven, zijn opvoeding zoals waargenomen en beschreven door vier tijdgenoten*. Redactie: M.X. Boom & E.J.P. Brand. Ten geleide: dr. E. Vervaet. Amsterdam 1990, Candide.

Flake, Otto: *Kaspar Hauser. Vorgeschichte, Geschichte, Nachgeschichte. Ein Tatsachenbericht*. Mannheim [1950], Kessler Verlag; Frankfurt a/M 1990, Fischer Taschenbuch Verlag.

Fuhrmann, Heinrich: *Kaspar Hauser's Confirmationsfeier*. Ansbach 1833. Herdruk in: *Kaspar Hauser*. Dornach 1983.

Fuhrmann, Heinrich: *Trauerrede*. Ansbach 1833. Herdruk in: *Kaspar Hauser*. Dornach 1983.

Fuhrmann, Johann Simon Heinrich: *Kaspar Hauser. Beobachtet und dargestellt in der letzten Zeit seines Lebens von seinem Religionslehrer und Beichtvater*. Ansbach 1834. Met daarin opgenomen: *Kaspar Hauser's Confirmationsfeier* en *Trauerrede*. Herdruk: Dornach 1983.

Garnier, Joseph Heinrich: *Einige Beiträge zur Geschichte Caspar Hausers*. Straßburg 1834. Herdruk: Offenbach a/M 2004, Kaspar Hauser Verlag.

Giehrl, Rudolph: *Caspar Hauser, der ehrliche Findling, als Widerlegung der Polizeirat Merkerschen Schrift*. Nürnberg 1830.

Groot, Edward de: *DNA-test ontmaskert Kaspar Hauser*. Dagblad Het Parool, katern 'Spectrum', zaterdag 7 december 1996. [Reactie op artikel van Der Spiegel 25-11-1996.]

Gottschalk, Birgit: *Das Kind von Europa: zur Rezeption des Kaspar-Hauser-Stoffes in der Literatur*. Wiesbaden 1995.

Geuljans, Stephan: *Kaspar Hauser, het 'kind van Europa'. Idealen als drijvende kracht in de evolutie*. Internetartikel. Download: klik [hier](#).

Hallaschka, Ute: *Es ist die Angst vor dem Denken, die uns irre macht*. Die Drei, jrg. 67, 1997, nr. 1, pag. 64-66. [Reactie op artikel van Der Spiegel 25-11-1996.]

Hanfstengel, Fr.: *Skisse der bis jetzt bekannten Lebensmomente des merkwürdigen Findlings Caspar Hauser in Nürnberg*. Kempten 1830.

Heidenreich, Friedrich Wilhelm: *Kaspar Hausers Verwundung, Krankheit und Leichenöffnung*. Berlin 1834. Herdruk in: *Kaspar Hauser. Arztberichte*. Dornach 1985.

Heyer, Karl: *Kaspar Hauser und das Schicksal Mitteleuropas im 19. Jahrhundert*. Kressbron 1958. Basel 1999, 4e dr., Perseus Verlag.

Hörisch, Jochen (Hrsg.): *»Ich möchte ein solcher werden wie ...« Materialien zur Sprachlosigkeit des Kaspar Hauser*. Frankfurt 1979, 1994, 4e dr.

Isele, Max: *Mahlberg – Kaspar Hausers Traumschloss*. Obertshausen 2006 / Bazel 2007, 2e verbeterde druk. Kaspar Hauser Verlag / Lochmann Verlag.

Karlsruhe, Fischer von: *Kaspar Hauser. Seine Lebensgeschichte und der Nachweis seiner fürstlichen Herkunft*. Regensburg 1883.

Keuler, Peter Josef: *Der Findling Kaspar Hauser als medizinisches Phänomen: eine medizinische Analyse der überlieferten Quellen*. Bochum 1997. Medische dissertatie.

Keyserlingk, Johanna Gräfin von: „*Bilder und Studien aus dem Nachlaß. Kaspar Hauser. Lord Stanhope. Die Rettung des Sohnes*“. Herausgegeben von Adalbert Graf von Keyserlingk. Dornach 1986.

Klee, Fritz: *Neue Beiträge zur Kaspar-Hauser-Forschung*. Nürnberg 1929, J.L. Schrag Verlag.

Klüber, Johann Ludwig: *Kaspar Hauser*. In: *Frankfurter Journal* vom 8. 5. 1833.

Klüber, Johann Ludwig: *Erwiderung (gegen Ritter von Lang)*. In: *Didaskalia. Blätter für Geist, Gemüth und Publizität* vom 20. 1. 1834.

Klußmann, Michael: *Das Rätsel der Geburt. Mysterium und Mystification um Kaspar Hauser*. Das Goetheanum, weekblad voor antroposofie, jrg. 75, nr. 38/39, pag. 459-464, 22 december 1996. [Instemmende reactie op het artikel in Der Spiegel van 25 november 1996 waarin de auteur meent Karl Heyer, Paul Michaelis en Peter Tradowsky als dwaallichten in het Kaspar-Hauser-onderzoek neer te moeten zetten.]

Kolb, Georg Friedrich (onder pseudoniem: F.K. Broch): *Kaspar Hauser. Kurze Schilderung seines Erscheinens und seines Todes. Zusammenstellung und Prüfung des bis jetzt vorliegenden Material über seine Abstammung ...* Zürich 1859.

Kolb, Georg Friedrich: *Kaspar Hauser. Ältere und neuere Beiträge zur Aufhellung der Geschichte des Unglücklichen*. Regensburg 1883.

König, Karl: *Kaspar Hauser*. Samengesteld door Peter Self & Richard Steel. Reeks: Karl König Werkausgaben. Stuttgart 2012, Freies Geistesleben.

Kramer, Kurt: *Kaspar Hauser: kein Rätsel unsere Zeit*. Ansbach 1978.

Kramer, Kurt: *Kaspar Hauser – ein kurzer Traum und kein Ende*. Ansbach 2002. E-book. Zie zijn website [hier](#).

Kunze, Wilhelm: *Mythos, Gestalt und Schicksal von Kaspar Hauser*. Nürnberg 1931.

Lakies, Holger / Lakies-Wild, Gisela: *Das Phänomen. Entwicklungspsychologisch bedeutsame Fakten des Hauser-Mysteriums*. Ansbach 1978.

Lang, Heinrich Ritter von: *Caspar Hauser'sche Literatur*. In: *Jenaische Allgemeine Literaturzeitung*. Nr. 101 - 106. Jena 1834.

Lang, Heinrich Ritter von: *Über Kaspar Hauser*. In: *Blätter für literarische Unterhaltung*. Nr. 4. Leipzig 1834.

Leonhard, Karl: *Kaspar Hauser und die moderne Kenntnis des Hospitalismus*. *Confinia psychiatrica* 13 (1970), pag. 213-229.

Leonhardt, Ulrike: *Prinz von Baden genannt Kaspar Hauser*. Hamburg 1987; 1995, Rowohlt Verlag.

Leuthold, Reiner: *Johann Heinrich David von Hennenhofer: der Verdunkler des Kaspar Hauser Schicksals. Eine badische Karriere*. Basel 2005, Lochmann Verlag / Offenbach a/M 2005, Kaspar Hauser Verlag.

Linde Antonius von der: *Kaspar Hauser. Eine neugeschichtliche Legende von ...* 2 Bände. Wiesbaden 1887.

Manen, Hans Peter van: *Kaspar Hauser. Zijn leven en zijn plaats in de geschiedenis*. Zeist 1985, Vrij Geestesleven.

Manen, Hans Peter van: *Nieuwe beweging rond Kaspar Hauser*. Motief, maandblad voor antroposofie, nr. 63, mei 2003, pag. 20-23. Download [hier](#).

Mayer, Johannes / Tradowsky, Peter: *Kaspar Hauser - Das Kind von Europa. In Wort und Bild dargestellt von Johannes Mayer und Peter Tradowsky*. Stuttgart 1984, 1^e en 2^e

druk, Verlag Urachhaus. [Deel 1: *Die Geschichte Kaspar Hausers* door Peter Tradowsky. Een biografie. Deel 2: *Bilder und Dokumente aus dem Leben Kaspar Hausers* verzameld, samengesteld en van commentaar voorzien door Johannes Mayer. Een documentatie met afbeeldingen, foto's en facsimiles in zwart-wit en kleur.]

Mayer, Johannes: *Philip Henry Lord Stanhope - Der Gegenspieler Kaspar Hausers*. Stuttgart 1988, Urachhaus Verlag. Herdruk: Stuttgart 2005, Verlag Johannes M. Mayer.

Mayer, Johannes (red.): *Kaspar Hauser: der Mensch, der Mythos, das Verbrechen*. Stuttgart 1994, Urachhaus Verlag. [Het boek bij de bioscoopfilm van Peter Sehr.]

Mayer, Johannes: *Kaspar Hauser - "Rätsel endlich aufgeklärt?"*. In: *Das Goetheaneum* vom 25. Juni 1995, S.146- 147.

Mayer, Johannes: *Die Individualität des 'Kindes von Europa' lebt fort*. Die Drei, jrg. 67, 1997, nr. 1, pag. 62-64. [Reactie op het artikel in Der Spiegel van 25 november 1996.]

Mehle, Ferdinand: *Der Kriminalfall Kaspar Hauser*. Kehl 1994; Kehl/Straatsburg/Bazel 2009 - 3^e herziene dr., Verlag Morstadt.

Merker, Johann Friedrich Karl: *Caspar Hauser, nicht unwahrscheinlich ein Betrüger*. Berlin 1830.

Merker, Johann Friedrich Karl: *Nachrichten über Caspar Hauser aus authentischen Quellen und Betrachtungen über deren Beweiskunft für die Einkerkelungsgeschichte des Jünglings*, Berlijn 1831.

Merker, Johann Friedrich Karl: *Einige Betrachtungen über die von Herrn von Feuerbach geschilderte Geschichte Caspar Hausers*. In: *Beiträge zur Erleichterung des Gelingens der praktischen Polizei*. Nr. 11-23. Berlin 1833.

Merker, Johann Friedrich Karl: *Wichtige Aufklärungen über Kaspar Hausers Geschichte, durch den Grafen Stanhope dem Polizeirat Merker mitgeteilt*. Berlin 1834.

Meyer, Julius: *Authentische Mitteilungen über Kaspar Hauser*. Ansbach 1872; 1913, 2^e druk.

Meyer, Julius: *Caspar Hauser. Hinterlassenes Manuscript von Joseph Hickel*. Herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Julius Meyer. Ansbach 1881.

Mittelstädt, Otto: *Kaspar Hauser und sein badisches Prinzentum*. Heidelberg 1876.

Nijeboer, Arjen: *Kaspar Hauser: het mysterie blijft*. Jonas, 14-daags tijdschrift, jrg.27, nr. 8/9, pag. 26-29, 13 december 1996. [Reactie op het artikel over het DNA-onderzoek in Der Spiegel van 25 november 1996.]

Peitler, Hans / Ley, Hans: *Kaspar Hauser. Über Tausend bibliographische Nachweise*. Ansbach 1927. LITERATUURVERZICHT.

Pies, Hermann (I & II): *Augenzeugenberichte und Selbstzeugnisse*. Erster und zweiter Band. Stuttgart 1925, Robert Lutz-Verlag.

Pies, Hermann (III): *Fälschungen und Tendenzberichte einer »offiziellen« Hauserliteratur, Aktenmäßige Feststellungen*. Nürnberg 1926, J.L. Schrag Verlag.

Pies, Hermann (IV): *Die amtlichen Aktenstücke über Kaspar Hausers Verwundung und Tod*. Bonn 1928, Kulturhistorischer Verlag.

Pies, Hermann & Bartning Adolf (V): *In Memoriam Adolf Bartning. Altes und Neues zur Kaspar Hauser-Frage*. Ansbach 1930, Verlag C. Brügel & Sohn.

Pies, Hermann (VI): *Die Wahrheit über Kaspar Hausers Auftauchen und erste Nürnberger Zeit. Augenzeugenberichte, Selbstzeugnisse, amtliche Aktenstücke, Fälschungen und Tendenzberichte*. Saarbrücken 1956, Minerva Verlag.

Pies, Hermann (VII): *Kaspar Hauser. Eine Dokumentation*. Ansbach 1966, Verlag C. Brügel & Sohn. 311 pag. [Samenvattende publicatie van zijn onderzoeksbevindingen.]

Pies, Hermann (VIII): *Kaspar Hauser, Fälschungen, Falschmeldungen und Tendenzberichte*. Ansbach 1973, Ansbacher Museumsverlag.

Pies, Hermann & Mayer, Johannes (redactie): *Kaspar Hauser. Augenzeugenberichte und Selbstzeugnisse*. Stuttgart 1985, Urachhaus. HERDRUK VAN PIES I (1925).

Pies, Hermann & Mayer, Johannes (redactie): *Kaspar Hauser. Die Wahrheit über Kaspar Hausers Auftauchen und erste Nürnberger Zeit*. Stuttgart 1987, Urachhaus Verlag. HERDRUK VAN PIES VI (1956).

Pirch, Otto Ferdinand: *Beobachtungen über Caspar Hauser*. In: *Annalen der deutschen und ausländischen Criminalrechtspflege*. Berlin, juni 1830.

Portwich, Philipp: *Kaspar Hauser, naturphilosophische Medizin und frühe Homöopathie*. Medizinisches Journal jrg. 31, 1996, nr. 1-2, pag. 89 e.v.

Preu, Paul Siegmund Karl: *Der Findling Kaspar Hauser und dessen außerordentliches Verhältnis zu homöopathischen Heilstoffen*. Leipzig 1832. Herdruk in: *Kaspar Hauser. Arztberichte*. Dornach 1985.

Preu / Osterhausen / Albert / Heidenreich: *Kaspar Hauser. Arztberichte*. Ongewijzigde herdruk van de door Hermann Pies uitgegeven berichten, ingeleid door Peter Tradowsky. Dornach 1985. [Bevat o.a. de medische onderzoekverslagen van Preu en Osterhausen uit december 1830 en de lijkschouwingsberichten van Albert en van Heidenreich uit december 1833, resp. 1834.]

Radbruch, Eberhard: *Paul Johann Anselm von Feuerbach. Ein Juristenleben*. Göttingen 1969, Verlag E. Wolf. BIOGRAFIE.

Renner, Erich: *Von 'wilden Kinder': Studien zur Grundlegung pädagogischen Denkens*. Weinheim 1997, Deutsche Studien Verlag.

Schauberg, Joseph: *Aktenmäßige Darstellung der über die Ermordung des Studenten Lesing aus Freienwalde in Preußen bei dem Kriminalgerichte des Kantons Zürich geführten Untersuchung*. Zürich 1837.

Schiener, Anna: *Der Fall Kaspar Hauser*. Regensburg 2010, Verlag Friedrich Pustet.

Schlich, Jutta von (Hrsg.): *Warum fliegen da lauter so schwarze Würmer herum?: das Kaspar Hauser Syndrom in Literatur und Film, Forschung und Lehre*. Würzburg 1999, Königshausen & Neumann.

Schmidt, Georg Philipp von Lübeck: *Über Caspar Hauser*. Heft I. Altona, Aue 1831. Heft II ebd. 1832.

Scholz, Hans: *Der Prinz Kaspar Hauser. Protokoll einer modernen Sage*. Hamburg 1964.

Schreibmüller, Walther: *Kaspar Hausers Tod*. Sonderdruck aus Jahrbuch für Fränkische Landesforschung. Band 45 (jrg. 1985).

Schreibmüller, Walther: Bilanz einder 150-jährige Kaspar Hauser Forschung. Genealogisches Jahrbuch 31 (1991), pag. 43-84.

Seiler, Sebastian (pseudoniem: N.E. Mesis): *Kaspar Hauser, der Tronerbe von Baden*. Zürich 1840.

Sittenberger, Hans: *Kaspar Hauser. Der Findling von Nürnberg*. Berlin 1925.

Spiegel, Der: *Betrüger oder Prinz*. Nr. 10, pag. 100-101, 4 maart 1996. [Aankondiging van het DNA-onderzoek naar de afstamming van Kaspar Hauser.]

Spiegel, Der: *Der entzauberte Prinz. Schönster Krimi aller Zeiten*. Weekblad Der Spiegel, Nr. 48, 25 november 1996, pag. 254-273. Hamburg 1996.

Spiegel, Der (Amman, Thomas & Blech, Jörg): *Haariger Befund*. Nr. 52, pag. 134, 21 december 2002. [Reactie op het tweede DNA-onderzoek o.l.v. prof. Brinkmann.]

Stanhope, Philipp Heinrich Graf von: *Materialien zur Geschichte Kaspar Hausers*. Heidelberg 1835.

Steffen, Albert: *Das Kaspar Hauser-Problem*. Das Goetheanum, Wochenschrift für Anthroposophie, jrg. 43, nr. 37, 13 september 1964, pag. 289-291.

Stibbe, Max: *Kinderen, die geschiedenis maken*. Den Haag 1938.

Striedinger, Ivo: *Neues Schrifttum über Kaspar Hauser. Zur 100. Wiederkehr seines Todesstages (17. Dezember 1933)*. Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte, jrg. 6, 1933, pag. 415-484.

Struve, Ulrich (Hrsg.): *Der Findling: Kaspar Hauser in der Literatur*. Stuttgart 1992.

Struve, Ulrich (Hrsg.): *Der imaginierte Findling. Studien zur Kaspar-Hauser-Rezeption*. Heidelberg 1995.

Tradowsky, Peter: *Kaspar Hauser oder das Ringen um den Geist*. Dornach 1980; 1983, 3^e druk, Philosophisch-Anthroposophischer Verlag am Goetheanum.

Tradowsky, Peter: „Aufs neue nach so langer Frist ... soll ich beschimpft, zertreten werden. Kaspar Hauser im Geisteskampf der Gegenwart“. Dornach 1998, Verlag am Goetheanum. [Een reactie op het DNA-onderzoek van Der Spiegel en op enkele met Der Spiegel instemmende geluiden in de antroposofische beweging, o.a. van Michael Klußmann].

Tradowsky, Peter: *Kaspar Hauser. Die Botschaft des Kindes von Europa*. Das Goetheanum, jrg. 2012, 14 april, nr. 15/16, pag. 10-11.

Tradowsky, Peter: *Vom Opfergang Kaspar Hausers*. Das Goetheanum, jrg. 2012, 8 september, nr. 36, pag. 4-5.

Tratz, Rudolph: *Kaspar Hauser*. Berlin 1925.

Trumpp, Julius: *Kaspar Hauser, Napoleon en Stephanie*. Gerabron / Crailsheim 1984.

Varnhagen von Ense, K. A.: *Denkwürdigkeiten und vermischte Schriften*. 9 Bde; Band 2: *Denkwürdigkeiten des eigenen Lebens*. Leipzig 1843 – 1846/1859; Berlijn 1971.

Vehse, Eduard: *Geschichte der deutschen Höfe seit der Reformation*. 23. – 27. Bde. Hamburg 1853.

Wagler, Ludwig: *Die Enträtselung der oberrheinischen Flaschenpost von 1816*. Nürnberg 1926.

Wagler, Ludwig: *Adolf Bartning und das Kaspar-Hauser-Problem*. In: *In memoriam Adolf Bartning*. Ansbach 1930, S. 121 ff.

Wagler, Ludwig: *Ein Danaergeschenk Eduard Engels an die Kaspar-Hauser-Literatur*. Ansbach 1931.

Walter, Friedrich: *Stéphanie Napoleon. Lebensweg und Weggenossen 1879-1860*. Baden-Baden 1951.

Wassermann, Jakob: *Lebensdienst. Gesammelte Studien, Erfahrungen und Reden aus drei Jahrzehnten*. Leipzig 1938.

Weckmann, Berthold: *Kaspar Hauser. Die Geschichte und ihre Geschichten*. Würzburg 1993. Köningshausen & Neumann. Pag. 511-562. LITERATUURVERZICHT.

Wegener, Wolfgang: *Die okkulte Mission des Kaspar Hauser*. Band 1: Berlijn 1958. Band 2: Berlijn 1959.

Wencker-Wildberg, Friedrich: *Rätsel der Weltgeschichte*. Berlijn 1944.

Weth, Georg A.: *Da-Sein wie nie zuvor*. Bern 1984.

Wiesinger, Alfred / Lütkehaus, Ludger / Artin, Alexander von: *Kaspar Hauser, seine mysteriöse Ermordung, sein hartnäckiges Fortleben*. Freiburg im Breisgau 1983.

Wohlbold, Hans: *Das eigentliche Problem Kaspar Hauser*. Blätter für Anthroposophie, jrg. 6, nr. 2, pag. 56-64, februari 1954.

Zaal, Wim: *Kaspar Hauser*. Reeks: Aspektbiografie. Soesterberg 2008, Uitgeverij Aspekt.

BELLETTRIE

- Amann, Jürg: *Ach, diese Wege sind sehr dunkel. Ein Kaspar-Hauser-Stück*. 1985.
- Diepstraten, Johan: *Het geheim van de kroonprins: het waargebeurde verhaal van Kaspar Hauser*. Arnhem 1995, Ellessy. JEUGDBOEK VANAF 12 JAAR.
- Dieltiens, Kristien: *Kelderkind*. Wielsbeke 2012, De Eenhoorn. JEUGDBOEK VANAF 15 JAAR.
- Ebermayer, Erich: *Kaspar Hauser. Dramatische Legende in zehn Bildern*. 1926.
- Engel, Eduard: *Kaspar Hauser, Schwindler oder Prinz?* (Roman). 1931.
- Forte, Dieter: *Kaspar Hausers Tod. Ein Theaterstück*. Frankfurt/Main 1979.
- Grunelius-Schacht, Sonja von: *Mon Cher Kaspar Hauser. Der namenlose Prinz*. (Novelle). Stuttgart 1975, Mellinger Verlag.
- Gutzkow, Karl: *Die Söhne Pestalozzis*. (Roman) 1870.
- Handke, Peter: *Kaspar*. (Sprechstück) 1967.
- Hirschmann, Helene von: *Kaspar Hausers erste Weihnachtsfest*. 1929.
- Hochstetter, Sophie: *Das Kind von Europa: die Geschichte des Kaspar Hausers*. (Roman). Neurenberg 1924, J.L. Schrag Verlag.
- Hofer, Klara: *Die Geschichte von Kaspar Hauser. Das Schicksal einer Seele*. (Roman). Neurenberg 1924.
- Holgard, Hans: *Der Mörder des Kaspar Hauser. Roman eines Schurken, nach hinterlassenen Papieren aufgezeichnet*. Ansbach o.J. [1963]
- Kurt Kramer: *Kaspar Hauser – Historisches Schauspiel in fünf Akten*. Offenbach 1999.
- Lewandowski, Herbert: *Das Tagebuch Kaspar Hausers*. (Roman) 1928.
- Mann, Klaus: *Kaspar-Hauser-Legende*. (Roman) 1925.
- Marheineke, Philipp Konrad: *Das Leben im Leichentuch*. (Briefroman) 1834.
- Martens, Kurt: *Kaspar Hauser. Drama in vier Akten*. Berlin 1903.
- Michaelis, Paul: *Kaspar Hauser: Menschheits-Tragödie um Weltherrschaft und Weltenliebe. Dreizehn Hymnen*. [Wiesneck bij Freiburg i.B.] 1943.
- Pietzner, Carlo: *.. Und aus der Nacht: das Kind. Ein Spiel um Kaspar Hauser in 7 Szenen*. Basel 1986.
- Pültz, Wilhelm: *Der alte Garten. Erzählungen um Kaspar Hauser*. Augsburg / Traunstein 1963.
- Rilke, Rainer Maria: *Der Knabe*. 1907.
- Röttger, Karl: *Kaspar Hausers letzte Tage oder Das kurze Leben eines ganz Armen*. (Roman). Berlin/Wien/Leipzig 1933; 1938, 2^e dr.
- Schaumann, Ruth: *Ansbacher Nänie*. [1929]; Berlijn 1936; Heidelberg 1962, Verlag Kerle.
- Thiemi, Hans Georg & Schreeb, Hans Dieter: *Feuerblumen. Das Geheimnis des Caspar Hausers*. Frankfurt a/M / Berlijn, 1994, Verlag Ullstein. DETECTIVE.
- Wassermann, Jakob: *Caspar Hauser oder Die Trägheit des Herzens*. (Roman). Stuttgart 1908. Frankfurt/Mainz/Hamburg 1924-1968, Fischer Verlag. München 2012, Deutsches Taschenbuch-Verlag (dtb).
- Wassermann, Jakob: *Caspar Hauser of De traagheid des harten*. Amsterdam 1932; 2005, 6^e druk, Wereldbibliotheek.

VIII AFBEELDINGEN & FESTSPIELE

Over de afbeeldingen

De fraaie aquarel van een truiventros met blad hieronder, is in 1833 door Kaspar Hauser geschilderd.

Het portret van Kaspar Hauser in de pasteltekening van J.F.C. Kreul uit 1830 op de voorzijde werd door Friedrich Daumer en Anselm von Feuerbach als goed gelijkend omschreven.

Op pagina 8 een schets van Heinrich Adam uit 1828. Zo zou Kaspar Hauser er mogelijk in de eerste dagen na zijn opduiken in Neurenberg hebben uitgezien. De gelijkenis is omstreden.

Op pagina 10 een ingekleurde kopergravure. Zulke afbeeldingen van Kaspar Hauser waren in de 19^e eeuw vaak in woningen in het Zuid-Duitse Frankenland te vinden.

De kopergravure op pagina 14 was als goed gelijkend frontispice in het boek van Von Feuerbach uit 1832 opgenomen.

De gewassen pentekening van J.C. Laminit uit 1828 op pagina 17 is tot op heden de veruit meest verspreide afbeelding van Kaspar Hauser, maar niettemin louter een fantasieproduct van de tekenaar!

Het volgens Hermann Pies goed gelijkende portret op pagina 19 werd in juni 1832 getekend door Franz Adam. De reeds genoemde Heinrich Adam was een oom van hem.

Kaspar Hauser Festspiele

Naar aanleiding van de veel bekeken film van Peter Sehr uit 1993 en het DNA-onderzoek uit 1996, kwam in Ansbach de wens op om de wereldwijde publiciteit over de zaak aan te wenden om reclame te maken voor de eigen stad. Ansbach was immers het stadje in het Zuid-Duitse Frankenland waar Kaspar Hauser vanaf begin december 1831 tot aan zijn dood in december 1833 had geleefd en waar hij was begraven. De tegenstelling tussen de door Sehr beleden 'prinsentheorie' en de haaks daarop staande conclusie van de publicatie in Der Spiegel, zag men niet als een obstakel, maar achtte men in hun krasse tegenoverstelling juist karakteristiek voor de zaak Kaspar Hauser. Zo werd het idee geboren voor de zogeheten Kaspar Hauser Festspiele, die sinds 1998 elke twee jaar in augustus te Ansbach worden gehouden. Door het tweede DNA-onderzoek uit 2002 is de kwestie zogezegd alleen maar pikanter en voor de promotie van het stadje nog interessanter geworden.

Tijdens de festiviteiten worden rondleidingen gegeven langs plaatsen die in het leven van Kaspar Hauser een rol speelden, worden de klassieke Kaspar Hauserfilms vertoont, worden toneelstukken over hem op de planken gebracht en worden er door bekende Kaspar Hauseronderzoekers lezingen gegeven. Op de Kaspar Hauserwebsite van de gemeente Ansbach kan men de nodige actuele informatie over de Kaspar Hauser Festspiele vinden: www.kaspar-hauser-ansbach.de.

IX. BIJLAGE: Het Vaderland – 17 december 1933

Kaspar Hauser, het kind van Europa

Is het raadsel thans, honderd jaar na den dood, eindelijk opgelost?

Uit het Haagse dagblad "Het Vaderland", zondag 17 december 1933, ochtendeditie.

*Je suis venu, calme orphelin
Riche de mes seuls yeux tranquille
Vers les hommes des grandes villes;
Ils ne m'ont pas trouvé malin.*¹¹⁷
PAUL VERLAINE

Op 17 December 1833 stierf Kaspar Hauser in het kleine Beiersche stadje Ansbach. Drie dagen daarvoor was hij van een wandeling in het park teruggekeerd met een zeer ernstige verwonding in de borst, juist onder het hart. Had er een moordanslag plaats gehad? Sommigen en daaronder zijn ook zijn opvoeder, de leeraar Meyer, meenden, dat Kaspar zich zelf een wonde had toegebracht, een trucje om zich interessant te maken.

Dit „Gemengde Bericht“ uit een kleine provinciestad nam spoedig de proporties aan van een Europeesche gebeurtenis; de een en twintigjarige jongeman was immers een wonder-Mensch, het kind van Europa en, naar velen toen beweerden, de wettige troonopvolger van Baden. Het is een zeer gecompliceerde geschiedenis, die ook thans nog niet volkomen is opgehelderd.

Op zekeren dag in 1828 verschijnt in Neurenberg een jonge landlooper, die er een beetje achterlijk uitziet en een brief in de hand heeft met het adres van den commandant van het aldaar liggende regiment cavalerie. In den brief wordt opneming in het leger gevraagd voor den jongen; zijn vader, zoo heet het, is ook bij de cavalerie geweest; de jongen is een buitenechtelijk kind, dat indertijd door de moeder aan pleegouders is afgegaan; de pleegvader zendt hem thans naar Neurenberg; meer hoeft men niet te vragen.

Het is een vreemd geval: de notabelen van Neurenberg weten er geen raad mee; de knaap lijkt wel een halve wilde; ondervraagd over zijn vroeger leven vertelt hij van een donker hol, waarin hij langen tijd zou zijn opgesloten geweest. Men krijgt medelijden met den ongelukkige; goedhartige menschen willen helpen. Hier is een mensch, dien men van zijn kindsheid heeft beroofd, zoo heet het: op zestienjarigen leeftijd wordt hij ten tweede male geboren, geheel vreemd aan de wereld. Men wil hem opvoeden als een kind der gemeente; sommigen willen ook een beetje experimenteren met het onderlinge psychologisch object. Men is immers in de bloeiperiode van de romantiek: de mensch wil alle geheimen van de menschelijke ziel ontsluiten.

¹¹⁷ Dit is de eerste van vier strofen uit het gedicht: "Gaspar Hauser chante" uit de dichtbundel "Sagesse" (1880) van de Franse dichter Paul Verlaine (1844-1896). In de vertaling van Peter Verstegen luidt de tekst: "Als stille wees ging ik op pad, / Met niets dan mijn bedaarde ogen, / Maar eenmaal in de grote stad / Viel ik niet op door denkvermogen." Pag. 109 in: "Een droom vreemd en indringend. Een leven in gedichten", Paul Verlaine. Vertaald en van commentaar voorzien door Peter Verstegen. Amsterdam 2002, Van Oorschot.

Het nieuws wekt groote belangstelling, ook buiten Neurenberg. Mannen van grooten naam en groot gezag gaan zich met de zaak bemoeien: Klüber onder anderen, de beken- de jurist en uitgever van de Acten van het Congres van Weenen, en Feuerbach, de her- vormer van het strafrecht in Beieren. De couranten schrijven over het geval: zij deelen mee, hoe het staat met de verstandelijke ontwikkeling van den jongen, hoe verbaasd hij was, toen men hem voor de eerste maal de sterren liet zien aan den nachtelijken hemel, hoe hij bijna misselijk werd van de lucht van gebraden vleesch en niet anders drinken wou dan water, enz. enz.

Een rijke menschlievende Engelschman, Lord Stanhope, die in Duitschland gestu- deerd had, hoort van het geval, reist naar Neurenberg, leert den knaap kennen, raakt in laaiende geestdrift over het wonderkind en wenscht hem als een aangenomen zoon te behandelen.

Wie kunnen toch wel de ouders zijn van dezen zoo zwaar mishandelde mensch? Zelfs over den pleegvader weet men niets. In alle richtingen wordt er gezocht. Daar Kas- par eenige Hongaarsche woorden blijkt te kennen – o.a. een paar vloeken – zendt Lord Stanhope een Beiersch politiemann naar Hongarije om eenig spoor te ontdekken.

Maar een ander gerucht komt in omloop. Waar en hoe het ontstaan is, weet men niet, maar al heel spoedig vindt het groote verbreiding: Kaspar is de Kroonprins van Baden, zoon van Groothertog Karel en Princes Stephanie de Beauharnais, aan hem komt de troon toe van Baden en niet aan Groothertog Leopold, die hem sinds 1830 onrechtmatig bezet.

In September 1812 was er weliswaar een prinsje geboren in het Groothertogelijke pa- leis te Karlsruhe, maar na zeventien dagen reeds was het gestorven: volgens de verhalen nu zou het jongetje niet gestorven zijn, maar geroofd en ergens in een donker hol opge- voed, tot het eindelijk te Neurenberg weer onder de menschen verscheen.

De liberale oppositie maakte zich meester van het verhaal: Kaspar Hauser werd voor velen het levend bewijs van de verdorvenheid der Duitsche vorstenhuizen. Mede rondom zijn persoon vormde zich die merkwaardige vermenging van romantisme en liberalisme, welke karakteristiek is voor de Duitsche geschiedenis van dien tijd.

*

Was dit heele verhaal slechts een dwaas verzinsel? Sommigen beweren het; anderen hebben zich zeer veel moeite gegeven om bewijzen te vinden voor de historische juist- heid ervan. Er is een zeer rijke Kaspar Hauser-litteratuur ontstaan. In Duitschland alleen telt de bibliographie meer dan 300 nummers; ook Fransche en Engelsche werken zijn er over verschenen. Dit jaar nog heeft de Fransche oud-gezant Edmond Bapst een uitvoeri- ge studie over de quaestie laten verschijnen, welke naar het oordeel van Lenôtre bv. de volledige oplossing brengt van het raadsel.

Volgens Bapst dan – die de resultaten van het onderzoek der Duitsche historici en psychologen resumeert, maar daaraan, dank zij zijn diplomatieken relaties, nog eenige belangrijke bijzonderheden aan kan toevoegen –, is Kaspar Hauser inderdaad het ge- roofde kind van Groothertog Karel en Princes Stephanie. De roof zou door niemand an- ders zijn gepleegd dan door de tweede vrouw, toentertijd weduwe van Karels grootva- der, Gravin van Hochberg. Het twee dagen eerder geboren kind van een fabrieksarbeider uit de Hochbergsche bezittingen werd in plaats van het prinselijke wichtje, in de leegge- stolen wieg gelegd. Den dag na de misdaad stierf dit ondergeschoven kind aan de gevol- gen van hersenvliesontsteking. Was het reeds ziek toen de ruil plaats had? Veel in dit

zeer onwaarschijnlijke begin van het Kaspar Hauser-drama blijft onopgehelderd: het is echter niet altijd het onwaarschijnlijke, dat niet waar is.

Volgens Bapst is het geenszins de bedoeling geweest van Gravin Hochberg om den kroonprins voor goed te doen verdwijnen en daarmee de troonopvolging van haar eigen zoons voor te bereiden. Karel en Stephanie waren beiden nog jong; er was reeds eerst een dochtertje geboren en er was geen enkele reden om aan te nemen, dat er na het eerste jongetje niet nog een tweede zou kunnen geboren worden. Zij wilde het kind echter in gijzeling hebben. Zij was inderdaad een zeer ondernemende, een al te ondernemende vrouw – nawerking van de bijna armelijke financiële situatie harer jeugd? – en was in 1812 juist met den Groothertog aan 't onderhandelen over allerlei moeilijke quaesties van bezit en eigendomsrechten. De dood van het fabrieksarbeiderskind zou dan de zaak echter in de war gestuurd hebben: wat moest men nu met den kleinen gijzelaar beginnen? Het plan zou namelijk geweest zijn na de ontdekking van de verwisseling der kinderen als reddende engel en.. als 'maitre-chanteur' op te treden: ik weet waar uw kind is en zal het ook zeggen, wanneer gij... De Groothertog had moeilijk de weduwe van zijn grootvader door de politie kunnen doen vervolgen, zoodat de Gravin meende volkomen veilig te kunnen manoeuvreren. Zij had trouwens vroeger ook al zeer gewaagde dingen gedaan.

Nu was de troonopvolger echter officieel doodverklaard en begraven, zonder dat de moeder het sinds de geboorte nog gezien had, en terwijl de voedster die erg overstuurd was, het paleis was uitgezonden en de arts, die bij de geboorte geholpen had, reeds sinds een paar dagen weer naar Mannheim was teruggereisd.

Wat moest men nu met het kind aanvangen? De Gravin zond het naar een van haar bezittingen in het Zuiden van Baden, vlak bij de grens. Daar schijnt het kind tot zijn zevende jaar onder normale omstandigheden te zijn opgegroeid, zij het dan ook in vrij groote eenzaamheid. In 1818 was Groothertog Karel van Baden echter gestorven: zijn oom Lodewijk volgde hem op want een tweede zoontje dat in 1816 geboren was, had nog geen vol jaar geleefd. Lodewijk nu had geen kinderen, zoodat de rechten op den troon na zijn dood aan de zoons uit het tweede huwelijk van zijn vader zouden komen, aan de kinderen van Gravin Hochberg dus.

Nu werd het geval van het geroofde kind heel anders: het ongewilde resultaat van de misdaad werd nu dat de afstammelingen van de Hochbergs Groothertogen van Baden zouden worden.¹¹⁸ De Gravin schijnt toen het geheim niet voor zich te hebben kunnen bewaren: er werd besloten verdere maatregelen te nemen om te voorkomen, dat er ooit een lastige troonpretendent voor den dag zou komen. Omstreeks dien tijd is Kaspar dan naar een leegstaand kasteel te Pilzsch overgebracht, waar hij onder de hoede van den huisbewaarder, zij het dan ook niet in een donker hol, dan toch van de wereld geheel afgezonderd, heeft geleefd tot op het oogenblik, dat hij door zijn bewaarder naar Neurenberg werd gevoerd en daar aan zijn lot overgelaten.

Toen de zaak ruchtbaar werd en men er al te veel over begon te praten, is het volgens Bapst de Groothertogin Sofie geweest, die het besluit heeft genomen, den jongen te doen vermoorden.

In 1830 was Lodewijk gestorven en de Hochbergsche linie aan de regeering gekomen. De groothertog Leopold was gehuwd met Sofie, dochter van den krankzinnig gestorven en afgezetten koning van Zweden, Gustaaf IV. Zelf schijnt zij ook niet heelemaal normaal geweest te zijn. Na den moord heeft haar man nog slechts die betrekkingen met haar willen hebben, die door de hofetiquette geëischt werden en noodig waren om een groot

¹¹⁸ Voor de gravin van Hochberg was dit resultaat, namelijk dat haar nageslacht voortaan de troon van Baden zou bezetten, uiteraard een gewild en niet een ongewild resultaat.

schandaal te vermijden. Hun oudste zoon Lodewijk is in 1852 eveneens krankzinnig gestorven, naar men zegt, mede ten gevolge van het eeuwig „grübeln“ over het geval Kaspar Hauser.

Van de eigenlijke moordenaars is nooit een spoor ontdekt. Het geloof van den opvoeder Meyer en van vele andere personen in het stadje Ansbach, dat Hauser een simulant was, heeft aanvankelijk zeer slechten invloed gehad op het onderzoek; eenige dagen later werd een geheime brief ontvangen van den Beierschen minister van Binnenlandsche Zaken, waarin verboden werd enig spoor te volgen, dat compromitteerend zou kunnen zijn voor den regeerenden Groothertog van Baden en zijn vrouw. Een Badensch minister zelf heeft zich trouwens een paar dagen na den moord in het stadje opgehouden.

*

Is dat alles nu waar? Is het raadsel van Kaspar Hauser nu inderdaad opgelost door Bapst? Wij wagen het niet dit te beweren. Er zijn in de door dezen Franschen schrijver geconstrueerde geschiedenis nog heel wat duistere punten.

Toch mag men aannemen, dat het ongeveer zoo moet geweest zijn. Dit is ook verklaard door één van de weinige personen die het weten kunnen, namelijk door een directe afstammeling van Prinses Stephanie, die den volledige tekst der gedenkschriften van deze prinses gelezen heeft. Aan Bapst heeft deze gezegd: gij hebt de geschiedenis bijna volkomen juist weergegeven (“Vous l’avez serré de bien près”). Ook de Roemeensche Koningin Carmen Sylva heeft die gedenkschriften indertijd kunnen lezen en heeft toen een en ander er uit aan Bapst naverteld.

Het origineel van deze gedenkschriften is trouwens vernietigd, evenals een aantal andere documenten, welke betrekking hadden op het hofleven te Karlsruhe. De Pruisische Prinses Louise, dochter van Keizer Wilhelm I, die met Groothertog Frederik van Baden, broeder van den krankzinnig gestorven Lodewijk gehuwd was, heeft zich veel moeite gegeven om die stukken te doen vernietigen. Haar neef, Keizer Wilhelm II, heeft haar daarin gesteund. Er bestonden echter twee copieën van het handschrift: een in het bezit van het Saksische Koningshuis, dat gedeeltelijk ook vernietigd is en waarvan het overgebleven stuk later in het bezit kwam van de Gravin van Vlaanderen, moeder van Koning Albert. Het aldaar bewaarde fragment is in 1931 in de *Revue des deux Mondes* gepubliceerd. De tweede copie echter is volledig bewaard; zij is thans in het bezit van de Hongaarsche Prinses Festetics de Tolna, kleindochter van Stephanie. De Prinses en haar echtgenoot hebben zich verbonden, tijdens hun leven het stuk niet bekend te laten maken. Het is echter een lid van de familie Festetics, die het hierboven aangehaalde woord heeft gesproken over de waarde van Bapsts hypothese.

Groothertogin Louise heeft niet alleen de documenten zooveel mogelijk laten vernietigen. Op zichzelf zou dit nog geen bewijs zijn voor de juistheid van een of andere hypothese over Kaspar Hauser. Er waren wel meer akelige dingen te vertellen over de familie: Groothertog Karel moest herhaaldelijk stomdronken van de straat worden opgehaald en al de meisjes van Karlsruhe, die een hertogelijk avontuur wilden beleven, konden daartoe gelegenheid vinden. Daarbij kwam nog eenige homosexualiteit, naar sommigen beweren. De volgende Groothertog, Lodewijk, was de man die zijn neefje Karel in al die ondeugden had ingewijd. Leopold, de eerste Hochberger daarentegen, schijnt een vrij rustig man geweest te zijn, maar na 1833, dus na den dood van Kaspar Hauser, die dan door Groothertogin Sofie zou bewerkt zijn, gaat hij geweldig aan 't drinken; hij wordt een lijder aan delirium tremens: zijn vrouw intusschen afficheert zich steeds

openlijker met haar amant, den zeer merkwaardigen avonturier dr. Haber, over wien Neumann onlangs een roman heeft laten verschijnen.

Maar Groothertogin Louise heeft niet alleen de documenten laten vernietigen, zij heeft tegelijkertijd door een zekeren van der Linde een boek laten schrijven, waarin men probeert aan te toonen, dat al die verhalen over Kaspar Hauser niets anders zijn dan verzinsels. Wanneer iemand tegelijkertijd én documenten vernietigt én geschiedenis laat schrijven, dan dient men in ieder geval zeer op zijn hoede te zijn.

*

Een paar weken geleden hebben wij een nieuwen roman over Kaspar Hauser aangekondigd.¹¹⁹ Wij wezen toen ook op het inderdaad zeer raadselachtige van het heele geval. Een lezer zond ons echter een kaartje, met den goeden raad het boek van Eduard Engel eens te lezen: wij zouden dan wel anders gaan denken over dit malle geval. Wij hebben dit boek dan gelezen. Engel, bekend als schrijver van eenige studies over de romantiek, tracht inderdaad te bewijzen, dat Kaspar Hauser niets anders is dan een gezonde boerenjongen, die het heele gezelschap van belangstellende heeren en dames voor den mal heeft gehouden. Doordat die romantische lui zoo dom waren, kwam Kaspar er vanzelf toe een handig gebruik te maken van hun domheid en werd hij een oplichter van de allerslechtste soort. Een moordanslag heeft er nooit plaats gehad: de simulant Hauser is alleen maar wat onhandig te werk gegaan op dien winterdag in het Schlosspark te Ansbach.

Van alle hypothesen lijkt deze hypothese ons wel het minst aannemelijk en al de dikke woorden van Engel over de idioten, de halfgaren, de gekken, enz. kunnen ons niet overtuigen. Wij kunnen hier natuurlijk geen lange historische critiek geven op het boek van Engel. Een enkel typisch voorbeeld echter.

Men heeft beweerd, dat de familie zelf aan de waarheid van de Kaspar Hauser-legende geen geloof hechtte. Ach kom, zegt Engel, ik heb het gevraagd aan de schoondochter van Hertogin Hamilton, die zelf de derde dochter was van Stephanie. Ziehier dan het overtuigende antwoord: "Mijne schoonmoeder... heeft nooit met mij gesproken over Kaspar Hauser en geloofde niet, dat deze Hauser haar broeder was."

Daarmede is de zaak afgedaan, meent Engel. Wij zouden zeggen: dan begint het eerst, want hoe kan de schoondochter weten, wat hertogin Hamilton over de zaak denkt, als die er nooit over gesproken heeft?

Dat de familie volstrekt niet zoo gerust was over de zaak, blijkt trouwens uit zeer veel, dat wij reeds hebben meegedeeld. Gravin H. de Reinach Fousse-magne, die het fragment van Stephanies gedenkschriften in de *Revue des deux Mondes* publiceert, getuigt ook, dat de Gravin van Vlaanderen, zelf een kleindochter van Stephanie, allerminst zonder twijfel was: "ne paraissait pas fixée sur ce sujet brûlant".¹²⁰

Engel heeft zich o. i. het bewijs van een vooropgestelde these wat al te gemakkelijk gemaakt.

¹¹⁹ In de avondeditie van *Het Vaderland* van 30 november 1933 stond een bespreking van de roman van Karl Röttger: "Kaspar Hausers letzte Tage oder Das kurze Leben eines ganz Armen".

¹²⁰ Dan zou men zich niet zo gefixeerd hebben getoond op dit brandend onderwerp, d.w.z. een onderwerp waaraan je je vingers kunt branden.

Dit elkaar vreemd zijn, zoo vlak in elkaars nabijheid levend, wekte zijn nadenken. Van lieverlede werd het hem duidelijk, dat hij onder louter vreemde menschen rondging en uit den schotel van het medelijden at. Iemand nam hem bij zich op en gaf hem te eten. Er kwam een rijtuig en hij werd gehaald. Een ander huis: eens op een dag smijt men zijn dingen op straat: al weer ergens anders heen.

Wat was dat eigenlijk? Anderen leefden voortdurend waar zij woonden, kenden hun bed van kindsbeen af, niemand kon hen losrukken, zij hadden rechten. Dat was het: zij hadden overoude en geweldige rechten. Er waren armen, die voor geld dienden, die lagen aan de voeten van hen, die men als rijk aanduidde, zelfs dezen stonden ergens vast op aarde, hielden iets vast in handen, zij verrichtten een of anderen arbeid, men betaalde hen voor hun arbeid, en zij konden heengaan en zich brood koopen. De eene maakte jassen, de tweede schoenen, de derde bouwde huizen, de vierde was soldaat, en zoo was de een den ander tot bescherming en hulp, zoo kreeg de een van den ander spijs en drank. Waarom kon men hen niet wegrukken van de plek waar zij thuis waren?

Daarom was het, ja, daarom: omdat zij de zoon waren van een vader en moeder. Dat gaf een ieder vastigheid. Vader en moeder brachten een elk tot de gemeenschap der menschen en wezen hiermede alle anderen aan, vanwaar hij gekomen was en wat hij wilde zijn.

Dat was het. Caspar wist niet vanwaar hij was gekomen. Om den een of andere onnaspeurbare reden was hij, hij alleen vaderloos, moederloos. En hij moest het ontdekken, waarom. Hij moest trachten op te sporen, wie en waar zijn vader en zijn moeder waren, en vóór alles moest hij zich een plaats gaan veroveren, vanwaar men hem niet meer kon verdrijven.

Op een winteravond kwam de heer von Tucher in Caspar's kamer en vond hem in diep gepeins verzonken. Twee- of driemaal 's weeks placht de heer von Tucher na zijn dagtaak te hebben voleindigd zijn pleegkind te bezoeken, om zich wat met hem te onderhouden. Dit maakte deel uit van het opvoedingsplan. Maar het principe verlangde van den heer von Tucher, dat hij een deftige ongevaarzaamheid bewaarde, het principe dwong hem, afstand te doen van de genoegens van een natuurlijken omgang. (...)

Maar toen hij Caspar daar zoo zag, in verborgen gepeins verzonken, trof die aanblik hem toch, en tegen zijn wil nam zijn stem een zachter klank aan, toen hij den jongen man naar de reden van zijn peinzen vroeg.

Caspar overlegde of hij zijn gedachten mocht openbaren. Als bij elke gevoelsbeweging had hij aan de linkerzijde van zijn gelaat hevige zenuwtrekkingen. Toen streek hij met een hem eigen onnavolgbaar bekoorlijk gebaar zijn haren van de eene wang naar het oor terug en vroeg toen op een toon die uit het diepste innerlijk van zijn borst scheen te komen: 'wat moet ik eigenlijk worden?'

Jakob Wassermann
"Caspar Hauser of De traagheid des harten"
Amsterdam 2005, 6^e dr., pag. 153-154

"Tot de interesse die ik in de raadselachtige jongeman had, bracht mij allereerst heel gewoon enkel mijn hart, het medelijden en de hemelse verschijning van een als een engel zo mooie en reine ziel, zoals deze zich voordeed, en op de tweede plaats het leerzame wetenschappelijke belang van het subject. Voor de meeste mensen was Hauser hoofdzakelijk of misschien zelfs uitsluitend daarom zo merkwaardig en interessant, omdat zij in hem een uit de weg geruimde prins, een troongerechtigde e.d. zagen. Voor mijn gevoel en mijn gedrag waren zulke voorstellingen en aannames van geen belang; of hij in een paleis of in een hutje geboren was, maakte voor mij niets uit; en zou gebleken zijn dat hij een verstoten kind van boeren of dagloners was geweest, dan zou ik hem op dezelfde wijze toegewijd zijn gebleven. Dat hij van hoge geboorte was, daaraan kon ik, na zorgvuldige overweging van alle omstandigheden, in elk geval eveneens niet twijfelen; dat bewezen mij namelijk de op hem uitgevoerde moordaanslagen, waaraan hij tenslotte tragisch overleed, als ook de wijze waarop deze waren uitgevoerd. Bij een mens van lage komaf zou men dit wel niet op die manier gedaan hebben; de meerdere malen waargenomen misdadigers zouden zich ook niet in zulke, voor de hogere standen en de middenklasse karakteristieke kleding hebben vertoont; deze zouden zich, wanneer zij niet van alle mogelijke hulpmiddelen waren voorzien, niet op elke denkbare wijze ondersteund en beschermd waren geweest, wel niet zo volledig aan ontdekking en arrestatie hebben kunnen onttrekken. Ik kan er niet omheen ook deze zijde van het geheel van de zaak te beroeren en wel over de vele en overtuigende aanwijzingen te spreken die tot de conclusie leiden waarop de vermoedens en onderzoeken van gerechtshofpresident Von Feuerbach [in zijn Mémoire] reeds duiden. Aan mij drongen zich vroeger andere gedachten op, zoals uit mijn 'Mededelingen over Kaspar Hauser' blijkt, gedachten die ik ook nu nog niet volledig kan opgeven, die echter met het voorgaande niet onverenigbaar zijn."

Georg Friedrich Daumer (1800-1875) in:
"Kaspar Hauser. Sein Wesen, seine Unschuld ...",
Dornach 1984, pag. 28-29.

Vanaf Kaspars eerste optreden tot op heden, zijn er vele stemmen tegen hem opgestaan, die getracht hebben om uit de tragische onschuld van zijn leven een geschiedenis van bedrog te spellen en deze met vlijt en geestigheid te bewijzen. Een vreemde bedrieger zou hij zijn geweest: want zijn levenslot heeft een weerklank opgeroepen die gewoonlijk slechts *een verheven geest* vermag te wekken.

Sophie Hoechstetter (1873-1943) in:
Das Kind von Europa: die Geschichte des Kaspar Hausers
Neurenberg 1924, pag. 169.

τ